

НАСКОЛЬКИ ЧЕРГОВА НАФТОВА КРИЗА
ЗМІНИТЬ СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

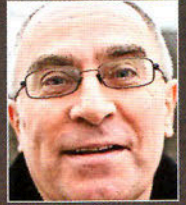
ЧОМУ ПОВСТАВ ДОНБАС:
ІСТОРІЯ ШАХТАРСЬКИХ СТРАЙКІВ

ЯК ЗНИМАЮТЬ ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
ПОВНОМЕТРАЖНИЙ 3D-МУЛЬТФІЛЬМ

Тиждень

український www.tyzhden.ua

ЛЕОНІД УШКАЛОВ
ПРО 400-РІЧНЕ
ПАНУВАННЯ
СТЕРЕОТИПІВ

№ 10 (175) 11 – 17 БЕРЕЗНЯ 2011 р.

ЯК ВИРВАТИСЯ З ТЕНЕТ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

корупції, олігархії, колоніалізму,
меншовартості, українофобії

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

ГАЛЕРЕЯ СІТІ

Ліцензія: НР № 0900-м від 19.05.2005.

щосуботи о 10:30

www.city-tv.kiev.ua

Фото тижня
Карнавал з попелу

4

Спекулянти vs фіскалі
Видовищ вистачає.
Де хліб?..

6

10 по Першій
Як придумали першу «вуличну революцію» незалежної України

10

ВПРИТУЛ

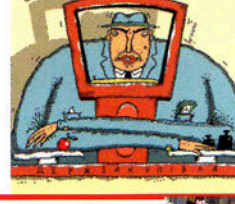
Задавнена хвороба
Чому пострадянські держави уражені корупцією і поширюють її на нові сфери

12

Одужання
Чи можливе подолання корупції

18

Dura lex
Про умови для безконтрольного освоєння понад 130 млрд грн на рік

22

Нафтовий шок 2011 року
Невже інвестори недооцінюють загрозу світовій економіці?

26

Жити з поганими сусідами
Як Європа намагається забути про свою real politik на Близькому Сході

28

Винні й відставлені
Через які гріхи західні політики йдуть у відставку

30

Безпорадність перед нахабством
Навіщо на українців навішують ярлики «ксенофобів»

34

Повсталий Донбас
Хто скористався наслідками загального страйку донецьких шахтарів на початку 1990-х

38

Шевченко у Вашингтоні
Коли постане пам'ятник Джорджеві Вашингтону в Києві?

42

Могилы героїв
Олексій Сокирко згадує традиції вшанування великих

44

НАВИГАТОР

Звучання українського буття
Вадим Скуратівський радить слухати музику «Кобзаря» без упереджень і псевдокоментарів

46

Мислити, як вільні люди
Професор Леонід Ушкалов про світовий марш Сковороди, небезпеки стирання пам'яті та українське бароко

48

Очікуючи на бабая
Як знімають перший український повнометражний анімаційний фільм з елементами 3D

52

Відгуки/анонси
Вистави, фільми, виставки, книжки, записи

56

За межею досконалості
Наталі Портман про тонкощі балету й акторства

58

Кілька слів від журналістів
ТИЖНЯ

66

Тиждень

№10 (175) 11–17.03.2011
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора Наталія Петринська
Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко
Редактори Анатолій Астаф'єв, Жанна Безп'ятчук,
Дмитро Губенко, Вячеслав Дарпінянц,
Роман Кабачій, Дмитро Крапивенко,
Ігор Кручик, Андрій Лаврик

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Загородня,
Олександр Михельсон, Аліна Пастухова,
Олена Чехан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Ганна Єрмакова,
Тимосфій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекмен'єв,
Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Юрій Бедрик,
Лариса Міщенко, Марина Петрова
Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Генеральний директор Микола Шейко
Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андрєєва
e-mail: andrejeva@ut.net.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашеїда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідчення про державну реєстрацію
КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
Адреса редакції та видавця
03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК»,
Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідчення суб'єкта видавничої справи
ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 113726
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 9.03.2011 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі
та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредагування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

Карнавал з попелу

За місяць до початку славетного бразильського дійства сталася трагедія: пожежа знищила склади з костюмами. 8400 учасників дійства залишилися без потрібного вбрання й аксесуарів. Тож цього року деякі танцюристи самби опинилися поза конкурсом. Ще одна сумна новина: під час масових ДТП в Ріо-де-Жанейро упродовж карнавалу загинуло понад 160 осіб. Але... свято все одно відбулося: сотні тисяч глядачів і море емоцій – усе як завжди.

Фото: AP

3 березня

Активіста податкового Майдану Ігоря Гаркавенка випустили із СІЗО

4 березня

Муаммар Каддафі та 15 людей із його оточення оголошені Інтерполом у розшук

5 березня

У Росії розбився Ан-148. Шість жертв. Літак є спільною російсько-українською розробкою

Спекулянти vs фіскали

Видовищ вистачає. Де хліб?..

Автор:
Володимир
Кузнецкий

У минулому числі **Тижня** ми констатували, що адміністративний тиск на бізнес, який чинять із подачі уряду задля контролю над ціноутворенням, загрожує зникненням харчових продуктів (зокрема, круп) із магазинних полиць, споживацьким ажіотажем і, як наслідок, ще більшим розкручуванням інфляції. Тобто, просто кажучи, Кабмін із чим бореться, на те й напореться. Минулого тижня у кількох шахтарських містечках (Ровеньках, Свердловську, Краснодоні та ін-

ших) виявлено було дефіцит... хліба. Після галасу, здійсненого у ЗМІ з цього приводу, на сполох забили й в інших регіонах. У деяких, як-то в Донецьку, воскресли призабуті з часів СРСР торговельні обмеження: «Борошно (незалежно від товарної марки) відпускаємо не більше ніж 5 кг в руки».

«Є два методи вирішення проблеми, – каже Володимир Лапа, гендиректор Українського клубу аграрного бізнесу. – Або компенсувати грошми, або здійснювати інтервенції зерном, борош-

Тиждень
в історії

11 березня 2001 року

Померла Галина Гордасевич, українська поетеса і письменниця, політв'язень ГУЛАГу

12 березня 1945 року

У Берліні створено Український національний комітет, очолений Павлом Шандруком

13 березня 1881 року

Народовольці підірвали царя Александра II, у 1926 році учасникам акції нараховано персональну пенсію СРСР

6 березня

На Луганщині почалися перебої з постачанням хліба. За версією місцевої влади, це тимчасові труднощі

7 березня

Китайська влада заборонила іноземцям в'їзд до Тибету. Заборона триватиме щонайменше місяць

8 березня

Пожежа на елітному курорті Куршавель. Сотні евакуйованих, двоє в лікарні

9 березня

Студентські заворушення в Ємені. Поліція розігнала демонстрацію гумовими кулями

ном... Була інформація, що в державному Аграрному фонді є достатні запаси. Якщо так, то саме час вдаватися до інтервенції». Дані про резерви збіжжя влада підтверджує словом (і навіть нібито й ділом), а на місцях – вирішує питання.

Луганський губернатор Володимир Пристюк, зокрема, попросив керівництво компанії «Луганськмлин» негайно відпустити борошно в борг фірмі «Коровай» (локальному виробникові хліба). Таким чином, за словами очільника області, проблему дефіциту в ній вирішили. В Одесі, за інформацією начальника Головного управління економіки облдержадміністрації Олега Муратова, з обласного бюджету виділили 3 млн грн, щоб компенсувати вартість борошна для пекарів.

Губернаторські прохання, а тим більше бюджетні інтервенції, – це, поза сумнівом, методи вирішення цінових проблем, та навряд чи в такий спосіб чиновники зможуть діяти довго. Хай там як, а останніми роками харчові продукти (за рідкісними винятками) хіба що дорожчать, об'єктивних передумов для другого тренду не помітно, радше навпаки (див. *Тиждень* №9). А суть питання дефіциту криється в тому, що влада не дозволяє продавати збіжжя, борошно, хліб (не хотілося б продовжувати цей перелік) за економічно виправданими цінами (з погляду комерсантів).

Василь Рудий, голова правління компанії «Коровай», зазначив, зокрема, що від 1 січня держава на чверть підняла ціну на борошно, однак водночас заборонила підвищувати вартість хліба. За два місяці роботи компанія зазнала 10 млн грн збитків. «Щоб була рентабельність (до 5%), нам треба підіймати на одиниці до 1,3 грн», – уточнив Рудий. Із ним солідарний директор Чернівецького хлібокомбінату (регіонального монополіста) Віталій Самсоненко, який звернув увагу, що місяць тому підприємство купувало борошно вищого сорту по 2400 грн за тонну, а тепер платить понад 3400 грн, причому деякі сорти хліба подорожчали буквально днями на 10–15 копійок.

Навряд чи хтось із учасників ринку сумнівається у здатності фіскалів, які очолили уряд, закрутити гайки «недобросовісним спекулянтам». А проте навіть Микола Азаров із Податковим кодексом у руках не змусить підприємців працювати всупереч їхньому бажанню.

«Ожила» справа Лазаренка

Генеральна прокуратура поновила розслідування кримінальної справи проти колишнього прем'єр-міністра Павла Лазаренка, в якій фігурувала Юлія Тимошенко. Принаймні так стверджує колишній генпрокурор Михайло Потебенько, який зараз обіймає посаду радника цієї інстанції. За словами останнього, постанови про закриття справи було скасовано, а матеріали відправлено на дорозслідування. Адвокат екс-прем'єра Марина Долгополова цієї інформації не підтверджує. Опозиція називає розмови про відновлення справи проти Лазаренка політичною страшилкою для залякування Юлії Тимошенко. А політичні експерти переконані, що спроби реанімувати старий процес для вишукування нових звинувачень проти Тимошенко безперспективні. «У часи Кучми ГПУ об'єднавало в одну кримінальну справу й Лазаренка, й Тимошенко, і там ефекту не вийшло», – наголошує політолог Віктор Небоженко.

Майдан-3. Бензиновий

Українські автомобілісти погрожують бунтом у відповідь на мито на нафтопродукти. Профільні асоціації звернулися з відкритим листом до Миколи Азарова. «Ми глибоко здивовані і роздратовані тим фактом, що ви досі не відхилили ініціативи міністра енергетики і вугільної промисловості Юрія Бойка щодо введення мита на імпорту нафтопродуктів в Україну. Сьогодні запровадження такого мита вигідне лише технологічно відсталим вітчизняним НПЗ, які прагнуть підвищити ціни на власну продукцію, що не витримує конкуренції з імпортованим паливом через свою низьку якість», – йдеться в листі.

Це звернення підтримали профспілка таксистів України, Асоціація вантажоперевізників Києва і низка інших профспілок автоперевізників та автоклубів. На думку автомобілістів, збереження імпортного мита призведе до того, що ціна за літр 95-го бензину сягне 15 грн. Раніше керівник Всеукраїнського центру сприяння підприємницькій діяльності Олександр Данилюк заявив, що Кабмін фактично пропонує «бензиновий» Майдан.

ФОТО: УМАН, ОЛЕКСАНДР ЧЕМЕРНОВ

14 березня 1923 року

Рада Антанти ухвалила рішення про остаточне приєднання Східної Галичини і Західної Волині до Польщі

15 березня 1867 року

Австрійці й угорці домовилися про створення Австрії на дуалістичну державу Австро-Угорщина

За договором із більшовиками Туреччина отримала вірменські етнічні землі – Карську область

17 березня 1876 року

Народився Вадим Щербаківський, український археолог, етнограф, професор УВУ

50 млн населення

нереальний показник для сучасної України – такого висновку дійшли в Інституті демографії НАНУ. Не той темп народжуваності

12 млрд грн

заборгували українці за комунальні послуги

3,878 млрд грн

такою є загальна вартість реконструкції Олімпійського у Києві. За останніми перерахунками, об'єкт подорожчав на 29%

5 ОБЛИЧ

ВАСИЛЬ ШКЛЯР залишився без премії

«Поки при владі є Дмитро Табачник, я не зможу прийняти Шевченківську премію».

ОЛЕКСАНДРА КУЖЕЛЬ викриває корупцію на митниці

«Усі посилаються на Януковича, коли говорять, що хабарі йдуть нагору в обшак».

КОСТЯНТИН ГРИЩЕНКО відкрив карти

За даними WikiLeaks від 2009 року, нинішній очільник МЗС визнає, що Путін зневажає Януковича.

ЖАК ШИРАК під підозрою

Екс-президент Франції опинився в центрі корупційного скандалу. Суд розгляне його справу 20 червня.

МУАММАР КАДДАФІ знайшов винних

Повстання в Лівії, за його версією, зрештоване Заходом і «Аль-Каїдою».

КАТАСТРОФА

Не долетіли до М'янми

5 березня в Росії зазнав аварії літак Ан-148

Авіакатастрофа в Белгородській області Росії викликала чималий резонанс в Україні. Адже Ан-148 є нашою спільною розробкою з РФ, отже, постає питання про подальше виробництво та безпеку цих повітряних суден. Наприклад, «АероСвіт», що має у своєму парку один Ан-148, одразу ж забажав від державного підприємства «Антонов» додаткових перевірок цього літака. Попередні висновки експертів підводять до того, що катастрофа Ан-148 сталася не з вини конструкторів. І комерційна експлуатація цих машин є цілком виправданою.

Літак, що зазнав аварії в Росії, виконував не регулярний рейс, а випробувальний. Цю машину мали продати Військово-Повітряним силам М'янми – два пілоти з цієї країни саме проходили навчання. Що стало причиною трагедії, наразі невідомо. Попередня офіційна версія – вийшов із ладу показник швидкості Ан-148. Озвучувалися також припущення про неякісне паливе та помилку пілота. Що ж до подальшої долі проекту Ан-148, то російська сторона не збирається відмовитися від співпраці з українським «Антоновим», а М'янма взамін розбитого літака отримає нову машину цієї самої марки.

ЗАГРОЗА

У черзі за дефолтом

До рейтингу потрапило чимало європейських країн, особливо колишніх членів соцтабору. Шосте місце Україні забезпечили величезний державний борг у розмірі \$42,1 млрд та сповільнення темпів зростання економіки. Варто зазначити, що сусідами України в цьому рейтингу є такі країни, як

Португалія (п'яте місце) та ОАЕ (сьоме). Якщо Португалію тягнуть донизу також відчутні борги (€20 млрд), то в ОАЕ, зокрема Дубаї, просто виникла ситуація перегріву ринку нерухомості. Загалом укладачі рейтингу у своїх оцінках спиралися на дані про фінансову та політичну стабільність у країні та обсяги зовнішніх запозичень.

на 62%

мають подорожчати комунальні послуги і на 30% – газ для населення (меморандум із МВФ)

€2,5 млрд

зібрано на будівництво газопроводу «Північний потік», що має на меті експорт російського газу в обхід України

ЕКІПАЖ ЗАГИНУВ.
На борту літака були четверо російських фахівців та два пілоти з М'янми

погляд

На лічильнику

Екс-міністр економіки Віктор Суслів пояснює, чому Україна посіла шосте місце в рейтингу держав, яким нібито загрожує дефолт.

У. Т.: Американське видання Business Insider включило Україну до переліку з 18 країн, які нібито очікує дефолт. Наскільки це обґрунтовано?

– Експерти лише підтвердили те, про що наші фахівці та міжнародні спостерігачі говорили протягом тривалого часу. За даними

Нацбанку, короткостроковий зовнішній борг країни, який має бути повернутий – рефінансований – реструктурований до 1 липня 2011-го, сягає \$42,1 млрд (включно з корпоративним сектором). Це без урахування відсоткових виплат!.. А валютні резерви країни на 1 січня становили \$34,6 млрд, себто поточні боргові зобов'язання були покриті лише на 82%. Нині Україну рятують від дефолту лише кредити МВФ та суверенні запозичення. Але ці заходи не сприяють реформуванню економіки і зменшенню боргів, а лише поглиблюють проблеми. Державі не вдається збалансувати видатки і доходи бюджету, створити умови для скорочення дефіциту платіжного балансу, адекватно відреагувати на безліч інших економічних негараздів. Доводиться жити в борг, валовий зовнішній, починаючи з 2008-го, збільшився на понад \$10 млрд, а торік перевищив позначку \$104,5 млрд... Загалом оцінки Business Insider обґрунтовані, загроза дефолту є.

Тому потрібні реформи. Показово, що уряд активно цим займається, але ж його заходи тільки ще більше розбалансиують економіку. Напевно, платіжний баланс 2011 року погіршиться, а борг зросте.

У. Т.: Декларується різке скорочення дефіциту бюджету, щоб полегшити виплату боргів. Це вихід із ситуації?

– Замало зменшувати бюджетні видатки, потрібно збільшувати доходи і припинити жити в борг. Але ж уряд домагається кредитів від МВФ, не пропонуючи програм, на які ці кошти спрямують. Неминучою складовою такої політики має бути девальвація гривні для підтримки експортерів і збільшення припливу валюти в країну. Натомість уряд блокує експортні потоки, зокрема обмежує вивіз сільськогосподарської продукції... За інформацією з одеських портів, зараз практично неможливо вивезти з країни будь-який вантаж. Митні процедури надмірно ускладнені, процвітає хабарництво. Навіть транзитери намагаються не перетинати митної території України. Держава замість того, щоб заробляти на своєму географічному становищі, втрачає навіть на цьому.

ФОТО: УІАН, ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕНЬОВ, КОМЕРСАНТРУ
ІНФОГРАФІКА: ТІМІО ПІЦ

10 по Першій

У березні 2001 року в Україні придушено першу «вуличну революцію». Як тоді здавалося, назавжди

Автор:
Олександр
Михельсон

Фото:
Олександр
Чекменьов

31 жовтня 1999 року Леонід Кучма, глава держави від 1994-го, в непростій боротьбі впродовж двох турів виборів пройшов на другий термін. «Ви побачите нового президента», — пообіцяв він народowi.

Країна тоді захлиналася від загальної кризи неплатежів. Підприємства йшли на взаємозаліки, влада намагалася не розраховуватись узагалі ні з ким, зокрема і з багатостраждальними бюджетниками; відключення води та електроенергії в населених пунктах були звичним явищем. Новий-старий президент призначив прем'єр-міністром голову Нацбанку Віктора Ющенка, навести лад у паливно-енергетичному комплексі було доручено Юлії Тимошенко, а навесні наступного року в парламенті відбувся переворот: праві та центристи переобрали керівництво, затверджене раніше лівою більшістю, й переділили на свою користь комітети.

До кінця 2000-го взаємозаліки між фірмами помітно скоротилися. Реальна зарплата все ще відставала від інфляції, але вже не на 9%, а на 0,9% за рік. Водночас доходи населення

росли швидше за продуктивність праці (ця тенденція збережеться на всі наступні роки). На цьому тлі так звані олігархи, нові власники роздержавлених підприємств, щосили опиралися будь-яким перетворенням, а водночас зростало невдоволення серед народу.

За «доброю» пострадянською традицією повільні й половинчасті реформи проводили насамперед заради великого капіталу. Влада не могла (й навряд чи хотіла) змушувати найбагатших до пошуку соціального компромісу та модернізації виробництва, як це було під час повоєнних реформ у країнах Західної Європи. Натомість вона віддала перевагу закручуванню гайок.

16 вересня 2000 року в столиці зник редактор опозиційного інтернет-видання «Українська правда» Георгій Гонгадзе. На початку листопада в Київ-

ській області знайшли обезголовлене тіло, в якому впізнали останки журналіста. А 28 листопада у Верховній Раді лідер Соцпартії Олександр Мороз оприлюднив найвідоміший фрагмент записів, знаних як «плівки Мельниченка».

15 грудня на майдані Незалежності з'явилися перші намети, організовані учасниками ще «Революції на граніті» часів боротьби за суверенну державу в 1989–1991 роках. А рівно 10 років тому, 9 березня, акція «Україна без Кучми» (як її тоді назвали) вилилась у масові заворушення на вулицях столиці.

СИЛОВИЙ ВАРІАНТ

Приводом став день народження Тараса Шевченка. Інформація про те, що Леонід Кучма збирається покласти квіти до монумента Кобзареві, видалась гарним приводом для

дії і політичному крилу опозиції (об'єднаному в «Форум національного порятунку»), і громадянським активістам під егідою УБК (аббревіатура від «України без Кучми»). Влада про це чудово знала: зранку в парку Шевченка й довкола нього стояло кілька тисяч міліціонерів.

Формальним приводом до бійки став конфлікт між охоронцями порядку та головою Київського осередку Соцпартії Валентиною Семенюк, яка, посилаючись на депутатську недоторканність, намагалась пройти до пам'ятника, де вже перебував президент. Йй було завдано удару по голові. Найагресивніші демонстранти сприйняли це як сигнал. Принаймні присутні на місці подій голова УНА-УНСО Андрій Шкіль та координатор УБК, соціаліст Юрій Луценко, пізніше всіляко заперечували, що атаку на міліцейські лави будь-хто планував заздалегідь.

Під час штовхання мітингувальники кілька разів проривали перші ряди охорони. Автор цих рядків добре пригадує двох кремезних унсовців із вирваним у спецназівця щитом. І все-таки дійти до монумента учасники акції змогли, тільки коли Кучма вже поїхав. Опозиційний депутат Тарас Чорновіл підпалив на покладеному Кучмою вінку синьо-жовту стрічку. Міліція затримала дев'ятьох протестувальників; одного бійця «Беркута» госпіталізували.

За дві години більшість маніфестантів була під стінами будівлі МВС, яку заздалегідь оточили дерев'яними щитами «з метою ремонту». Імпровізований паркан було перекинуто, у вікна прохідної полетіли яйця. Але незабаром затриманих випустили. Колони демонстрантів рушили з вулиці Богомольця, від міністерства, назад до центру. Зокрема, через Лютеранську, до якої прилягає Банкова з розташованою на ній Адміністрацією президента України.

Нинішньої огорожі довкола АП тоді не було. Натомість на розі стояли переносні металеві бар'єри, а за ними – кілька рядів «Беркута» у повному спорядженні. Спроба демонстрантів пройти на Банкову не могла не «увінчатись» великими сутичками, й таки «увінчалась». Мі-

ліціонери запрацювали кийками; щити раз у раз розмикались, із-поза них вибігали спецназівці, атакуючи найближчих маніфестантів. Натопт, зі свого боку, почав таранити мур щитів уже згаданими бар'єрами. В повітрі літали пляшки й цегла...

Прориву не сталося. З боку міліції до лікарень потрапило близько 40 осіб. А ввечері на вулицях та вокзалах міста вже тривала справжня облава: в кожній молодій людині з національною символікою вбачали учасника акції протесту. І хоча безпосередньо в «бойових діях» із півтори-двох тисяч маніфестантів брали участь лише кілька десятків, до відділків міліції того вечора доправили понад 200 осіб. Також спецназ буквально розгромив офіс УНА-УНСО, не відрізняючи під час цього процесу «бойовиків» від присутніх журналістів, ба навіть журналісток.

Пізніше за «організацію масових заворушень» на терміни від двох до п'яти років засудили 19 громадян. Цікаво, що на початку грудня 2010 року Генпрокуратура знову порушила ту саму справу, але це вже інша історія...

ЗАВОРУШЕННЯ ЯК РЕПЕТИЦІЯ

Саме після 9 березня акція «Україна без Кучми» захлинулася: частина активних маніфестантів розчарувалася в організаційних здібностях опозиції, а широкі маси народу були просто шоковані дозованими

ходяться лише в тому, хто саме виступив виконавцем провокації. Ліві, як і слід очікувати, в усьому звинувачують ультраправих, а ті – міліцейських провокаторів, котрі просочились у натовп.

Чи могли події 10-річної давнини розгортатись інакше? Однозначна відповідь на це питання навряд чи існує. Адаже такі заворушення мало піддаються зовнішньому контролю, хоч би які плани вибудовували кабінетні стратеги.

Немає сумніву, що ситуацію тоді було контролювано на найвищому рівні – президента Кучми. А становище останнього було скрутне. Всередині країни він зіткнувся з потужним тиском олігархів (які вже у квітні домоглися відставки «реформаторського» уряду Ющенка), а водночас із пробудженням активної частини суспільства. Не краща ситуація була й на зовнішніх фронтах. З одного боку – Росія, де новий лідер Путін розпочав справжнє «збирання земель», власне тих, якими проходили ще радянські нафто- й газопроводи. З другого – Захід, в очах якого Кучма боявся постати новим Лукашенком.

З точки зору влади, все це означало, що рух УБК слід було придушити якомога швидше, але уникаючи надто суворих рішень, які замкнули б країну в міжнародній ізоляції і рано чи пізно спровокували справжню революцію. І попервах здавалося, що мети досягнуто.

Хоча в підсумку неприязні Заходу Кучма так і не уник: уже 2002 рік пройде під знаком скандалу довкола продажу в Ірак українських військових РЛС «Кольчуга», і на саміт НАТО в Празі його демонстративно відсадять від світових лідерів, застосувавши для розміщення не англійський, як зазвичай, а французький алфавіт. А 2004-го тимчасово загнане «під плінтус» невдоволення вибухне яскравими барвами Майдану. В цьому сенсі УБК справді виявиться, як погоджуються її учасники з усіх боків, репетицією Помаранчевої революції: остання пройде цілком мирно. Уроки з 9 березня 2001 року винесуть обидві сторони, але вулична стихія свій засвоїв краще. ■

9 березня
2001 року
в Києві затримано
понад

200 осіб

Постраждали

57

міліціонерів,

40

із них потрапили

до лікарень

19

маніфестантів

засуджено

до двох – п'яти

років тюрми

2004-ГО ЗАГНАНЕ «ПІД ПЛІНТУС» НЕВДОВОЛЕННЯ ВИБУХНУЛО БАРВАМИ МАЙДАНУ

кадрами бойовиська в ефірі провідних телеканалів. Сьогодні, 10 років потому, вся правда про ті події залишається питанням для істориків.

Свою правду знають, звісно, радикали з обох боків. Для одних це була і є спроба бунту, влаштована, як і Помаранчева революція, наймитами всемогутніх заокеанських сил. Для інших – провокація спецслужб. Носії цієї другої точки зору роз-

Задавлена хвороба

Пострадянські держави уражені корупційною традицією СРСР і поширюють її на дедалі нові сфери

Автор:
Андрій
Скумін

Нині в рейтингах найбільш корумпованих країн пострадянські держави скупчилися в зоні, де рівень корупції зашкалює. Це означає, що вона як діяльність осіб, уповноважених виконувати функції держави чи територіальних громад, міцно вкоренилася на теренах колишнього СРСР.

ДЖЕРЕЛА ЖИВЛЕННЯ

Після розпаду СРСР найбільших збитків державам завдала так звана топ-корупція, що завжди жила на нафті і газі. Насамперед це стосується країн, на території яких здійснюється енерговидобування: Азербайджану, Туркменістану, Узбекистану, Казахстану, Росії. Корупційних схем, які втілюються під

час продажу енергоносіїв, чимало, і майже всі вони контролюються вищими посадовими особами держав.

Скажімо, однією з поширених і дуже простих схем корупції у середині 1990-х були бартери, взаємозаліки. Це коли укладалися комерційні угоди щодо поставки тих чи інших товарів на певну суму в обмін

НАЙКОРУПЦІЙНІШІ СФЕРИ

Інвестиційні проекти
часто визначаються рішеннями, які високопосадовці ухвалюють на власний розсуд.

Приватизація державних підприємств

Державні закупівлі
завичай передбачають вибір об'єктивно найкращої пропозиції з кількох на основі конкурсу, проте чиновник може

Монопольний допуск до певного виду комерційної (особливо експортно-імпоротної) діяльності

забезпечити перемогу продавцеві, який пообіцяв найбільші «комісійні» (відкат) з операції. Для цього обмежується участь у конкурсі, не оголошуються повністю його правила тощо. Як наслідок – закупівлі товарів чи послуг здійснюються за завищеною ціною.

Контроль над тіньовою економікою і нелегальним бізнесом

(здирництво, захист від переслідування, знищення конкурентів тощо)

Позабюджетні рахунки

часто створюються з легітимною метою (пенсійні, дорожні фонди тощо). У деяких фондах, наприклад

Питання землевласності та землекористування

для допомоги інвалідам, доходи можуть значно перевищувати реальні витрати, що стимулює в деяких чиновників бажання привласнити «надлишки». І навпаки, у разі дефіциту чиновники часто вирішують на свій розсуд, кому в результаті дістануться гроші.

Правоохоронні органи і судова система

Перевірки суб'єктів господарської діяльності

Дозвільно-реєстраційні процедури

Надання податкових пільг, державних преференцій

Галузь освіти

Видобуток природних ресурсів

Галузь охорони здоров'я

ватизація, роздержавлення власності, відведення землі стають додатковим джерелом живлення корупції. Хрестоматійний український приклад: у червні 2004 року Фонд держмайна України продав у закритому режимі «Інвестиційно-металургійному союзу» (засновниками якого були Рінат Ахметов і Віктор Пінчук) 93,02% акцій Криворіжсталі за 4,26 млрд грн (близько \$800 млн). Цей самий пакет акцій Криворіжсталі через рік компанія Mittal Steel на відкритому конкурсі придбала за 24,2 млрд грн (\$4,8 млрд), тобто за суму, вищу в 5,7 раза.

Ще однією корупціогенною зоною пострадянського простору є закупівля товарів і послуг бюджетним коштом. У різних варіаціях незаконні схеми в цій сфері базуються на отриманні такого замовлення, завищенні ціни виконавцем на товари і послуги тощо. Завичай у загальній структурі закупівель завищення ціни може сягати 15–25%.

КОРУПЦІЙНИЙ ПОДАТОК

Типовим явищем у пострадянських країнах є ускладнені дозвільно-реєстраційні процедури, зокрема реєстрація, ліцензування, видача документів (актів, довідок тощо). Тому не дивно, що ці країни посідають найнижчі сходинки в рейтингу умов для ведення бізнесу.

Водночас хабар всі ці процедури може суттєво пришвидшити. Наприклад, щоб зареєструвати ТОВ самотужки, треба витратити багато сил, здоров'я, і близько місяця. А якщо дати «консалтинговій» фірмі \$500 (у ці кошти вже «зашиї» корупційний компонент і інтерес фірми-посередника), то цей процес займе лічені дні. Чи щоб отримати державний акт на землю, треба чекати рік чи півтора, але стимул у \$200 термін видачі може зменшити до двох місяців.

Врешті, у країнах пострадянського простору поширена побутова корупція. Це «корупція бідності». Її виток – безпрецедентно низька мотивація праці цілих професійних сегментів. Корупція в такому разі фактично виконує функцію додаткової зарплати техніч-

ного працівника чи службової особи. Приміром, абсолютно незаконним є хабарництво в лікувальних закладах (огляд у лікаря, лікування, послуги медсестри, санітарки тощо). Кілька років тому було опубліковано неофіційний прайс туркменських лікарень: консультація лікаря – \$2–5, лікування з відкриттям лікарняного бюлетеня – \$2–3, призначення курсу лікування – \$4–6, медсестрі за крапельницю чи ін'єкцію \$0,5–1. Обговорення в інтернеті туркменських неофіційних цін на медпослуги продемонструвало: вартість таких послуг залежно від країни колишнього СРСР можуть коливатися, але аналогічні речі практикують майже всюди. ■

Щоб зареєструвати ТОВ в Україні, треба дати «консалтинговій» фірмі
\$500,
прискорити видачу держакту на землю –
\$200

УСПІШНЕ ЛІКУВАННЯ.
Прозорий офіс МВС – частина антикорупційної реформи в Грузії

ФОТО: ДАВІД МЕСІ

на поставки енергоносіїв на таку саму суму. «Класиком жанру» можна вважати вітчизняного самородка із середньою спеціальною освітою Ігоря Бакая, який за туркменський газ розраховувався кирзовими чоботами, білизною й іншим вітчизняним непотребом за вдвічі-втричі вищою ціною, ніж в Україні. У такий спосіб Бакай і кілька туркменських посадовців ставали мультимільонерами. Щоправда, перед туркменським народом дещо незручно виходило...

Характерною ознакою пострадянських держав є значні майнові ресурси, які перебувають у державній чи комунальній власності. В умовах переходу до ринкових відносин при-

Індекс сприйняття корупції Transparency International за 2010 рік

Проаналізовано 178 країн; індекс виставляється за шкалою від 0 (тотальна корумпованість) до 10 (відсутність корупції).

Україна посідає стабільно низькі позиції в рейтингу корумпованості, перебуваючи в компанії африканських

Джерело: www.transparency.org

Місце	Країна	Індекс сприйняття корупції
1	Данія	9,3
1	Нова Зеландія	9,3
1	Сінгапур	9,3
4	Фінляндія	9,2
4	Швеція	9,2
6	Канада	8,9
7	Нідерланди	8,8
8	Австралія	8,7
8	Швейцарія	8,7
10	Норвегія	8,6
...
67	Італія	3,9
68	Грузія	3,8
69	Бразилія	3,7
69	Куба	3,7
69	Чорногорія	3,7
69	Румунія	3,7
73	Болгарія	3,6
...
134	Азербайджан	2,4
134	Бангладеш	2,4
134	Гондурас	2,4
134	Нігерія	2,4
134	Філіппіни	2,4
134	Сьєрра-Леоне	2,4
134	Того	2,4
134	Україна	2,4
134	Зімбабве	2,4
...
154	Комори	2,1
154	Конго-Браззавіль	2,1
154	Гвінея-Бісау	2,1
154	Кенія	2,1
154	Лаос	2,1
154	Папуа-Нова Гвінея	2,1
154	Росія	2,1
154	Таджикистан	2,1
...
178	Сомалі	1,1

Слабкість судової системи, низький рівень судової культури громадян пострадянського простору дає змогу доволі активно використовувати повноваження контролюючих органів (податкова, пожежна, санепідслужба) на користь корупції. Цільовою аудиторією цього загону «перевіряльників» є бізнес. Як правило, ці «дари» бізнес сприймає як один із видів обов'язкових платежів нарівні з податками.

Окрема тема розмови про корупцію в країнах пострадянського простору – правоохоронні органи і суди. На сьогодні майже в усіх згаданих державах ці органи – одні з найкорумпованіших. І що закритіша влада, то вища корумпованість. Скажімо, в більшості країн колишнього СРСР є розцінки на порушення чи закриття кримінальної справи, перекваліфікацію злочину (скажімо, зі збривництва на шахрайство), ухва-

лення потрібного судового рішення.

ПІДЛЯГАЄ ВИКОРІНЕННЮ

Але в останні роки на пострадянському терені з'явився прецедент, який руйнує будь-які стереотипи про непереможність корупції. «Голосом антикорупційної совісті» на цих територіях є Грузія. За даними міжнародної організації Transparency International за 2002 рік, Грузія, маючи бал 2,4, зі 102

країн посідала 85–87-ме місце у світовому рейтингу (до речі, це місце вона ділила з Україною та В'єтнамом). Гірша ситуація, ніж у цих трьох державах, була лише в 15 країн-аутсайдерів. Навіть у Росії та Гондурасі 2002-го була менша корупція, ніж у Грузії.

Але 2003-го у Грузії відбулася Революція троянд і до влади прийшла нова еліта на чолі з Михайлом Саакашвілі, й уже 2010-го країна входить у десятку держав з найнижчим рівнем корупції (за результатами досліджень у 84 країнах).

Попитом була воля Саакашвілі не боятися топ-корупції та не оцінювати корупціонерів за їхньою політичною орієнтацією; під антикорупційний прес потрапили як противники, так і прихильники лідера Революції троянд. Загальна кількість «генералів» від корупції, яких не оминула «посадка», – понад 400.

Програма дерегуляції, ухвалена в березні 2005-го, стала справжньою революцією. З близько 900 процедур зали-

шили лише 150. Діє система єдиного вікна при започаткуванні бізнесу. Для відкриття підприємства достатньо менш ніж одного дня; час на реєстрацію земельної власності і нерухомості в Грузії становить щонайбільше три дні.

Грузія перетворилася на вітрину боротьби з корупцією після того, як провела безпрецедентну реформу правоохоронних органів, наслідком чого стало майже абсолютне викорінення цього явища в поліції. Результат не забарився: якщо до реформування системи МВС поліції довіряли 10% населення (2003 рік), то нині – 87%. Це не серіали про доблесних ментів знімати (як це прийнято в Росії для підняття іміджу МВС), а реальні результати реформи правоохоронних органів.

Дорожню поліцію замінили на поліцейський патруль. Сюди було набрано 15 тис. осіб, які не мали жодного поліцейського досвіду та пройшли кількмісячну підготовку. Натомість 40 тис. поліцейських, що викону-

вали функції патрульної служби, звільнили (загалом за часів Саакашвілі кількість звільнених поліцейських сягнула 75 тис.). Новоприйняті «дилетанти» продемонстрували професіоналізм і чесність, які нині дивують у прямому значенні весь світ. При Саакашвілі різко впала «рентабельність» корупції. Сьогодні в Грузії поліцей-

ГРУЗІЯ – ДОБРИЙ ПРИКЛАД РОЗВІНЧАННЯ МІФУ ПРО КОРУПЦІЮ ЯК ПРО ТРАДИЦІЮ, ЯКА НЕ ПІДЛЯГАЄ ВИКОРІНЕННЮ. ПІДЛЯГАЄ І ВИКОРІНЮЄТЬСЯ

ський отримує \$500–1000, житло, страховку, високу пенсію. Все це він може втратити вмить і на додаток отримати 6–9 років ув'язнення.

Відтак Грузія – добрий приклад розвінчання міфу про корупцію як про традицію, яка не підлягає викоріненню. Підлягає і викорінюється. ■

ТИЖДЕНЬ ФРАНКОФОНІЇ 2011

www.ifu.com.ua

www.afukraine.org

18, 19
БЕРЕЗНЯ

НІЧ ФРАНКОФОННОГО КОРОТКОГО МЕТРУ

Київ - кінотеатр "Київ"

Запоріжжя - кінотеатр ім. Довженка

Рівне - кінотеатр "Мультиплекс"

Сімферополь - кінотеатр "Москва"

Севастополь - кінотеатр "Космос"

Одеса - кінотеатр "U-CINEMA"

БЕЛЬГІЯ

РУМУНІЯ

КАНАДА

ФРАНЦІЯ

МАРОККО

ЕГИПЕТ

ШВЕЙЦАРІЯ

Ashan

Canada

oKino.ua

WHAT'S ON

Тиждень

Офіс-контроль

СМІХ КРИЗЬ СЛЬОЗИ

Принцип взаємодії підприємців із чиновниками сформульований давно і влучно: держава грабує народ, а народ краде в державі. Це, безперечно, нецивілізовано, але інакше в умовах заплутаного, двозначного та дірчастого офіційного законодавства навряд чи можливо. Нормативні прогалини-недоліки міцно зацементувало звичаєве право, невід'ємними складовими якого є подарунки чиновникам, надання наближеними до них структурами платних послуг бізнесменам, хабарі, дахування та інші вияви корупції. При цьому суто формально такі відносини в більшості випадків і підприємців, і їхніх контролерів роблять правопорушниками чи навіть злочинцями. Розуміння цього обома сторонами вельми тривалий час було основою соціального консенсусу на мікроекономічному рівні. Але ж останні законодавчі зміни (розширення прав фіскалів унаслідок імплементації Податкового кодексу, повноважень судових виконавців et cetera) підривають соціально-економічний status quo. Назріло питання: чи розуміють реформатори, до яких наслідків, імовірно, призведе може призвести бажання зняти з себе відповідальність за пограбування народу, так би мовити, легалізувати процес?.. Новий принцип взаємодії з чиновниками може виявитися сумним, на відміну від старого, сформульованого відомим сатириком. ■

• Податкова інспекція

Девіз: «Ви все ще заробляєте? Тоді ми йдемо до вас!»*

*Тут і далі сформульовано опитаними підприємцями.

Чим живуть: адміністрування, (не)відшкодування ПДВ, (не)прийняття декларацій, перевірка наявності касових апаратів, надання фіскальних чеків тощо

У середині 1990-х підприємницький слух pestило страшне слово «податкова перевірка». З часом у законодавстві з'явилися норми, виписані, немов у Бойовому статуті, кров'ю: заборонили проводити планові виїзні перевірки частіше ніж раз на рік, фіскалів зобов'язали повідомляти про візити за десять днів, встановили перелік підстав для позапланових перевірок тощо. З 1 січня 2011 року митарі отримали право перевіряти платників будь-коли і навіть арештовувати їхнє майно на 96 годин без рішення суду

• Податкова міліція

Девіз: «Усіх пересадити не можна, але прагнути треба»

Чим живуть: інформацією від податкової інспекції та власних джерел

Поява їх в офісі чи на складах – справжнє лихо, яке може завершитися притягненням до кримінальної відповідальності (зазвичай гендиректора чи головбуха), іноді цьому передує непорозуміння платника з інспекторами... Податкові міліціонери озброєні, за потреби можуть вилучити комп'ютери, товар тощо. Протидіяти їм майже неможливо: відривання погонів або просто різкі висловлювання (навіть за умов неправомірних дій контролерів) можуть будь-кого з персоналу кинути за ґрати. Краще викликати юристів, або дружніх силовиків, наприклад, «Беркут» (у таких випадках розпочинається складна процедура міжвідомчої взаємодії). Податковий кодекс зобов'язує платників забезпечувати доступ контролерів до всіх приміщень фірми (раніше персонал мав просто не перешкоджати)

ПРЕДСТАВНИКИ КОНТРОЛЮЮЧИХ ІНСТАНЦІЙ ІНОДІ НЕ БЕРУТЬ ДАНИНИ, А ВІДДАЮТЬ... ТРАДИЦІЯМ. ПРИ ЦЬОМУ ПРОГОЛОШУЄТЬСЯ:

**РЕВІЗІЙНУ
МИТНУ
ПОДАТКОВУ СЛУЖБУ!
ПОЖЕЖНУ
САНІТАРНУ**

Органи пожежного нагляду

Девіз: «Не дамо згоріти на роботі! Де вогнегасник?..»

Чим живуть: численними недоліками фірм у гарантуванні безпеки

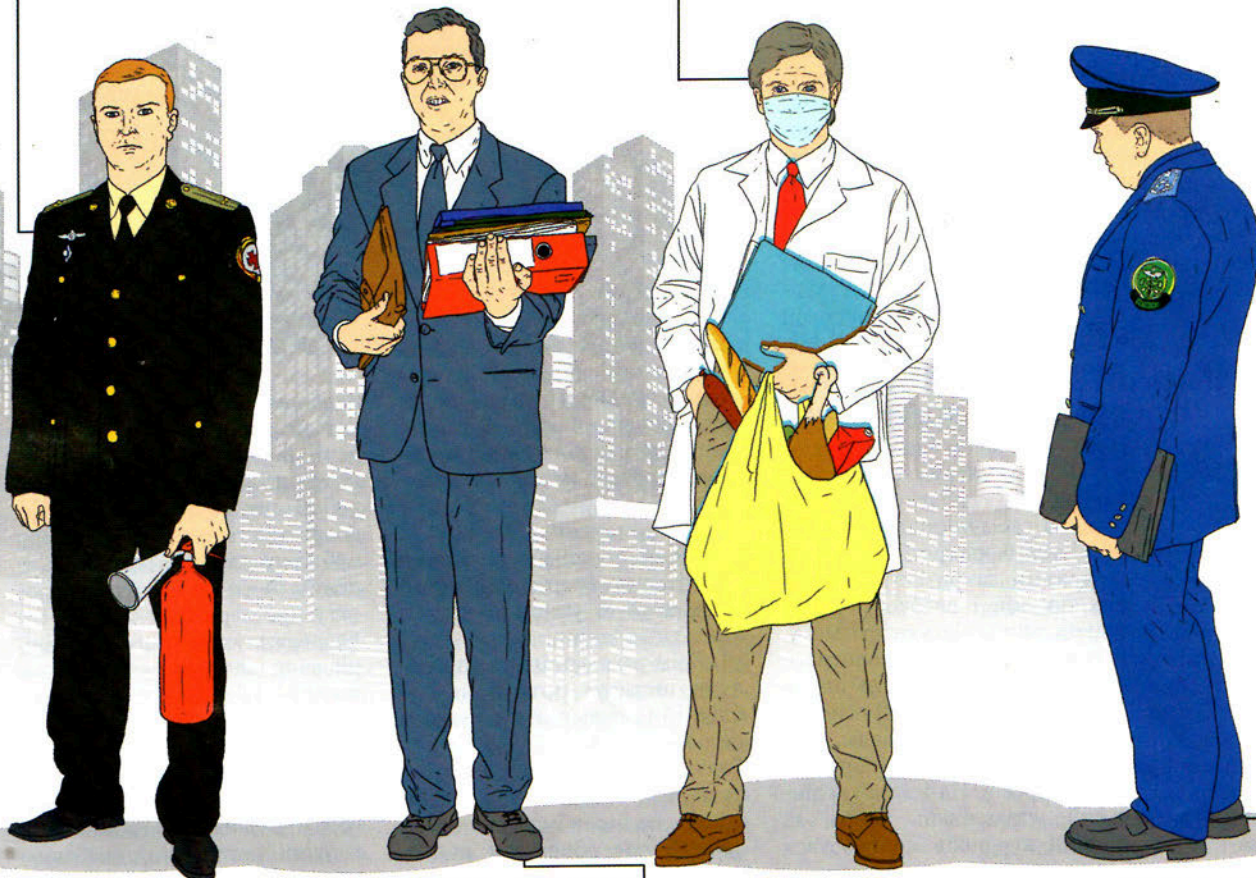
Зазвичай візит контролерів на фірму триває недовго і майже не шкодить, якщо перед ними не стоїть завдання паралізувати діяльність підприємства. Якщо така мета є, то власників не позаздриш: численні та буквально сприйняті норми законодавства щодо організації пожежної безпеки майже невиконувані. Виявлені порушення дозволяють опечатати об'єкт та призупинити роботи на кілька діб. Протидіяти цьому нереально за визначенням. Краще дружити з пожежниками

СЕС

Девіз: «Ми там, де харч!..»

Чим живуть: численними недоліками в забезпеченні санітарно-епідеміологічних умов

Завсідники кафе, барів, ресторанів, часті відвідувачі підприємств харчової промисловості тощо. Дуже (а іноді не дуже) прискіпливо стежать за дотриманням вимог санітарного законодавства та інших приписів, організацією протиепідемічних заходів (вивезенням сміття, наявністю санітарних книжок працівників, відповідністю приміщень певним нормам). Уповноважені відбирати зразки продукції для подальшого лабораторного обстеження. виявлені порушення можуть спричинити опечатування виробничих приміщень... Не слід заощаджувати на зразках продукції для лабораторного обстеження

Державна контрольно-ревізійна служба

Девіз: «Бюджетні кошти рахунок люблять»

Чим живуть: контроль над тендерними потоками, витрачанням коштів держпідприємствами, в межах бюджетних програм тощо

Зона контролю та відповідальності ревізорів (до речі, справжніх фахівців своєї справи) безпосередньо не стосується підприємств. Вочина КРС – бюджетні потоки. Лише освоєння державних коштів фірмами (приміром, отримання дотації, виконання тендерного замовлення тощо) робить їх об'єктом уваги ревізорів. Трапляється це не завжди і найчастіше свідчить про наявність проблем у розпорядника бюджетних коштів, а не в самого підприємства. Але перевірка ревізорами іноді має неприємні наслідки: зібрані матеріали можуть бути передані податківцям і навіть до прокуратури. У деяких випадках від цього захищає співпраця з «правильними» аудитором, які виправляють недоліки в звітності

Митна служба

Девіз: «Митниця бере добро»

Чим живуть: розмитнення товарів, інвойс-контроль, співпраця з експедиторами, конфіскація тощо

Фірма, так чи інакше пов'язана з експортно-імпортними операціями, докладають максимум зусиль, щоб мати свою людину на митниці (без цього оформлення товару може затягнутися на тижні, а то й місяці), а в ідеалі «власний метр державного кордону». Найпростіше в цьому сенсі структурам, які можуть отримати фіскальні пільги легально – на рівні закону чи урядової постанови. Є також безліч шляхів спрощення та оптимізації розмитнення за наявності зв'язків. Типові: заниження інвойсу (пряме чи за рахунок коригування номенклатури товарів у звітності), позачергове або пришвидшене розмитнення (за умови оплати послуг фірм-експедиторів) і навіть... кидання товарів на кордоні «напризволяще» (з їх подальшою купівлею на аукціонах за заниженою вартістю). Митники в курсі справи

Одужання

Подолання корупції можливе, механізми відомі. Бракує волі влади їх застосувати

Автор:
Андрій
Дуда

Процес ухвалення народними депутатами нового Закону «Про запобігання та протидію корупції» в багатьох створює ілюзію нового антикорупційного курсу чинного президента. Мусимо розчарувати оптимістів: сьогодні в парламенті розглядають закон не про боротьбу з корупцією, а про конфлікт інтересів державних службовців та інших категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави. В Україні справді є запит на антикорупційні реформи, навіть на антикорупційну революцію, але документ, який планують ухвалити парламентські мільйонери (більшість що і є корупціонерами), старту їм не дасть.

ОБОВ'ЯЗКОВІ ПЕРШІ КРОКИ

Понад 200 років у нас функціонували інститути російської бюрократії, спочатку царської, пізніше комуністичної. Саме російська бюрократія в умовах цілковитої закритості державних органів і слабкості представницьких, відсутності механізмів прозорості та зворотного зв'язку породила модель влади як певної корпорації. Її основна мета – не служіння людям, а задоволення власних корпоративних інтересів. На жаль, український управлінець навіть за останні 20 років не позбувся психологічної залежності від цієї неєвропейської традиції.

Тому якщо влада справді матиме політичну волю до боротьби з корупцією, то мусить бути підготовлений пакет законопроектів, проектів підзаконних актів (за нашими підрахунками, щонайменше 20 документів) щодо зміни порядку вступу і проходження публічної служби, посилення вимог до службовців, контролю за їхньою діяльністю та зміни про-

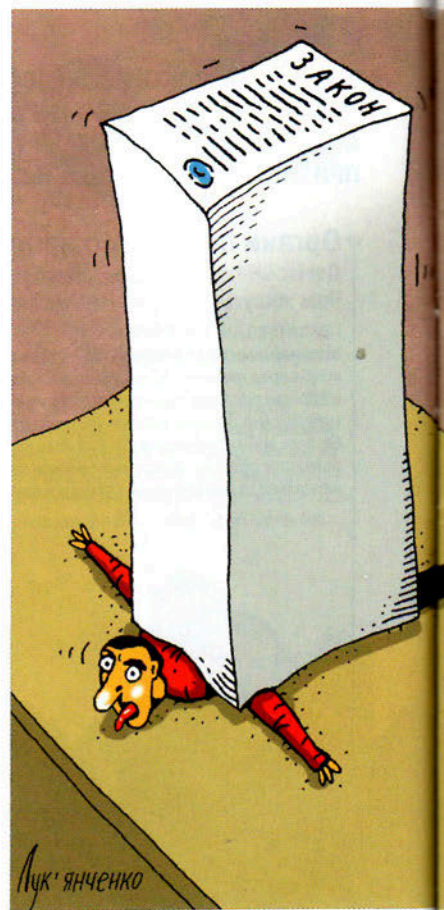
цедур під час ухвалення управлінських рішень.

Як відомо, кадри вирішують усе. Тому починати антикорупційні реформи необхідно з кадрового оновлення державної і муніципальної служби. Для цього треба провести атестацію (тестування) службовців на предмет їхньої професійної підготовки, а на вивільнені посади призначити інших людей. Бажано, щоб це були представники нового, не радянського «призову» на публічну службу.

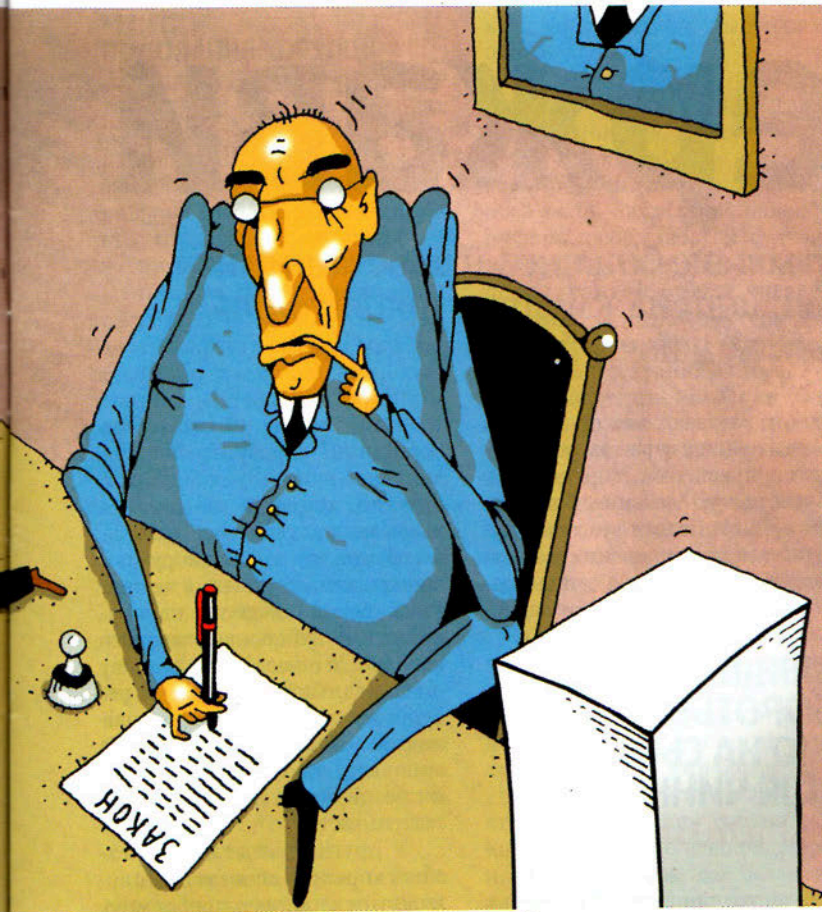
Наступним антикорупційним заходом має стати створення правової та організаційної основи для функціонування контрольних підрозділів, які спеціалізувалися б на виявленні корупціонерів в органах влади, наприклад, шляхом провокування хабара, перевірки правдивості поданих службовцем даних у межах фінансового контролю, а також здійснювали б моніторинг витрат публічного службовця та членів його сім'ї, близьких родичів.

Крім того, доцільно впровадити інститут ротації на публічній (державній та муніципальній) службі. Це, з одного боку, підвищить рівень професіоналізму службовців, з іншого – не дасть їм змоги за короткий час обростати корупційними зв'язками.

Ще один крок у реалізації антикорупційної програми – запровадження такого виду відповідальності за вчинення корупційного діяння, як позбавлення статусу службовця і відповідно позбавлення права на отримання пенсії державного службовця (За Законом України «Про державну службу» або іншим спеціальним законом) чи службовця місцевого самоврядування (за

Законом «Про службу в органах місцевого самоврядування»). До речі, не можна сказати, що цієї ідеї не пропонували під час розробки антикорупційного законодавства та законодавства про публічну службу. Приміром, в одній із редакцій законопроекту про державну службу Голодержслужба свого часу ініціювала запровадження такої норми: «Державний службовець, звільнений з державної служби у зв'язку із засудженням за умисний злочин, вчинений з використанням свого службового становища, або вчиненням корупційного діяння, позбавляється права на отримання пенсії, передбаченої цією статтею. У таких випадках пенсія призначається відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Якщо вчинення корупційного діяння чи службового злочину стане підставою для позбавлення пенсії публічного службовця, то ми отримаємо абсолютно іншого службовця, оскільки саме пенсійне забезпечення на сьогодні є

основною мотивацією для представників органів публічної влади. Допоки такої норми не буде, говорити про кардинальну зміну в антикорупційній боротьбі не випадає.

Хоча очевидно, що відповідальність у формі позбавлення статусу службовця мала б застосовуватися лише щодо певної категорії правопорушень. Скажімо, було б неправильно вдаватися до неї у випадку незначного одноразового порушення, як-от несвоєчасне надання відповіді на інформаційний запит чи звернення громадянина або нехтування обмеженням щодо суміщення з іншими видами діяльності.

МЕНШЕ СПОКУС, БІЛЬШЕ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Антикорупційна політика має враховувати той факт, що корупційне правопорушення навіть за бажання може вчинити не кожен службовець, а лише той, хто має відповідні повноваження. Найкорупційнішим є ухвалення рішень про державні

закупівлі, рішень дозвольно-реєстраційного характеру, земельних тощо. Тому треба розробити низку нормативно-правових актів, які б урегулювали питання проведення державних закупівель, мінімізували випадки застосування процедури закупівлі в одного учасника, створили правову базу для максимальної відкритості та прозорості конкурентних процедур при закупівлі товарів і послуг за бюджетні кошти.

Щодо реалізації дозвольно-реєстраційних процедур, то тут можна скористатися найкращим досвідом західних країн, грузинською практикою щодо встановлення чітких часових термінів розгляду питань про надання дозволів, ліцензій тощо. Якщо орган влади не надасть відповіді у встановлений законом термін, діє принцип «мовчання – знак згоди».

Однією з найнепрозоріших сфер у публічному управлінні є ухвалення місцевими радами рішень про відчуження об'єктів комунальної власності, передачу у

власність земельних ділянок тощо. З огляду на те що у Верховній Раді України ведуться жваві розмови про скасування мораторію на продаж земель сільсько-господарського призначення, рівень корупційності муніципальних рішень лише зростатиме. Тому доцільно було б запровадити обов'язкову антикорупційну експертизу проектів рішень місцевих рад органами державної влади (з обов'язковою персональною відповідальністю особи, яка її проводить). Наслідком такої експертизи може бути заборона на ухвалення рішень відповідною радою в судовому порядку.

Крім того, треба внести зміни до Земельного кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо особливостей порядку прийняття радами рішень із високим корупційним ризиком. Як варіант – продаж земельних ділянок комунальної власності виключно на аукціонах. Дієвим антикорупційним заходом у боротьбі із земельною корупцією може бути також надання місцевим державним адміністраціям (або іншим

ВПРОДОВЖ РОКІВ БЮРОКРАТИЧНА МАШИНА НАЙБІЛЬШЕ БОЯЛАСЯ ПРОЗОРОСТІ ПРОЦЕСУ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

органам влади) права зупиняти рішення рад з одночасним зверненням до суду тощо.

Врешті, треба пам'ятати, що впродовж років російська бюрократична машина та моделі, створені за її подобою, найбільше боялися прозорості процесу ухвалення рішень, бо саме в непрозорому, закритому середовищі найлегше реалізувати корупційні оборудки. Тому найкраща зброя проти корупції – забезпечення відкритості прийняття та реалізації управлінських рішень. Така відкритість має бути забезпечена як оперативним наданням інформації журналістам ЗМІ сприяння проведенню громадської експертизи, так і застосуванням технічних засобів громадського контролю (прозорі приміщення органів публічної влади, відеореєстрація в кожному кабінеті тощо). ■

Тінь держави

Боротьба з корупцією закінчується ще більшим її зростанням, якщо громадяни покладають усі надії на «мудрих правителів», а самі пасивно очікують результату, даючи їй беручи хабарі

Автор:
Олександр Леонов

Попри всю багатоманітність світу, є речі, універсальні для всіх часів і народів. На жаль, до них належить і справжнє прокляття людства – корупція. Про неї згадується у творах з мистецтва державного управління, релігійних та юридичних пам'яток Єгипту, Месопотамії, Іудеї, Індії та Китаю – першоджерел нашої цивілізації. Старий Заповіт викриває це давнє соціальне зло: «Бо Я знаю про ваші численні провини і про ваші великі гріхи: тиснете ви справедливого, берете ви підкупа та викривляєте право убогих у брамі (Ам., 5:12)».

ПРОКЛЯТТЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Як майже одностайно вважають історики, своє глибоке коріння корупція пустила тоді, коли з'явилися влада й держава. Вона фактично постала з давнього ритуалу робити подарунки особам, від яких залежало вирішення певних питань. Відтоді у встановленні істини сильні світу керувалися не так справедливостю, як змаганням підношень.

У первинних суспільствах такий підхід був нормою. Виникнення держави надало корупції нового поштовху. Це було пов'язано з появою цілої армії чиновників, які мали повноваження говорити й діяти від імені держави чи володаря. Вони не обмежувалися лише своєю – часто-густо невеликою – платнею і використовували посаду для власного збагачення.

З настанням Нового часу і появою професійної державної служби (бюрократії) з її наголо-

сом на раціональних процедурах і вирішенням справ за формальними правилами, корупція набуває нового значення. Вона стає своєрідним мастилом, застосовуваним для вирішення двох завдань. По-перше, винагорождення чиновників стає відпо-

Утім, попри спроможність допомогти порозумітися конкретним людям у конкретній ситуації, корупція залишалася гальмом для розвитку суспільства і держави. Адаже в корумпованих системах рішення не приймаються на користь найкращого чи найсправедливішого варіанта, а є наслідком підкупу відповідальної особи. Відтак ресурси суспільства перерозподіляються неефективно, і саме воно незадоволене корумпованістю держави, що зменшує її легітимність.

У другій половині ХХ століття корупція ставала все більшою міжнародною проблемою. Підкуп корпораціями найвищих посадових осіб за кордоном набув масового характеру. Глобалізація лише посилює ці тенденції. У випуску від 31 грудня 1995-го газета Financial Times оголосила 1995-й роком корупції, а для пропаганди знань про такі злочини ООН заснувала Міжнародний день боротьби з корупцією – 9 грудня.

НАЙЕФЕКТИВНИШИМ ЗАСОБОМ БОРотьБИ З КОРУПЦІЄЮ НА СЬОГОДНІ Є МІНІМІЗАЦІЯ ЧИННИКІВ, ЯКІ ЇЇ ЗУМОВЛЯЮТЬ

віддю традиційного суспільства, з його звичаями взаємодопомоги (ти мені – я тобі, сприяння «своїм»), на безособовість раціональної бюрократії. Підкуповуючи конкретного чиновника, прохач робив бюрократичну машину прихильнішою до себе. По-друге, корупція давала змогу спростити процедури і швидше вирішити справу там, де формальні правила були надто громіздкими та неефективними.

9 грудня
Міжнародний день боротьби з корупцією, заснований ООН

ТИПОЛОГІЯ КОРУПЦІЇ

посадовій особі та членам її сім'ї, а також кумівство (непотизм).

Побутова (зовнішня) корупція, породжена взаємодією пересічних громадян і чиновників. До неї належать подарунки і послуги

підтримкою судді з метою винесення рішення на свою користь.

Ділова корупція, що виникає під час взаємодії влади і бізнесу. Наприклад, у разі господарської суперечки сторони прагнуть заручитися

і на шкоду інтересам виборців.

Корупція верхньої влади. Політичне керівництво і верховні судді в демократичних системах діють у власних інтересах

Внутрішня корупція між членами однієї організації.

РЕЦЕПТИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ

З кінця XVIII, а особливо протягом XIX століття в країнах Заходу відбувається перелом у протистоянні модерних цивілізацій і корупції. Внаслідок ліберальних перетворень суспільство отримувало все більше важелів впливу на вищу владу, зокрема на роботу державного апарату.

Найефективнішим засобом боротьби з корупцією на сьогодні є мінімізація чинників, які її зумовлюють. Зокрема, як найпростіший інструмент протидії цьому явищу часто вибирають реформи законодавства – не так посилення покарань за корупцію, як спрощення і послаблення державного контролю (зменшення частоти перевірок, зниження податків) для мінімізації самих можливостей зловживання службовим становищем. Відтак контролюючі органи можуть зосередити увагу на значно вужчій корупціогенній сфері, тоді й сам контроль стане ефективнішим.

До внутрішнього контролю належать механізми і стимули, що є в самому апараті управління: зрозумілі стандарти виконання посадовими особами своїх обов'язків і суворий нагляд за кожним службовцем (наприклад, саме цей метод було досить ефективно застосовано у Грузії). З метою забезпечення нагляду часто створюють особливі управління, які функціонують автономно.

До зовнішнього контролю зараховують механізми, які мають високий ступінь незалежності від виконавчої влади. Незалежна судова система, за якої порушника закону може бути легко й ефективно визнано винним, різко знижує потенційну привабливість корупції. Крім цього, одними з найефективніших інструментів контролю над бюрократичним апаратом є свобода слова та ЗМІ.

Світова практика серед найефективніших антикорупційних заходів виокремлює такі:

- визнання неконституційними будь-яких корупціогенних норм, тобто таких, що накладають на громадянина обмеження (за винятком норм, що опису-

ють конституційні свободи і права людини);

- інформаційне забезпечення громадян, що полягає в аналізі законів з метою чіткого, лаконічного і дохідливого роз'яснення їм прав та обов'язків, наслідків правопорушень, особливостей судової процедури тощо. Знаючи все це, громадяни будуть впевненішими, опинившись сам на сам із чиновником, який підштовхує до давання хабара;

- відкритість відомчих систем і належний громадський контроль можуть бути реалізовані через публікацію та відкрите обговорення внутрішньо-відомчих документів у загальнодоступній мережі інтернет, що здатне серйозно похитнути фундамент корупції;

- соціальне забезпечення чиновників. Висока зарплата, першокласне медичне обслуговування, безвідсоткові кредити для купівлі нерухомості, велика пенсія – чиновник має відчувати, що він багато що втрачає, якщо його спіймають на хабарі. Згідно з дослідженнями цей захід не дає безпосереднього результату для боротьби з корупцією, проте сприяє підвищенню якості бюрократії з часом.

Хоча більшість названих вище заходів мають здійснювати центральні уряди, вони потребують підтримки також з боку суспільства. Історія знає багато прикладів того, що, коли воля політичних лідерів спирається на активну громадську підтримку, домогтися результату вдається за вельми короткий термін. Як це було в 1990-ті роки в Італії під час проведення кампанії «Чисті руки» чи в Грузії після приходу до влади президента Саакашвілі.

Навпаки, якщо громадяни покладають усі надії на «мудрих правителів», а самі пасивно очікують результату, даючи й беручи хабарі, галаслива кампанія боротьби з корупцією може закінчитися ще більшим її зростанням, як це було в новітній історії і України, і Росії. А це, як переконує історичний досвід, може поставити хрест не тільки на перспективах держави, а й на її майбутньому. ■

КЛАСИФІКАЦІЯ КОРУПЦІЇ

Хабарництво

обіцянка, пропозиція або надання будь-якої вигоди, що неналежним чином впливає на дії чи рішення посадової особи.

Розбазарювання

крадіжка ресурсів людьми, наділеними владою і контролем за чимось цінним.

Шахрайство

обман або введення в оману людини чи юридичної особи з метою особистої вигоди або вигоди третьої сторони.

Здирництво

примус людини заплатити гроші або надати інші цінності в обмін на певні дії чи бездіяльність.

Змова

виникає за тих самих умов, що й здирництво, проте відрізняється тим, що вигідна обом сторонам і полягає в здійсненні оборудки, що завдає збитків державі.

Зловживання

використання службових повноважень для надання необґрунтованих пільг чи преференцій якійсь особі (групі осіб) або, навпаки, дискримінація людини (групи людей) задля особистої вигоди.

Використання конфліктів інтересів/незаконні операції з цінними паперами

участь в угодах, придбання посади або отримання комерційної вигоди, що несумісно з офіційним становищем та обов'язками, з метою незаконного збагачення.

Отримання незаконних пільг чи винагород

посадова особа отримує щось цінне від тих, хто хотів би одержати державне замовлення.

Фаворитизм

надання послуг або ресурсів родичам, знайомим, друзям однопартійцям та ін.

Кумівство

перевага в наданні державних посад родичам.

Незаконні пожертви і внески

отримання грошей в обмін на лояльність до того, хто робить внесок.

Dura lex

Анонсована реформа системи держзакупівель створює нормативні умови для безконтрольного освоєння понад 130 млрд грн за рік

Автор:
Юрій Ніколов

У Верховній Раді зареєстрований урядовий законопроект №7532, ухвалення якого може докорінно змінити систему держзакупівель, внаслідок чого не лише громадяни, а й журналісти і навіть ревізори ГоловКРУ не матимуть доступу до інформації про мільярдні оборотки за участю деяких держустанов. Це не гіпербола, не згущення барв, а ви-

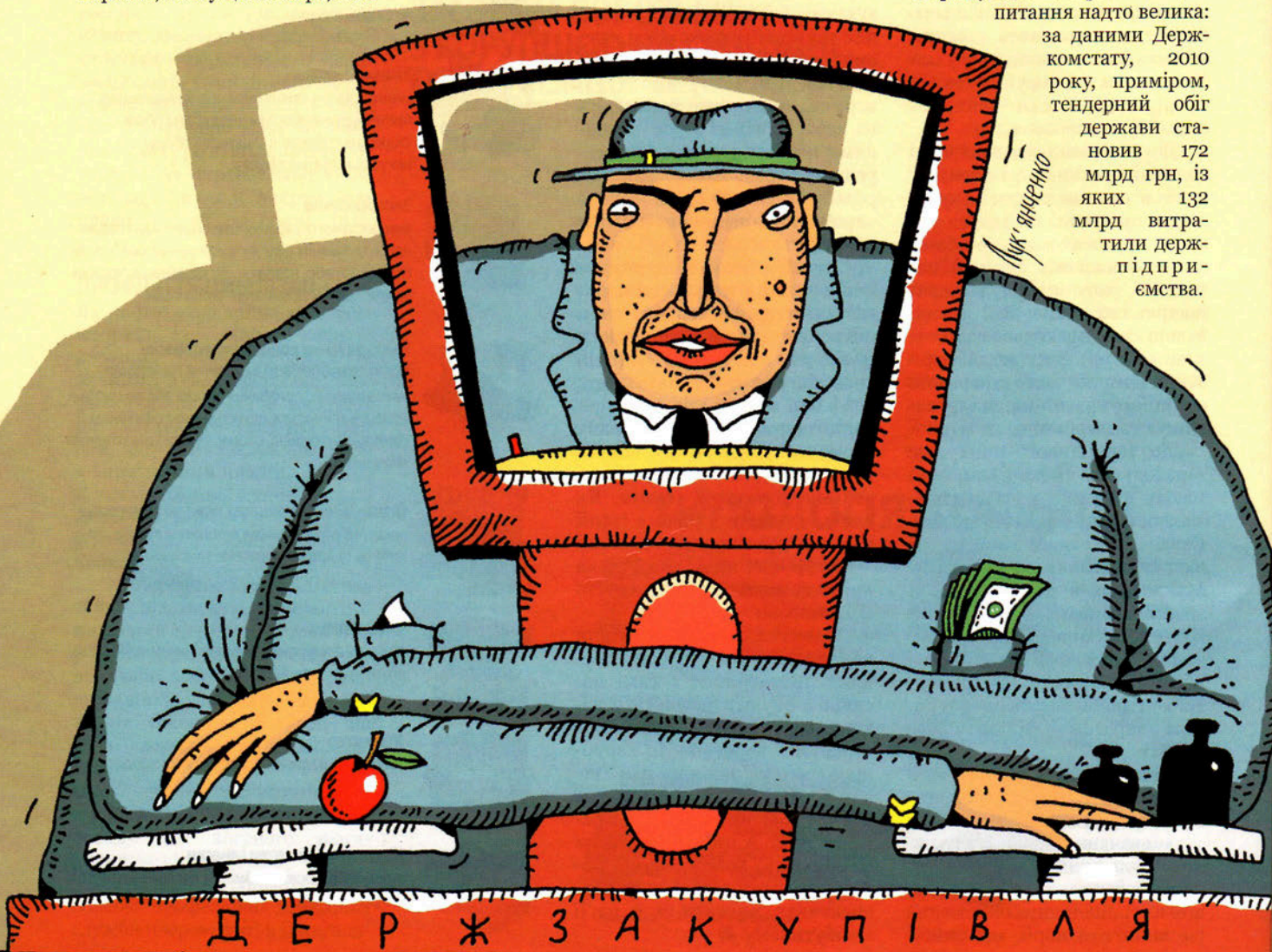
снок, зроблений багатьма експертами після докладного вивчення документа, який найближчим часом мають розглянути слухняні народні депутати.

ЦІНА І ПИТАННЯ

Державні закупівлі – це придбання держустановами послуг і товарів бюджетним коштом (себто за рахунок платників податків), а держпідприємствами – власним коштом

(тобто за гроші, які б мали поповнювати держбюджет і відповідно опосередковано збагачувати українців). Обидві складові системи держзакупівель давно і наскрізь корумповані і, безумовно, потребують реформування. Цей процес, власне, триває аж ніяк не перший рік, причому кожні наступні нормативні зміни робили тендерну галузь ще більш непрозорою та корумпованішою. Були, щоправда, винятки, але вони лише підтверджували це правило. Ціна питання надто велика:

за даними Держкомстату, 2010 року, приміром, тендерний обіг держави становив 172 млрд грн, із яких 132 млрд витратили держпідприємства.

Тиждень неодноразово наводив приклади освоєння коштів держпідприємствами, один з останніх – стаття «Тендерний забій» (№2/2011) – свідчив про закупівлю ВАТ «Дніпроенерго» (контрольний пакет належить НАК «Енергетична компанія України») у структурі Ріната Ахметова 7,46 млн т вугілля й антрациту на загальну суму понад 7,5 млрд грн. Лівову частку інформації (приміром, про результати і перебіг тендера) взято із цілком офіційних джерел, зокрема, з «Вісника державних закупівель» (№56 від 27.12.2010 р.). Без особливих зусиль можна навести подібні приклади витрачання коштів підприємствами і товариствами, в яких державна частка сягає понад 50%, зокрема, Нафтогазом, Укрзалізницею, Укртелекомом, Укрнафтою...

Висновок очевидний: керівники держпідприємств зазвичай вважають кошти компанії, так би мовити, приватними, тобто такими, які можна витрачати на власний розсуд. Іноді публікації в ЗМІ корегують таке хибне уявлення. Наприклад, минулого літа одне з держпідприємств під патронатом Мініюсту придбало дуже дорогий Mercedes, проте через публічний скандал з цього приводу міністр Олександр Лавринович наказав підлеглим позбутись іномарки.

ГРА В ХОВАНКИ

Урядовий законопроект №7532, нібито покликаний вдосконалити регулювання системи держзакупівель, містить чимало новел діаметрального змісту. Приміром, найодіозніша: пропонується вивести з-під дії закону казенні підприємства, господарські товариства, в яких державна частка акцій перевищує 50% чи в наглядових радах яких держава має більшість. Передбачається також, що уряд окремою постановою визначить процедуру регулювання закупівель такими структурами. Відповідно має бути відкорегований і Господарський кодекс.

Екс-голова Фонду держмайна, народний депутат Олександр Бондар вважає, що ініціативи уряду «взагалі виведуть тендерні потоки з-під дії законів: міністерства просто створять собі підприємства, через які здійснюватимуть усі закупівлі». Іншу думку має голова фракції Партії регіонів Олександр Єфремов: «Через складність тендерних процедур, які займають багато часу, державним підприємствам дуже важко вести господарську діяльність і конкурувати з приватними...» Кабмін, за словами депутата-регіонала, просто хоче випра-

КАБМІН ПРАГНЕ ВЛАСНОРУЧ РЕГУЛЮВАТИ ЗАКУПІВЛІ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

вити цю ситуацію.

Нагадаємо, що чинний закон про держзакупівлі навантажує замовників та учасників торгів паперовою роботою. Це справді перетворює тендери на суцільну муку: стоси паперів мають бути надіслані до Києва для публікації в офіційному виданні – «Віс-

нику державних закупівель», погоджені з Мінекономіки (уповноваженим органом у галузі держзакупівель). Будь-яка некоректна печатка (або її брак) можуть на місяці затягнути власне закупівлю. Іноді такі ситуації неприпустимі: годі уявити, як озброєні та голодні військово-службовці шукатимуть їжу внаслідок якихось збоїв у системі постачання харчів.

Автори законопроекту №7532 вирішили скасувати вимоги стосовно публікації майже всіх конкурсних документів, зокрема, звітів про результати проведення торгів, протоколів розкриття тендерних пропозицій тощо. Але ж саме в цих документах і наведені дані про учасників конкурсів, цінові пропозиції переможця та переможених... Саме ці звіти і протоколи дають можливість громадськості перевіряти, чи не брали участь у тендері дві фірми одного власника, чи є пропозиція переможця справді кращою тощо. І саме

172 млрд грн
витратила держава на закупівлі в 2010-му

7,5 млрд грн
доходу заробила структура Ріната Ахметова на одному вугільному тендері

■ ПЕРЕДПЛАТА-2011

«УМ» — за розУМні гроші
Передплата на «Україну молоду» не закінчується ніколи.

Передплатна вартість «України молоді» на 2011 рік:

на місяць — 19 грн. 60 коп.,
на два місяці — 39 грн. 20 коп.,
на квартал — 58 грн. 80 коп.,

Передплатний індекс — 60970

Для організацій, юридичних осіб:

на місяць — 33 грн. 60 коп.,
на два місяці — 67 грн. 20 коп.,
на квартал — 100 грн. 80 коп.,

Передплатний індекс — 01555

П'ятничний номер:

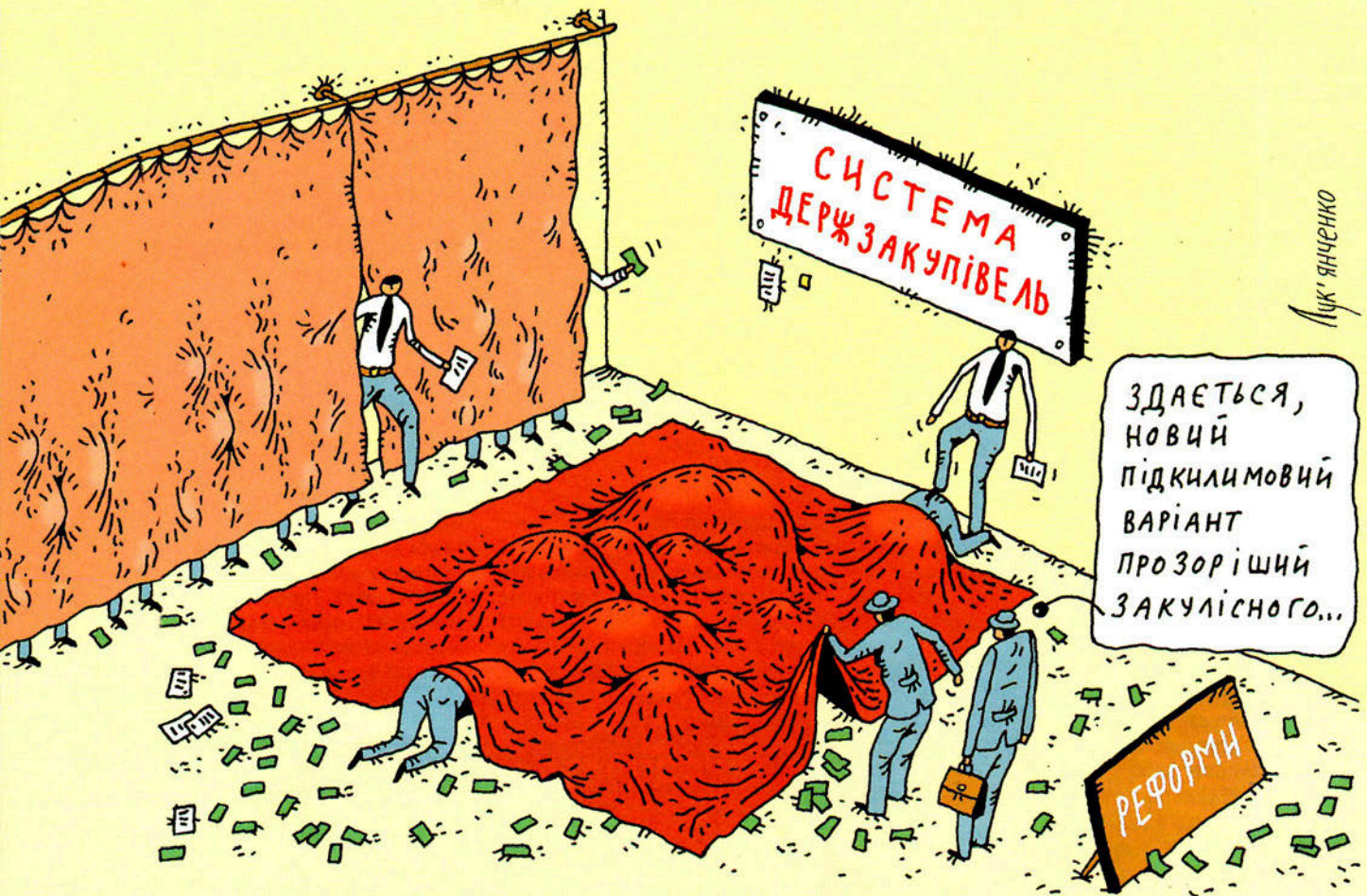
на місяць — 6 грн. 41 коп.,
на два місяці — 12 грн. 82 коп.,
на квартал — 19 грн. 23 коп.,

Передплатний індекс — 49497

«Україна молода» уже двадцять років представлена на газетному ринку країни. Кредо газети – залишаючись на державницьких позиціях, зберігати незалежність та не пасувати перед жодними авторитетами.

Газета розповсюджується по всій Україні. Виходить чотири рази на тиждень, а у п'ятницю має спарений номер на 24 сторінки. Перелік тематичних полос говорить про всеохоплюючий спектр тем: новини, політика, світ, економіка, регіони, історія, релігія, здоров'я, село, право, суспільство, нація, листи, освіта, персона, наука, зірки, кримінал, реклама, людина, культура, спорт, програма телепередач, калейдоскоп. Невипадково, що читацька аудиторія «УМ» – найширшого діапазону.

«УМ» має власних кореспондентів майже у кожній області України. Її журналістів запрошують в якості експертів на різноманітні творчі, спортивні, політичні форуми. Публікації газети часто цитують відомі інформаційні інтернет-сайти, інші періодичні видання.

тому оприлюднення цих даних вкрай важливе. При цьому йдеться не просто про зацікавленість, наприклад, представників ЗМІ, а про рівень відкритості тендерних потоків (нагадаємо ще раз – 172 млрд грн у 2010-му) для контролюючих органів.

«Тільки-но після публікації у «Віснику» з'являється інформація, що лише одна компанія бере участь у конкурсі, втручаємося, – запевняє керівник Головкиру Петро Андреев. – Після цього багато держустанов відмінюють торги, оскільки розуміють, що можуть нести кримінальну відповідальність, якщо гроші підуть... Так, аудиторів перешкодили укладенню угоди гендиряду ДП «Обслуговування повітряного руху України» із ЗАТ «Інком» на суму 54,1 млн грн на виконання будівельно-монтажних робіт. І таких прикладів можна навести по кожній області». По суті, Головкиру, уповноважене перевіряти тендерні потоки, у разі ухвалення законо-

проекту №7532 ризикує втратити можливість запобігати зловживанням.

ТАНОК ІЗ ГРАБЛЯМИ

Автор цих рядків окреслив ці та інші ймовірні наслідки реформування тендерної системи голові фракції ПР Олександрі Єфремову, зауваживши, що і чинні норми (не кажучи вже про новели) не забезпечують від зловживань. Був навіть наведений приклад: нещодавно Полтавська регіональна філія держпідприємства «Центр державного земельного кадастру» за результатами «відкритих торгів» уклала угоду про оренду офісу з одним із місцевих приватних підприємств. Регіональна філія такого ДП – це навряд чи сотні осіб штату, проте піврічна оренда кабінетів коштувала (!) 22,36 млн грн. І це ж не в Києві, а в Полтаві! Пан Єфремов відповів, що такі випадки мають бути «об'єктом уваги правоохоронних органів». Але ж законопроект №7532

створює умови для приховування відповідної інформації від правоохоронців, які зазвичай отримують її від ревізорів.

До речі, саме фахівці Головкиру систематизували відомості про схеми держзакупівель за часів останнього прем'єрства Юлії Тимошенко. На базі насамперед цих даних порушили кримінальні справи щодо низки колишніх чиновників. Чому уряд Миколи Азарова змінює систему контролю? Чи не свідчить це про бажання заздалегідь схвати кінці в воду? Так чи інакше, але наслідком ухвалення законопроекту №7532 буде повернення до тендерного хаосу річної давнини, коли, за даними Головкиру та Рахункової палати, попередній уряд видав розпоряджень про погодження закупівель за неконкурентними процедурами на загальну суму понад 30 млрд грн. Зараз, здається, влада розпочинає танок із граблями. Але ж граблі ці в рази більші, ніж у 2008–2009 роках, оскільки поза

До 40%
тендерного потоку
держави – заку-
півлі «у одного
учасника»

межами дії базового закону опиняється набагато потужніший грошовий потік – закупівлі всіх держпідприємств.

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА

Парадоксально, але факт: Світовий банк, Єврокомісія та представники Євросоюзу не лише підтримують законопроект №7532, а навіть шантажують український уряд позбавленням фінансової допомоги на суму понад €600 млн у разі неприйняття документу. Раніше міжнародні установи уважно вивчали зміни до тендерного законодавства і критикували їх.

Під час телефонної розмови з представником Світового банку (співрозмовник побажав залишитись інкогніто, оскільки не був уповноважений оприлюднювати позиції установи) з'ясувалося, що урядову ініціативу підтримують із застереженнями. Однак надати перелік цих зауважень представник СБ відмовився, адже вони є складовою листування з урядом і їхнє оприлюднення нібито потребує погодження – така ділова етика.

Позиція представників Євросоюзу більш-менш відома. Вони прагнуть наблизити тендерне законодавство України до світових стандартів, зокрема, за рахунок фіксації на нормативному рівні поняття «рамкова угода», щоби держустанови отримали право на додаткові закупівлі у фірм, які виграли відповідні тендери. Навряд чи потрібно пояснювати, що поєднання цієї ідеї із зафіксованими в урядовому законопроекті №7532 коруптує систему тотально. Ще одна важлива для ЄС річ – зміни до положень про термінову закупівлю. Чинний закон, зокрема, передбачає, що закупівля за процедурою «в одного учасника» може проводитись у «випадку виникнення термінової потреби в товарах, роботах чи послугах». В Єврокомісії слушно зауважують, що таке формулювання може легалізувати будь-яке зловживання. Скажімо, минулого літа київські чиновники, які діяли за процедурою закупівлі «в одного учасника», витратили кілька мільйонів гривень на послуги з організації святкування Дня Незалежності України. Брак конкуренції між потенційними ор-

ганізаторами свята (що, напевно, сприяло б економії бюджетних коштів) мотивували... надзвичайними обставинами, а саме тим, що постанови про святкування прийняли запізно і часу на проведення тендеру не залишилось. Але що пропонують у зв'язку з цим європейці? Дозволити проведення закупівель «у одного учасника» у випадку «виникнення особливих економіч-

так і особливою соціально-економічною обставиною. А між іншим, процедура «в одного учасника» – це 25–40% загального тендерного потоку (залежно від року).

Джерела **Тижня** в міжнародних структурах повідомили, що підтримка законопроекту №7532 з боку Світового банку обумовлена його непоінформованістю, зокрема, про норми щодо виключення держпідприємств з-під дії закону та закриття інформації про тендери... Але ж що від цього зміниться?.. Уряд та АП розраховують на ухвалення документу вже в березні, попри численні недоліки. Протидії майже немає, а про те, що держзакупівлі мали б бути інструментом сприяння розвитку середнього бізнесу в Україні, чомусь взагалі не йдеться. Так би мовити, є у тендерної корупції початок, немає у неї кінця. ■

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДТРИМУЮТЬ ТЕНДЕРНУ РЕФОРМУ, ЯКА ПОГЛИБИТЬ КОРУПЦІЮ

них чи соціальних обставин, які унеможливають дотримання термінів процедури конкурсних торгів». Практично замінити пакос на поясок. Святкування Дня Незалежності України може бути як терміновим заходом,

ЦІЛКОМ ОФІЦІЙНО

Деякі висновки Головного науково-експертного управління Верховної Ради щодо заходів, спрямованих на реформування системи держзакупівель, зокрема на їхню відповідність нормам базового Закону «Про здійснення державних закупівель»:

– вилучення з Господарського кодексу норми про застосування положень базового закону до закупівель комунальних унітарних підприємств **може сприяти посиленню корупції в органах місцевого самоврядування** та робить тендерні процедури невизначеними;

– казенні та державні комерційні підприємства, господарські товариства (державна частка у статутному фонді яких перевищує 50%) здійснюватимуть закупівлі, згідно з рішеннями Кабміну (а не відповідно до правил, встановлених базовим законом). **Цей підхід не повною мірою узгоджується з вимогами законодавства;**

– непоширення дії базового закону на закупівлю послуг з оренди нежитлових приміщень для розміщення бюджетних установ **не повною мірою узгоджується з основною метою закону** – створенням конкурентного середовища, запобіганням корупції в цій сфері тощо;

– розширення переліку товарів, робіт, послуг, державні закупівлі яких провадитимуться на підставі окремих законів, **може призвести до ускладнення законодавства**, послабити його цілісність, ускладнити тендерні процедури;

– **необґрунтовано видається пропозиція** виключити норму про погодження процедури закупівлі в одного учасника уповноваженим органом (з огляду на суспільну значущість прозорості та законності проведення таких процедур);

– зміна порядку оприлюднення інформації про закупівлі та звуження масивів даних, які підлягають оприлюдненню, не має докладних обґрунтувань. Слід зауважити, що новий порядок дещо ускладнить пошук інформації для учасників. Як наслідок – **реалізація пропозиції дещо знизить відкритість тендерних процедур;**

– норма, згідно з якою замовник може скористатися процедурою закупівлі в одного учасника у разі нагальної потреби у зв'язку з виникненням особливих економічних чи соціальних обставин, **нечітка, а також складна для застосування й може мати негативні наслідки;**

– проведення без застосування процедур закупівель послуг і товарів для спортивних збірних України, протезно-ортопедичних товарів, навчання безробітних **не повною мірою узгоджується з основною метою цього закону** – створенням конкурентного середовища, запобіганням корупції в цій сфері тощо.

€600
МЛН
недоотримає уряд
від міжнародних
фінансових установ у разі
неприйняття законо-
проекту

Нафтовий шок 2011 року

Схоже, інвестори недооцінюють загрозу світовій економіці

Ціна нафти завжди могла підірвати світову економіку, і першу іскру нерідко викресував саме Близький Схід. Ембарго на продаж арабської сировини 1973-го, Іранська революція 1978–1979 років та вторгнення Саддама Хусейна до Кувейту 1990-го – це все болісні нагадування про те, як запальна суміш геополітики й геології цього регіону може породити хаос. Тепер, коли арабськими країнами котяться протести, чи не стоїть світ на порозі чергового нафтового шоку?

Підстав для хвилювання чимало. Близький Схід та Північна Африка постачають понад третину світового обсягу нафти. Лівійське повстання є прикладом того, як народна революція швидко перериває її експорт. І тим часом як Муаммар Каддафі тримається за владу з маніакальною завзятістю, а країни Заходу дискутують, чи варто оголошувати лівійське небо зоною, забороненою для польотів, видобуток нафти у Джамахірії зменшився вдвічі: іноземні працівники втікають, країну поділено. Якщо заворушення й далі ширитимуться регіоном, це загрожуватиме масштабнішими перебоями.

Ринок зреагував на події наддивовижно стримано. Нафта-сирець сорту Brent подорожчала на 15%, коли почалися жорстокі сутички в Лівії, сягнувши \$120 за барель 24 лютого. Але обіцянки Саудівської Аравії компенсувати нестачу опустили ціни. 2 березня вони зупинилися на позначці \$116, що на 20% перевищує ціну початку року, але значно нижче за пікові цифри 2008-го. Більшість країн мають оптимістичні настрої: вони припускають, що темпи зростання цін на нафту в світі зможуть стабілізуватися на позначці кілька

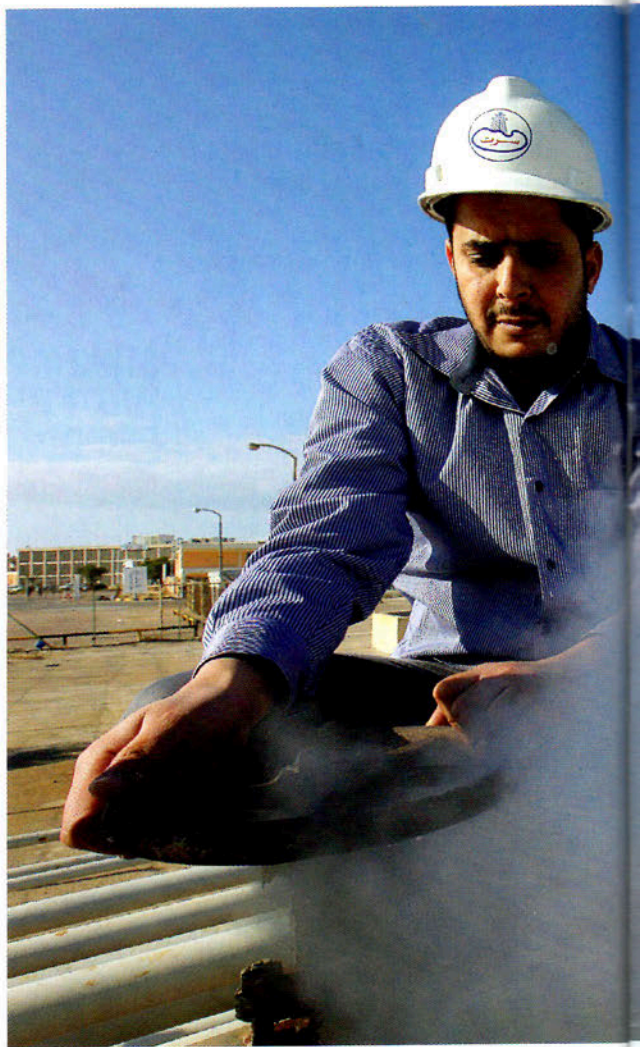
десятих відсотка, а цього замало, як на загрозу для посткризового відновлення економіки розвинутого світу.

Але такий оптимізм таїть два серйозні ризики. По-перше, внаслідок значних перебоїв у постачанні чи навіть побоювань, що такі матимуть місце, нафтові ціни можуть злетіти догори. По-друге, подорожчання сировини здатне підігрівати інфляцію, а це вже може зупинити відновні процеси в економіці. У такому разі багато залежатиме від майстерності керівників центробанків.

ПРО ЗАПАСИ НАФТИ, САУДІВЦІВ І СТАБІЛЬНІСТЬ

Поки що перебої в постачанні майже непомітні. Через заворушення в Лівії світовий видобуток нафти зменшився лише на 1%. 1973 року відповідна цифра становила 7,5%. Крім того, нині ринок чорного золота має достатній запас міцності. Держави створили запаси, яких 1973-го не було взагалі. Комерційних резервів нафти нині значно більше, ніж тоді, коли ціни підскочили до максимуму 2008 року. Саудівська Аравія – своєрідний центробанк нафтового ринку – має достатній потенціал, щоб замінити Лівію, Алжир та деяких інших дрібних постачальників. І саудівці вже підтвердили готовність докачати сировину, якої бракує.

Хоча з перебоями серйознішими впоратися годі. Видобувна промисловість надзвичайно складна: тут украй важливо доправити потрібний сорт нафти до потрібного місця в потрібний час. Проблема є і з самою Саудівською Аравією. Королівству не бракує характеристик, що їх мали країни, де спалахнули конфлікти. Зокрема, тут є своя армія розчарованої молоді. Навіть витративши \$36 млрд на соціальні

РИНОК НАФТИ МАЄ ЗАПАС МІЦНОСТІ. Але він не безмежний

потреби, щоб відкупитися від невдоволення людей, правлячий репресивний режим тепер вічна-віч зіткнувся з потребою реформування. Будь-який натяк на дестабілізацію ще й у цій країні посіє паніку на всьому нафтовому ринку.

Але навіть без перебоїв у постачанні на ціни тисне інший чинник: поступове вичерпування запасів. В умовах зростання світової економіки темпи збільшення попиту на нафту значно перевищують обсяги наявних покладів. Тож будь-які заворушення на Близькому Сході лише пришвидшують стрибок цін, що й без того вже наближався.

Які будуть наслідки? Трохи заспокоює те, що світова економіка менш уразлива до підвищення цін на нафту порівняно із 1970-ми роками, бо ж виробництво на планеті менше залежить від цього товару. Інфляція нині нижча, а ймовірність того, що

ФОТО: AP

зарплати підскачать услід за зростанням цін через подорожчання чорного золота, куди нижча. Отже, центробанкам не доведеться реагувати аж надто рішуче. Однак менша уразливість – не еквівалент імунітету.

Усе-таки подорожчання нафти означатиме перерозподіл коштів від споживачів до виробників. А оскільки останні схильні заощаджувати більше, це може вилитися у спад світового попиту. Перевірене часом правило доводить, що внаслідок десятивідсоткового зростання цін на нафту економічний розвиток на планеті сповільниться на чверть відсотка. Якщо зараз його темпи у світовій економіці становлять 4,5%, то це означає, що ціни на нафту мали б перевищити пік 2008 року, коли вони сягали майже \$150 за барель, щоб зупинити нинішні темпи відновлення. Та навіть менший їхній стрибок підірве зростання і збільшить інфляцію.

ВІД ШОКУ ДО ДІЙ

Перед Федеральною резервною системою США стоять доволі простий вибір. Американська економіка надмірно уразлива через залежність від нафти й відносно помірною її оподаткування. Але інфляція у Сполучених Штатах дуже низька, а економіка вельми інертна. Це дає центробанкові змогу не реагувати негайно на раптові стрибки нафтових цін. У Європі, де оподаткування пального значно вище, подорожчання сировини матиме іще менший ефект. Однак європейські центробанки її зростання непокоїть куди більше: звідси й побоювання, що вони можуть вжити занадто жорстких запобіжних заходів, які зіштовхнуть іще недостатньо зміцнілу економіку Старого світу назад у рецесію.

На протигагу їм найпомітнішою небезпекою для країн, що розвиваються, є бездіяльність. Збільшення вартості нафти під-

триватиме інфляцію, особливо через підвищення цін на продовольство. Витрати на харчові продукти досі становлять значну частину бюджету людей у таких країнах, як Китай, Бразилія та Індія. І хоча центробанки піднімають відсоткові ставки, реагують на всі ці зміни вони досить повільно. Їхня монетарна політика й далі нечітка, а інфляційні очікування посилюються.

На жаль, забагато урядів країн, що розвиваються, прагнуть сповільнити інфляцію і заспокоїти невдоволене населення, субсидуючи ціни на харчі й пальне. Це не лише притуплює споживачку чутливість, а й дорого коштує бюджетам цих держав. Із такої причини може розхитатися новий бюджет Індії, про який експерти відгукувалися оптимістично. Та найсерйозніша небезпека криється саме в країнах Близького Сходу, де ціни на харчові продукти й пальне субсидують повсюдно і політики далі збільшують цю допомогу, аби лише втихомирити невдоволених. А такі імпортери пального, як Єгипет, стоять на порозі суворого, здатного довести до банкрутства підвищення цін на нафту, що змушуватиме збільшувати субсидування надалі. У відповідь на таку перспективу варто відмовитися від останнього й надавати цільову допомогу лише найбільшій. Однак жоден арабський лідер, схоже, не готовий провадити такі реформи вже сьогодні.

У найгіршому разі утвориться порочне коло: подорожчання нафти й політична непевність зумовлюватимуть одне одного. І навіть якщо вдасться цього уникнути, короткотермінова перспектива для світової економіки бачиться ризикованішою, ніж багато хто припускає. Хоча є і промінчик надії: може, решта світу почне-таки вирішувати проблему залежності від нафти і Близького Сходу. Всі знають, що робити: інвестувати, приміром, в інфраструктуру для електричного транспорту й підвищувати плату за викиди вуглекислого газу в атмосферу. Нафтовий шок 1970-х змінив світову економіку. Імовірно, його аналог 2011 року спрацює так само, тільки обійдеться дешевше. ■

Внаслідок десятивідсоткового підвищення цін на нафту економічний сповільниться на

0,25%

Та навіть менший їхній стрибок підірве зростання і збільшить інфляцію

Жити з поганими сусідами

Європа намагається забути про похмурі десятиліття своєї real politik на Близькому Сході

Уявіть собі, що ви маєте дивних сусідів. Потоваришували, інтегрували їх у життя своєї громади й навіть маєте з ними деякі спільні справи. Аж ось ці сусіди виявляються злочинцями чи мучителями жінок, замуrowаних у їхньому підвалі. Чи виникне у вас почуття провини за це до дружба? Чи матимете докори сумління від того, що явно ігнорували промовисті знаки негараздів? Чи, як капітан Рено зі славного фільму «Касабланка», вдаватимете образу: «Я шокований, шокований, шо тут відбуваються ці брудні ігри!»

Приблизно такі емоції мають з'являтися в європейських лідерів у той час, коли вздовж північноафриканського узбережжя Середземномор'я нещасні люди скидають їхніх друзів. Європа мала невеликий вибір сусідів. Хороші відносини були умовою виживання і нагальною потребою, особливо коли йшлося про країни-сусіди, багаті на нафту й газ і згодні співпрацювати в питаннях протидії тероризму та нелегальній міграції. Але деякі вчинки Європи сьогодні видаються малодушними. Пригадаймо лицемірство Гордона Брауна, коли його уряд ухвалив рішення відпустити лівійського терориста Абдельбасета Алі Меграхі, ув'язненого довільно в Шотландії за участь у підриві літака над британським містом Локербі 1988 року. Пригадаймо, як італійський прем'єр Сільвіо Берлусконі цілував руку Муаммару Каддафі. Гонитва за своєю часткою в лівійському нафтовому багатстві заплямувала й інших політиків. Лівійські нафтодолари потекли в європейські інституції від футбольного клубу «Ювентус» до Лондонської школи економіки.

Сьогодні європейські лідери намагаються зрєктися всіх років своєї real politik та солідаризуватися з голосами арабських вулиць. Але що ближче вони живуть до Північної Африки, тим менш категоричною є їхня пози-

ція. Так, першою санкцій проти Лівії вимагала Фінляндія. Останніми з цим погодилися Кіпр та Мальта. «Що далі ви перебуваєте від узбережжя, на яке можуть висаджуватися біженці, то моральнішим можете дозволити собі бути», – зауважив один європейський дипломат.

З усіх великих країн ЄС Німеччина Ангели Меркель найбільше наполягала на остракізмі щодо диктаторів. Франція пережила приниження в Тунісі. Але коли почалося повстання в Лівії, вирішила вже не втрачати нагоди й бути послідовною. Ніколя Саркозі звільнив міністра закордонних справ Мішель Алліот-Марі, розкритиковану за відпочинок у Тунісі в розпал протестів, увійшов до когорти тих лідерів, які вимагають найжорсткіших санкцій проти Каддафі, та відправив літак із допо-

могою прямісінько в контрольоване нині повстанцями місто Бенгазі. Французький президент стверджує, що його країні не варто побоюватися змін в арабському світі, бо «вперше демократія може перемогти вздовж усього Середземноморського узбережжя».

Італійський прем'єр-міністр Сільвіо Берлусконі постраждав найбільше. Він назвав Хосні Мубарака наймудрішою людиною, а на самому початку кризи в Лівії заявив, що не наважиться турбувати свого друга полковника Каддафі питаннями про насильство в його країні. Але через тиждень він відмежувався від лівійського керманіча, визнавши, що «вже час зупинити кровопролиття й підтримати лівійський народ».

Девіда Кемерона можна вважати винятком. Велика Брита-

США
заморозили
лівійські активи
вартістю
\$30
млрд

нія тривалий час користалася з хороших відносин із арабськими країнами, але він виступив проти рішення Тоні Блера реабілітувати Каддафі в обмін на його відмову від ядерної зброї, тероризму й допомогу в боротьбі з «Аль-Каїдою». Британський прем'єр став також першим іноземним лідером, який вийшов на площу Тагір у Каїрі.

Але самих розмов про реалізм та ідеалізм у зовнішній політиці недостатньо. Рада Безпеки ООН включно з такими оборонцями принципу невтручання у внутрішні справи суверенних держав, як наділені правом вето Китай та Росія, ухвалила рішення про введення санкцій проти Лівії значно швидше за ЄС. США тим часом заморозили лівійські активи вартістю \$30 млрд. Європа навряд чи зможе діяти так масштабно. Нині її юристи намагаються відчайдушно відділити активи й майно 26 лівійських посадовців, внесених до чорного списку ЄС, від майна Лівії. На саміті, присвяченому лівійському питанню, Європейський Союз має над чим пометикувати.

Штефан Фюле, комісар ЄС із питань розширення та політики сусідства, визнає, що «Європа не була достатньо твердою в обстоюванні прав людини та підтримці місцевих демо-

кратичних сил» в арабських країнах. Проте деякі єврократи твердять, що європейська soft power допомогла місцевому населенню підготуватися до повалення диктатур: ЄС сприяв реформам телекомунікацій, що, своєю чергою, відкрило перед простими людьми широкі можливості для використання соціальних мереж Facebook та Twitter. Але переконливішим є такий висновок: просування демократії за допомогою зовнішніх стимулів і грошей зазнало невдачі. Та це не спонукає південних членів ЄС припинити вимагати більшої допомоги для країн Північної Африки. Німці хочуть, щоб пільги й стимули, які країна може отримати, тісно перепліталися з реформами, які в ній мають проводитися. Це співпраця за принципом «щось в обмін на щось», тобто що більше реформ, то більше допомоги й торговельних угод. Але чи буде арабським виробникам дозволено конкурувати з європейськими фермерами й текстильниками?

Небезпека великих збоїв у поставках нафти й газу спонукають ЄС далі розвивати свій єдиний енергетичний ринок. А без арабських авторитарних лідерів, які стримували нелегальну міграцію, європейцям доведеться переосмислити власну міграційну політику. Арабські країни Середземномор'я хотіли б, щоб Євросоюз допоміг їм впоратися з напливом біженців із Лівії, але європейці знову неприпустимо повільно реагують на потребу Єгипту й Тунісу в допомозі. А саме ці країни несуть основний тягар порятунку біженців.

НАФТА ЗА СВОБОДУ

На сьогодні найболючішим питанням є те, як пришвидшити політичний кінець Каддафі. Незалежно від того, буде над Лівією введена безполітна зона чи ні, європейцям варто задуматися, як допомогти лівійцям, бо, зарадивши в скруті їм, вони допоможуть і собі. Як зміцнити ті регіони, які тепер контролюють повстанці, й послабити табір прибічників Каддафі?

Ідея французів відправити до Бенгази літак із допомогою була слухною. Європейці можуть посприяти утвердженню позиції тимчасового революційного уряду. Чому б не відновити експорт нафти зі сходу країни в обмін на гуманітарну допомогу? Після накладення ембарго на Ірак цей підхід зажив поганої слави. Але в лівійському випадку це буде не санкція, а форма економічної підтримки: нафта в обмін не на їжу, а на свободу. ■

К Н И Г А Р Н Я

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD
ARCHITECTURAL DIGEST.

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

INTERNATIONAL
Herald Tribune

LE MONDE
diplomatique

Newsweek

The
Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ

вул.
Лисенка, 3

вул.
Спаська, 5

просп.
Повітрофлотський,
33/2

www.book-ye.com.ua

Винні й відставлені

Провини, через які західні політики йдуть у відставку, українцям здаються дрібними. Але для європейців – це загроза суспільству

Автори:
Жанна
Безп'ячук,
Олег Іванов

Відставка як моральний вибір владоможця – щось малозрозуміле в наших реаліях. Одна річ, коли міністра відправлено на відпочинок через нелояльність до найвищих інстанцій чи перерозподіл сфер впливу нагорі, у який він не вписався. І зовсім інша, коли закон нібито чітко й не вимагає складати повноваження, коли невдоволення громадськості ґрунтується не на судових вироках, а на публікаціях у ЗМІ, коли, зрештою, ситуація складається така, що можна її і пересидіти на кіпрській віллі. Нещодавно німецький міністр оборони Карл-Теодор цу Гуттенберг добровільно пішов у відставку через плагіат. Професор Бременського університету Ан-

дреас Фішер-Лескано виявив, що понад сотню сторінок докторської дисертації в того були списані з робіт інших авторів без посилань. Ще пару місяців тому Гуттенберга називали одним із найперспективніших представників молодшої генерації європейських правих. Хоча така відставка у Федеративній Республіці – не вирок. Згодом публічні діячі повертаються. Може, міністр перезволикав зі складанням повноважень. У Великій Британії, приміром, урядовці, котрі завинили, бояться розголосу в медіа як вогню й залишають посади відразу.

Масштаб помилок і порушень, через які політики на Заході можуть опинитися біля краю прірви, в багато разів менший,

ніж на пострадянських теренах. Коли брудно лише в окремих місцях, ви це чітко помічаєте, а коли насмічено скрізь, то боротися за чистоту практично безглуздо. Прем'єра Росії Путіна і спікера українського парламенту Литвина ловили на плагіаті, а їм хоч би що. Приклади розкошування владної еліти набули такого поширення, що конкретні прізвища вже й не запам'ятовуються. І річ не просто в зіпсутій природі пострадянських чиновників. Питання також до суспільства, яке своєю байдужістю дозволяє їм таку поведінку.

Нижче **Тиждень** наводить найпоказовіші випадки добровільних відставок європейських і японських політиків. **■**

ТА ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВА

шення, й гадки не мала, що чинить погано. Відставка відбулась так швидко, що медіа навіть не встигли розкрити цієї справи й остаточно зіпсувати імідж чиновниці. Може, саме завдяки своєчасності свого відходу 2002-го згодом вона повернулася до політики. У 2007–2010 роках Лінден очолювала Міністерство комунікацій Фінляндії.

Швеція

2006 року міністр закордонних справ Швеції **Лайла Фрейвальдс** подала у відставку через скандал довкола публікації карикатур на прока Мухаммеда в інтернеті. Їй закидали, що вона діяла неконституційно, закривши на це очі. А ще міністра критикували за те, що МЗС

Швеції бракувало професіоналізму, коли в грудні 2004 року Південно-Східною Азією прокотилося цунамі, внаслідок чого загинули близько 500 шведів. Їх не евакуювали вчасно.

Велика Британія

2004 року британський міністр внутрішніх справ **Девід Бланкетт** подав у відставку. Як з'ясувалося, він скористався службовим становищем, щоб прискорити видачу візи гувернантці своєї екс-подруги. У пресу потрапила його електронна переписка з чиновниками імміграційної служби. Най-

крамольнішою визнали таку фразу: «Я не прошу ніяких переваг, просто зробіть це трохи швидше».

ПАРТІЙНІ МАХІНАТОРИ

Японія

Нещодавно міністр закордонних справ Японії **Сейдзі Маехара** пішов із посади на хвилі фінансового скандалу довкола фінансування його Демократичної партії. Він частково погодився зі звинуваченням в отриманні політичних пожертв на суму \$600 від громадянки Південної Кореї, яка тривалий час живе в Японії. Законодавство Країни Вранішнього Сонця забороняє приймати такі внески від іноземних фізичних та юридичних осіб. За інформацією місцевих ЗМІ, загалом за останні роки Сейдзі Маехара отримав від тієї-таки пані аж \$2,4 тис. (!) для своєї партії.

Німеччина

Нинішньому міністрові фінансів Німеччини **Вольфгангу Шойбле** пророкували й канцлерську посаду, і президентську. Але так і не склалося. Не останньою чергою через скандальні плями в біографії. 1998 року він очолив Християнсько-демократичний союз Німеччини. Ще 1991-го стояв на чолі коаліції своєї партії з Християнським соціалістичним союзом Баварії. Але 1999-го за ініціативою політичних конкурентів почалося розслідування фінансування ХДС під час федеральних виборів 1998 року. З'ясувалося, що партія має цілу мережу таємних рахунків, на які свого часу переводили мільйони німецьких марок. На ці гроші не було жодної звітності. 2000 року Вольфганг Шойбле пішов зі своєї посади. Але до великої політики невдовзі повернувся: очолював у 2005–2009 роках Міністерство внутрішніх справ. Скандал із фінансуванням ХДС зачепив і Гельмута Коля, хоч на той момент він уже й не був федеральним канцлером. Той заявив, що дав обіцянку донорам партії не розголошувати їхніх імен. Однак це суперечило ним самим підписаному Закону «Про політичні партії».

ЛЮБИТЕЛІ ПІКАНТНИХ РОЗВАГ

Фінляндія

Міністра закордонних справ Фінляндії **Ілька Канерва** відправили у відставку 2008 року після того, як уся країна дізналася, що у вільний від дипломатичної служби час він шле сотні SMS стриптизерці. Впродовж місяця таких налічили 200. Політик заявив, що ці повідомлення мали діловий характер. Громадська реакція була непримиренною.

Швеція

2010 року шведський міністр у справах ринку праці **Свен Отто Літторін** залишив свою посаду, як він пояснив, «через родинні обставини». Політик розлучався з дружиною. Вечірня газета Aftonbladet заявила, що Літторін вирішив покинути уряд після того, як журналіст поставив йому запитання: «Чи правда, що ви купили сексуальні послуги 2006 року?» Згодом політик частково зізнався в гріхові. «Так, я вів у інтернеті розмови про секс із незнайомими жінками, але ніколи не купував послуг повій».

ЖЕРТВИ РОЗСЛІДУВАНЬ

Болгарія

2010 року болгарський міністр без портфеля, відповідальний за зв'язки з громадянами Болгарії та діаспорою за кордоном **Боїдар Димитров** пішов у відставку. Історичне розслідування довело, що він співпрацював зі спецслужбами Народної Республіки Болгарія. Прем'єр Бойко Борисов наголошував на тому, що в його уряді не буде жодної людини з колишніх колаборантів комуністичних спецслужб.

Польща

На президентських виборах у Польщі 2005 року **Влодзімеж Цимошевич**, прем'єр-міністр у 1996–1997 роках, міністр закордонних справ у 2001–2005-му, впевнено лідував. Електоральна кампанія збіглася в часі з так званим Орленгейтом, розслідуванням справи польської нафтопереробної компанії PKN Orlen, активи якої були ласим шматком для росіян. На той момент ішлося про нафтопереробний завод у Гданську, який вони хотіли придбати на особливо вигідних для себе умовах. Польський тижневик Wprost написав, що Влодзімеж Цимошевич купив акції PKN Orlen, оформивши їх на дочку й зятя. До того ж його асистентка Анна Яруцька поспішила проти шефа, заявивши, що політик попросив її фальсифікувати його майнову декларацію. Кандидат у президенти мав постати перед слідчою комісією Сейму, але відмовився це зробити. Натомість зняв кандидатуру. Пізніше суд доведе, що Яруцька давала неправдиві свідчення.

БРЕХУНИ Й НЕПРОФЕСІОНАЛИ

Фінляндія

2003 року прем'єр-міністр Фінляндії **Аннелі Яяттенмякі** пішла у відставку з власної волі, пробувши на своїй посаді лише два місяці. Тоді вона залишила посаду голови Партії центру. Під час парламентської виборчої кампанії політик викрила факт: тодішній прем'єр Пааво Ліппонен, лідер Соціал-демократичної партії Фінляндії, підтримав війну в Іраку на перемовинах із Джорджем Бушем. Це докорінно суперечило традиційній політиці нейтралітету країни. Пані Яяттенмякі виграла перегони, сформувала коаліційний уряд із соціал-демократами. І тут останні поцікавилися: а звідки прем'єр отримала конфіденційну інформацію, що, по суті, була державною таємницею. З'ясувалося, що її злив помічник президента Фінляндії Тар'ї Галонен. Виступаючи перед парламентом, Аннелі Яяттенмякі заявила, що не знала про таємність цієї інформації. Однак Мартті Маннінен, помічник очільниці держави, наполягав, що вона вимагала її свідомо. За рік після відставки гельсінкський суд виправдав экс-прем'єрку, але у велику політику вона так і не повернулася.

Болгарія

У січні 2010 року болгарський міністр закордонних справ **Румяна Желева** склала повноваження з власної волі. Прем'єр Бойко Борисов чрпмінував її від Болгарії на посаду еврокомісара з питань міжнародного співробітництва, гуманітарної допомоги та кризового реагування. Та під час слухань у Брюсселі, які має пройти кожен претендент на цей пост, вона не змогла відповісти на запитання з царини її майбутньої компетенції та щодо власних бізнес-інтересів. Екс-міністр узагалі пішла з політичної арени.

НАЙВІДОМІШІ ПОЛІТИКИ-ПЛАГІАТОРИ ТА САМОЗВАНЦІ НА ПОСТРАДЯНСЬКИХ ТЕРЕНАХ

Владімір Путін

У лютому 2009 року стало відомо, що прем'єр-міністр РФ **Владімір Путін** украв 16 сторінок чужого підручника. Про це написав журналіст The New York Times Ендрю Крамер. 1997-го, коли очільник російського уряду ще обіймав посаду заступника мера Санкт-Петербурга, він одержав ступінь кандидата економічних наук, захистивши дисертацію з питань економіки природних ресурсів. Учені Інституту Брукінґса проаналізували текст дисертації і виявили, що фрагмент у ній просто було скопійовано без будь-яких посилань на американський посібник 1978 року під назвою «Стратегічне планування і політика», написаний Девідом Кліландом та Вільямом Кінґом, ученими Піттсбурзького університету. Мало хто з росіян дізнався про це взагалі.

Володимир Литвин

19 січня 2002 року тодішній глава Адміністрації президента, лідер передвиборного блоку «За Єдину Україну!» **Володимир Литвин** у газеті «Факти і коментарії» опублікував статтю під назвою «Громадянське суспільство: міфі і реальність». Виявилось, що ця розвідка з незначними правками та скороченнями є передруком з американського журналу Foreign Policy (№117, Winter 1999–2000, pp. 18–29), а її справжній автор – професор Томас Каротерс. Литвин захищався доволі незграбно: мовляв, він зреферував, а не скопіював статтю. Більше того, знайомий з англійською мовою, міг переконатися, що це неправда. Однак, крім публічної ганьби, для можновладця це не мало жодних реальних наслідків.

Роман Зварич

2005 року спалахнув скандал, пов'язаний з освітою **Романа Зварича**, тодішнього міністра юстиції України. Початок йому поклало розслідування журналістів «Української правди», які дійшли висновку, що політик не має наукового ступеня, вказаного в офіційній біографії. Згодом в ексклюзивному інтерв'ю The Ukrainian Weekly він визнав, що не отримував ані диплома магістра, ані докторського ступеня в Колумбійському університеті, ані звання професора Нью-Йоркського університету.

БЕЗКАРНЕ ПОСТРАДЯНСЬКЕ «БАРСТВО»

Депутати-сумісники

На початку лютого 2011 року Верховна Рада позбавила повноважень дев'ятох народних обранців, які впродовж року поєднували їх із роботою у виконавчих органах, що суперечить Конституції. Ці нардепи обходилися державі щонайменше у

2–3 млн грн. Відомо, що 13 депутатів, більшість із яких представляють Партію регіонів, порушували Основний Закон, маючи водночас мандати й високі державні посади, майже рік. Сумісники прогулювали пленарні засідання, передавали постійно картки для голосування й, на думку багатьох колег, банально наживалися за рахунок бюджету. Зокрема, частина їх користувалася й депутатськими пільгами, і привілеями високих держслужбовців. Ідеться про транспорт, відпочинок у спецсанаторіях і штат особистих помічників. Можливо, деякі народні обранці примудряються й зарплату отримувати відразу в двох місцях.

Витрати на автомобілі

7 вересня 2010 року, за інформацією українських ЗМІ, МВС закупило один легковий Subaru Outback, 10 автівок SsangYong Actyon та ще 10 машин Toyota Camry. Придбано їх було в ТОВ «Український автомобільний холдинг» на суму 345 тис. грн та в ІП «ТД «Автоцентр Харків» на 533 250 грн. Ще раніше управління ДАІ в Київській

області купило Cadillac Escalade майже за 1 млн грн. Крім того, держпідприємство «Інформаційний центр», належне до структури Міністерства юстиції, 3 серпня поповнило свій автопарк Mercedes за ціною 1,11 млн грн. За різними оцінками, нині автопарк найвищих держорганів коштує понад \$5 млн.

Міністерські забави

10 вересня 2010-го в київському Палаці «Україна» відзначали День працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості. Окрім офіційних осіб свято забезпечували: зірка російської естради Філіп Кіркоров, відомий оперний співак Володимир Гришко, знаменитість вітчизняної естради Таїсія Повалій, трупа Національного заслуженого академічного ансамблю танцю ім. Павла Вірського. Весь захід тривав чотири з половиною години й з урахуванням гонорарів митців мав обійтися як мінімум у \$200 тис.

У березні 2010 року з нагоди 18-річчя створення СБУ в Палаці «Україна» також виступали відомі вітчизняні артисти: Таїсія Повалій, Тіна Кароль, Валерій Меладзе, «95-й квартал». За підрахунками експертів, тільки на артистів пішло майже \$135 тис. Додавши витрати на приміщення й фуршет, можна підрахувати, що СБУ не пошкодувала близько \$180 тис.

Улітку 2010-го, на День медпрацівника (відзначають 17 червня), вітчизняних лікарів вітали українські співаки Іво Бобул, Микола Мозговий, Віктор Павлік,

Катя Бужинська, Наталя Валевська. Вели концерт поет, актор і телевізійник Петро Мага й актриса Ольга Сумська. За підрахунками експертів, свято медиків коштувало понад 1 млн грн. (\$125 тис.).

Утім, організатори таких забав мають «гідний» приклад. На відзначенні дня народження Януковича в липні 2010 року, за оцінками фахівців, лише запросини українських та російських зірок естради коштували близько мільйона євро.

New Non- Fiction Books from EU*

К Н И Г А Р Н Я

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044)235-88-54

www.book-ye.com.ua

* Нові нон-фікшн книжки з ЕС

Під гаслом боротьби із ксенофобією в Україні культивують махрову українофобію

Автор:
Дмитро Вовнянко

Якщо ксенофобії нема, її треба вигадати. Яскравим прикладом такої провокації став скандал, що спалахнув навколо історичного роману Василя Шкляра «Чорний ворон» («Залишенець»).

24 лютого під час засідання організації «Собор громадської згоди» на чолі з Дмитром Табачником директор видавництва «Фоліо» Олександр Красовицький висловив обурення тим, що Шевченківську премію хочуть вручити цьому письменникові. Його роман про останні дні боротьби повстанців Холодного Яру було названо ксенофобським, антисемітським та порнографічним. Авторіві закинули вживання слів «москаль», «жид», «смакування сцен жорстокості». До позиції директора «Фоліо» (видавництва, у якому виходять друком книжки Дмитра Табачника і з яким відмовився співпрацювати Юрій Андрухович) радо пристали професійні «борці із ксенофобією» з Партії регіонів – нардепи Вадим Колесніченко та Олена Бондаренко.

Можна припустити, що якби Шкляр не використав «неполіткоректних слів», йому закинули б змалювання війни українців з росіянами або... неправильну довжину рядків та некоректне розташування ком. Багатох критиків «Залишенця» не цікавить літературна якість твору – їм треба просто будь-який історичний український роман про спротив виставити ксенофобським. Сперечатися з ними марно. Їм потрібні не дискусії, а пропаганда.

ВИННІ АПРІОРИ

«Боротьба із ксенофобією» триває в нас уже не перший рік. 2005-го акордеоніст Ян Табач-

Безпорадність перед нахабством

ПРИВЧЕНІ КЛАНЯТИСЯ. Народжений повзати лігати не може

ник заявив, що фраза тодішнього віце-прем'єра з гуманітарних питань Миколи Томенка про «начебто-українських артистів Табачника й Кобзона» – це натяк на його єврейське походження, відтак здійняв галас, що на офіційному рівні відновлено нетерпимість до однієї з національностей.

У державі «нема ніяких об'єктивних причин для антисемітизму або чогось там «анти»-іншого», стверджував тоді відомий бізнесмен і голова Всеукраїнського єврейського конгресу Вадим Рабинович. І сам-таки згодом узяв участь у розкручуванні скандалу, коли мер Ужгорода Сергій Ратушняк вибухнув у пресі низкою відверто антисемітських промов. Як наслідок – ізраїльська агенція з репатріації «Сохнут» наголосила на зростанні в Україні 2009 року ксенофобських настроїв. Звісно, такий

піар дуже «покрасив» імідж держави у світі.

Ця історія буде неповна без іншого визнання: ті, хто найголосніше кричить про якісь «анти-» з боку українців, часто самі припускаються заяв і дій, що теж підпадають під префікс «анти-». Антиукраїнства. Адже й воно є розпалюванням міжнаціональної ворожнечі.

Прикладів чимало. Істерика, вчинена навколо присвоєння Романові Шухевичу й Степанові Бандері звання «Герой України». Перешкоджання СБУ діяльності музею «Тюрма на Лонцького» у Львові. Заява депутата Колесніченка про те, що треба кримінально переслідувати організаторів маршу пам'яті УПА. Розгін «Беркутом» музичних дійств «Техно проти наркотиків» та «Фестиваль традицій духу: Русь». Спроби заборони фестивалю «Гайдамака.UA» й напади невідомих

ФОТО: РНІ

молодиків на його учасників. Закриття україномовних шкіл у Донбасі, проти чого протестують батьки. Поширення українофобської літератури, яка чомусь не викликає праведного гніву у поборників «поваги до інших національностей». Обіймання посади міністра одразу освіти, науки, молоді і спорту України особою, відомою висловлюваннями: «За багато років знаходження під владою абсолютної чужих... держав на Західній Україні сформувався зовсім інший психотип людини. Який згоден в очі згоджуватися з хазяїном... і вночі з таким самим спокоєм і старанністю перерізати йому горлянку».

Усі ці факти антиукраїнства різного штибу й гатунку професійних борців із ксенофобією цікавлять мало. Натомість складається враження про свідоме вишукування бодай най-

меншої дії чи фрази, в яких можна вбачити (за потреби і домалювати до них) хоч би тинь ксенофобії. А відтак знову і знову здіймати гвалт перед усім світом, нібито «український» і «фашистський» – це слова синоніми. А отже, в інтересах усього світу буцімто зробити так, щоб наша держава перебувала під постійним наглядом північно-східного сусіда, який учив би її інтернаціоналізму й толерантності.

МАТИ ГІДНІСТЬ

Бажання виглядати культурними й толерантними жорстко кепкує з українців. Стикаючись із проявами імперської пихи, успадкованої частиною наших громадян від часів СРСР, вони свідомо відмовляються від спілкування своєю мовою, надаючи перевагу «загальноживаній». Людина, яка вперто не переходить у громадських місцях на українську, часто заробляє ярлик «націоналіста». Вимоги україномовних громадян про задоволення їхніх національно-культурних потреб (кіно, книжки та преса українською) здобувають назву «утискання прав інших» та «ксенофобія».

Типова побутова ситуація – діалог україномовного громадянина з російськомовним раптом уриває фразу: «Да хватіт похахлаці балакать, говорі нормально». Що робить переважно в таких випадках перший? Правильно, починає спілкуватися, як його візаві: Сказати, що він уже розмовляє «нормальною» і, взагалі, що ділити мови на нормальні й ненормальні – це прояв неповаги до опонента, йому зазвичай бракує духу.

Інший приклад. У групі вивчення іноземної мови, де більшість становлять україномовні

сійською. Ця особа кипить шляхетним гнівом: тут що, всі разом із викладачем націоналісти? Аби владнати конфлікт, уся група слухняно змінює мову.

Ситуація навпаки – у групі російськомовних знаходиться один україномовний. Угадайте з трьох разів, заговорить уся група українською? І не замислиться. Чи звертають на всі ці випадки увагу наші записні борці із ксенофобією? Та не дуже. Палких активістів такого штибу в Україні цікавить тільки один вид нетерпимості – «утиск» україномовними прав усіх інших.

Зарадити цьому можуть лише самі українці. Давно час збагнути: зміцнення в них національної самоповаги лякає – з огляду на політичні розрахунки або історичні стереотипи – аж надто велике коло політиків та інших діячів у державі й поза нею. Тож звинувачення у ксенофобії, антисемітизмі, нехтуванні чужими правами постійно супроводжуватимуть розвиток України. Треба бути готовим до цього і навчитись ефективно боронитися.

Звинувачують найчастіше того, хто не може адекватно відповісти або кидається виправдовуватися, зрікаючись власних поглядів. Саме така поведінка проковує недоброзичливців України на подальші напади: не можуть гідно дати відсіч, соромляться самих себе, отже, є легкою здобиччю.

Звісно, у вихованні спроможності протистояти наклепникам є чимала роль системи освіти, популяризації історії, просвітництва серед громадян. Недарма опікуватися саме цими напрямками посаджено Табачника – ті, хто любивав його призначення, добре тямлять, що таке далекосяжні впливи на суспільство. Проте жодна державна програма не замінить власної гідності людей і здатності обстоювати свої позиції, даючи наклепникам і кривдникам відкоша.

Того, хто впевнено робить свою справу, звинувачувати непродуктивно – він просто не звертає уваги. Тож аби припинилось наклеювання українців ярликів, вони мають стати сильнішими і впевненішими в собі. Це насправді просто. Варто лише почати. ■

СТИКАЮЧИСЬ ІЗ ПРОЯВАМИ ІМПЕРСЬКОЇ ПИХИ, УСПАДКОВАНОЇ ЧАСТИНОЮ НАШИХ ГРОМАДЯН ВІД ЧАСІВ СРСР, УКРАЇНЦІ ЗАЗВИЧАЙ ПОЧУВАЮТЬСЯ ВИННИМИ

громадяни, знаходиться один-єдиний слухач, який здійснює лемент, що української він не розуміє і тому курси треба вести ро-

Виявлено ксенофобів у шкільній програмі із зарубіжної літератури

Звернення до Красовицького, Мирського та Фельдмана

ФОТО: PHL

**Автори:
Брати
Капранови***

*По камням струится Терек,
Плещет мутный вал;
Злой чечен ползет на берег,
Точит свой кинжал.
М.Ю. Лермонтов*

Усім серцем підтримуємо боротьбу панів Красовицького, Мирського та Фельдмана із проявами ксенофобії в літературі, яку вони розпочали з роману «Чорний ворон» Василя Шкляра.

А проте хочемо зауважити, що крім тексту Шкляра в Україні популярні також твори інших авторів, які пропагують ксенофобію. Понад те, цих авторів вивчають у шкільній програмі із зарубіжної літератури, що згубно впливає на свідомість учнів та сприяє викривленому сприйманню світової культури.

Звісно, насамперед на думку спадають імена М.Ю. Лермонтова, який окрім писання ксенофобських віршів займався вбивствами представників кавказьких народів, а також Л.Н. Толстого, який теж брав участь у каральних війнах на Кавказі і у своїй повісті «Кавказский пленник» татар називає не інакше як «вонючие татары».

Але найбільш ксенофобським твором з усієї шкільної програми, безперечно, є роман «Айвенго», який належить перу сера Вальтера Скотта.

Дякуємо панові Красовицькому за те, що показав приклад справжнього літературознавчого аналізу й дозволив нам у такий спосіб виявити ксенофобську сутність англійського класика

Судить самі:

- у розділі V автор вживає вираз «собака-єврей»;
- у розділі VII – принизливе «не більш як єврейка»;
- у розділі VIII – «саксонка чи єврейка, собака чи свиня»;
- у розділі XXXII – «єврей-собака», «як горбатого могила виправить, так єврей завжди залишиться євреєм»;
- у розділі XXXIII – «підлий єврей», «клятий єврей», «хоч він і єврей, але зараз говорить правду»;
- у розділі XXXV – «безбожник єврей», «лукавий єврей».

Сер Вальтер Скотт і в інших своїх романах припускався некоректних випадів, зокрема у «Квентіні Дорварді» проти циган, тому факт, що цього автора-ксенофоба включили до шкільної програми, викликає обурення всіх прогресивних літераторів.

Прохаємо пана Мирського, який пообіцяв розібратись у Європарламенті з тими членами Шевченківського комітету, які голосували за роман Шкляра, не зупинятися на половині дороги і примусити Європарламент розібратися також із М.Ю. Лермонтовим, Л.Н. Толстим та В. Скоттом, а також із міністром Табачником, який покриває ксенофобів у шкільній програмі, а насамперед – із видавництвом «Фоліо», що видає твори цих письменників. Зокрема, книжки Толстого та Лермонтова вже вийшли в його серії «Шкільна бібліотека української та світової літератури», а ксенофобський роман «Айвенго» готують до видання найближчим часом.

Пропонуємо також створити комісію для вичитки всіх історичних романів «методом Красовицького» та притягнення до відповідальності їх авторів і прихильників.

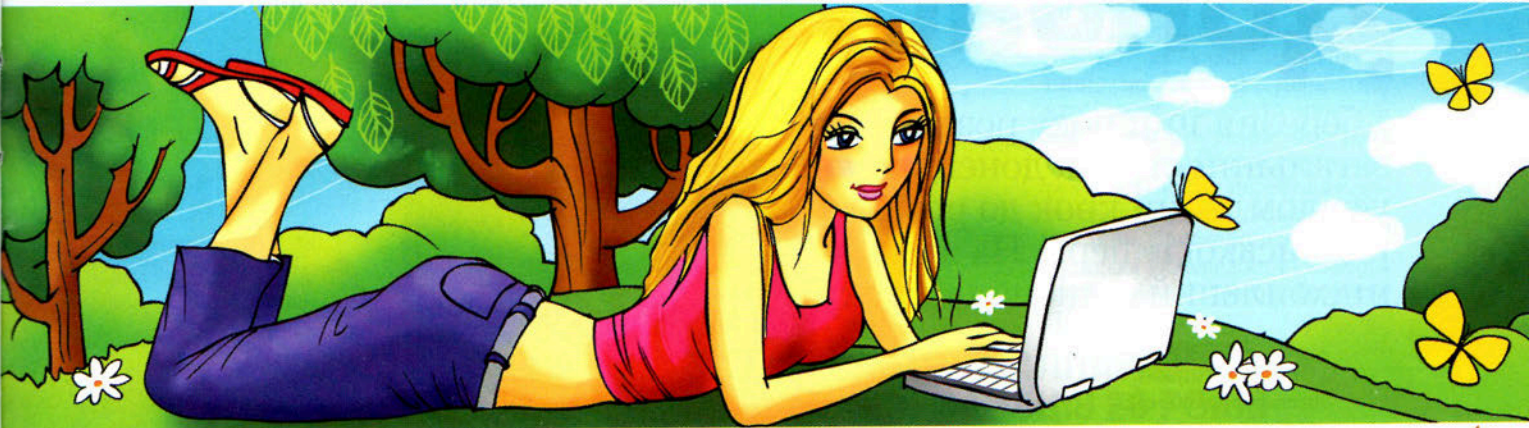
Разом переможемо ксенофобію! ■

* Із блогу Оргкомітету Надзвичайних зборів «Україна – зона культурного лиха»

Перша електронна бібліотека
друкованих періодичних видань

**УЛЮБЛЕНІ
ГАЗЕТИ ТА ЖУРНАЛИ
У НОВОМУ ФОРМАТІ**

www.presspoint.com.ua

з АероСвіт до ЛОНДОНУ

159 USD

в обидві сторони
всі збори враховано

*для дзвінків з мобільних телефонів на території України, вартість 1 хвилини розмови - 1грн, плата за з'єднання нараховується згідно тарифного плану мобільного оператора
**дзвінки безкоштовні зі стаціонарних телефонів на території України.
Ліцензія АБ №446902 видана Державнаадміністрацією 18.11.09

0 800 509 800 799*** Kyivstar, Life :) Beeline, MTS

www.aerosvit.com

Повсталий Донбас

1 березня 1991 року розпочався загальний страйк донецьких шахтарів, усвідомлений крок до розвалу радянської імперії. На жаль, не підхоплений націонал-демократами

Автор:
Вахтанг Кіпіані,
головний редактор сайту
«Історична правда»

Нині події, пов'язані з боротьбою шахтарів за свої соціальні права, яка відбувалася водночас із самоусвідомленням належності до української політичної нації, забуті. Вони майже повністю витіснені з масової свідомості картинками рухівських мітингів, «ланцюгів», протестів ківсько-галицького походження. Це несправедливо. Саме об'єднання інтелектуальних ідей і робітничого гніву прискорило падіння Радянського Союзу.

НА МЕЖІ ЗРИВУ

Донецькі шахтарі разом із гірниками Воркути, Кузбасу, Караганди в роки перебудови стали одним із передових загонів демократичних сил, вони природно поєднували цілі боротьби за свободу та вільний труд. Напередодні, 26 лютого 1991-го, пройшло засідання робітничих комітетів Донбасу за участю представників Львівсько-Волинського басейну. Московський анархістський бюлетень «КАС-КОР», який тоді відстежував робітничі протести по всьому СРСР, подає перебіг засідання:

«...Юрій Болдырев (в ті часи один із лідерів донецького страйку, нині нардеп від Партії регіонів, відомий своїми екстравагантними заявами. — Ред.) зробив доклад о результатах переговорів с прави-

тельством, в котором отметил, что главное препятствие в разрешении основного требования шахтеров о повышении заработной платы — нехватка денег в бюджете республики.

По его словам, на предупреждение о начале забастовки премьер В.П. Фокин облегченно вздохнул: «Лучше ужасный конец, чем ужасы без конца», таким образом дав понять, что предпочитает ясное настоящее неопределенному будущему».

Після п'ятигодинної дискусії 25 із 32 членів страйкових комітетів вирішили: акцію починати!

Це не був перший страйк. Протягом попередніх трьох років регіон, який пафосно іменували «всесоюзної кочегаркою», вважали візитною карткою радянського робітництва, не раз будили гудки підприємств, які кликали не в забій, а на протест. Перелякана влада спробувала закрити рота подачками, постановами про підвищення зарплат і тарифних ставок, але ресурсів виконати обіцяне колюча економіка вже не мала.

Середня тривалість життя в таких шахтарських рабських професіях, як прохідник, забійник, сягала на той час лише 38 років через часті випадки загибелі, травматизму, «отвратительных санитарных условий труда», «нижайшей по сравнению с цивилизованными странами технической оснащенностью рабочих мест». При цьому пенсія для підземних спеціалістів становила від 160 до 210 руб., і виплачували її з 50 років,

**АВАНГАРД
НЕЗАЛЕЖНОСТІ.**
Шахтарі були
одним із рушіїв
боротьби
України за
волю

до яких ще треба дожити. У 1991-му середня зарплата по країні перевищувала шахтарську – 405 руб. Шахтарі були свідомі того, що без ліквідації союзної парасольки, без реального суверенітету України покращення життя неможливе.

ДУМАЛИ ПО-УКРАЇНСЬКИ

Вони говорили російською, але думали, як казав призабутий нині політичний діяч, по-українськи. Мало хто нині пам'ятає, що 9 вересня 1989 року на Установчих зборах Народного руху України за перебудову виступали два представники Донеччини: бригадир шахти імені Засядька Побережний і комсорг шахти імені Гасвого з Горлівки Пастушенко.

АНТИТОТАЛІТАРИЗМ ДОНБАСІВЦІВ 20 РОКІВ ТОМУ БУВ АБСОЛЮТНО ПРИРОДНИМ І ОБ'ЄКТИВНИМ

Петро Побережний, зокрема, пояснив мотиви страйків: «Мы, товарищи, требовали права распоряжаться результатами своего труда. Мы пытаемся найти рынок сбыта своего добытого сверх госзаказа угля. Мы, к примеру, знаем, что в угле нуждается Западная Украина, Запорожье. А у нас не хватает картошки, да и других продуктов. Мы могли бы свободно обменяться тем, что честно произвели». Далі йшлося і про огидну брехню ▶

ЧОГО ВИМАГАЛИ ШАХТАРІ ДОНБАСУ В БЕРЕЗНІ 1991-ГО

- відставки президента СРСР як такого, що не має мандата народної довіри, обраного колегами виборників: Пленумом ЦК КПРС і 3'їздом народних депутатів СРСР;
- розпуску 3'їзду народних депутатів СРСР;
- надання конституційного характеру Декларації про державний суверенітет України;
- створення Ради Конфедерації суверенних держав з повноваженнями координуючого органу;
- виконання вимоги, що міститься в п. 33 Протоколу 1989 року про погоджені заходи: систематичне корегування рівня заробітної плати відповідно до зростання індексу цін, що стосується всіх громадян країни;
- виконання вимоги, що міститься в п. 10 Протоколу 1989 року про погоджені заходи: надання пенсій всім трудящим, задіяним на підземних роботах (до начальника дільниці включно), котрі мають 25 років підземного стажу, незалежно від віку;
- відповідно до п. 20 Протоколу 1989 року про погоджені заходи передати колишню будівлю Державного технічного університету під дитячий естетичний центр;
- гарантувати недоторканність всіх учасників відновленого страйку.

ФОТО: AP

компартійної преси, погане знання донеччанами історії «нашого народу», нерозуміння «своей символики» тощо. Газета «Вечерний Донецьк» прошипіла тоді в спину гірнякові-рухівцеві, який виступив на з'їзді Руху, що «такой чести удостоивались, преимущественно, лица злобствующие».

На День шахтаря, 27 серпня 1989 року, донецькі гірники ухвалили резолюцію з вимогою відставки першого секретаря ЦК Компартії Володимира Щербичького та голови Верховної Ради УРСР Валентини Шевченко.

Член донецького страйкому Олександр Калінін в інтерв'ю мариупольській газеті «Дневник Приазовья» навесні 1991-го зізнався, що радикальні політичні вимоги – це від безвиході, коли керівництво держави порожніми обіцянками довело народ «до рокової черги».

Комуністи, які самовільно призначили себе політичними представниками робітничого класу, зайшлися в істеричі, справедливо відчуваючи, що від поєднання сил Сходу і Заходу України чекати доброго для себе, звісно, не слід. Партійна преса кинулася таврувати шахтарів, що вони ніби тягнуть ковдру виключно на себе, залишаючи голодними металургів, залізничників, селян, вчителів...

ГРОБАРІ КОМУНІЗМУ

У березні – травні 1991-го страйкували 49 шахт регіону, або 40% загальної кількості: 15 шахт і 3 шахтобудівельні організації в Донецьку, 8 шахт у Селидовому, 7 – у Червоноармійську, 4 – в Павлограді Дніпропетровської області, по одній – у Харцизьку, Лисичанську... Акцію підтримали 22 вугільні підприємства Львівщини. Цікавими були методи, до яких вдавалися лідери страйкового руху для розширення кола учасників акції. Дослідник Бурносів наводить такий факт: «Звонит, например, Болдырев из Донецка, кричит: «Что ты, шалава, там делаешь? Почему у тебя ни одна шахта не бастует? А у меня семь...»

Щоб налаштувати земляків проти протестувальників, керівництво об'єднання «Донецьквугілля» під приводом, що страйки завдають великих збитків, за-

СПРАЦЬОВАНИЙ ЕЛЕМЕНТ. У 1998–1999 роках протести нерідко скеровувалися вже керівництвом шахт та рудоуправлень

крило всі підвідомчі дитячі садочки, а персонал відправило в неоплачувані відпустки. Можна собі уявити, які сварки спалахнули в родинах і між сусідами, але мети провокація не досягла. Комуністична номенклатура використовувала й жупел націоналістичної загрози. Скажімо, газета «Рабочая правда» Незалежної профспілки гірників шахти «Зоря» (міста, на жаль, не вказано у вихідних даних) 25 липня 1991 року друкує нібито телеграму Степана Хмари, де колишній правозахисник обіцяє повісити двох керівників НПП Полевого та Чернявського «на одном суку... под звуки гимна свободной от жидов и москалей Украины».

КОМУНІСТИ ЗАЙШЛИСЯ В ІСТЕРИЦІ, ВІДЧУВАЮЧИ, ЩО ВІД ПОЄДНАННЯ СИЛ СХОДУ І ЗАХОДУ УКРАЇНИ ЧЕКАТИ ДЛЯ СЕБЕ НІЧОГО ДОБРОГО, ЗВІСНО, НЕ СЛІД

Робітничі (страйкові) комітети висловлювали недовіру офіційним профкомам, вимагали і домоглися виведення чи навіть закриття парткомів на підприємствах. На легендарній шахті імені Засядька секретаря парткома, всупереч інструкції ЦК КПРС, було обрано на демо-

кратичних засадах із шести кандидатур. До слова, партійна організація шахти, яку тоді очолював майбутній в. о. голови уряду Юхим Звягільський, нараховувала 1547 членів.

І робилося все це дуже демократично. Скажімо, засядьківці провели «референдум» щодо проведення страйку й висунення політичних вимог. За страйк висловилися 59,6% працівників підприємства. За політику ще більше – 71,5%. Микола Євграфов, мешканець міста Слов'янська, раніше засуджений як за кримінальними, так і за політичними статтями, писав у зробленій на ксероксі газеті «Республіка» в перші дні після страйку: «Сегодня мы переживаем тяжелое похмелье после 73-летнего безудержного пьяного насилия над экономическими законами... Итог деятельности коммунистов сейчас расхлебывает вся страна! И вприве с них спросить, почему они позволили довести страну до нищеты и катастрофы?.. Советская империя обречена, и никто ее уже не спасет, а чтобы республики удержать, надо их отпустить».

П'ЄМОНТ ДЕМОКРАТІЇ

Антитоталітаризм донбасівців 20 років тому був абсолютно природним і об'єктивним наслідком колапсу як економічної, так і політичної моделей централізованої держави. Саме

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕРЬОВ

пролетарі-шахтарі стали одними з головних гробарів радянського комунізму. На жаль, за кілька років, на початку 1990-х, апарат в компанії з криміналом змогли взяти реванш, підім'яли під себе цих принципових людей. Навіть не йдеться віри, що регіон, який сприймався як один із п'ємонтів нової демократії, перетворився на її, демократії, ванделю.

Тоді, в 1989–1991 роках окремішність Донбасу, відмінність від решти України в мові, ментальності відчувалася значно менше, ніж нині. І вже точно не розцінювалася як невіршуваний виклик. За ступенем залучення населення до демократичних процесів область не відставала від українських трендів, понад те, градує антикомуністичного та реформістського радикалізму тут був вищий, ніж у більшості регіонів України. Бо, нема де правди діти, Донбас тоді орієнтувався на радикальну в політичному сенсі Москву Єльцина, на його протистояння з централізмом політбюро та бюрократизмом держплану.

Процес заміщення комуністичної номенклатури в області, щоправда, загальмував. В інших місцях владну кров оновили люди з вулиці: інженери, викладачі вишів, медики, письменники. Інакше кажучи, спрацював соціальний ліфт, який не робив упродовж десятків років. Натомість у Донбасі відбулася

пересадка, до того ж не по вертикалі, але по горизонталі. Замість партійців владу перехопили так звані червоні директори і технократи з власне партійного середовища. Умовно кажучи, другі секретарі чи керівники промислових відділів обкомів обіймали посади керівників виконкомів, перших «демократично обраних» мерів.

НОВІ ДОНЕЦЬКІ

Специфікою Донбасу стала також і ширша участь у процесі перерозподілу державного, комунального та кооперативного майна представників криміналітету. Донецька мафія – це не легенда, не плід публіцистичного перебільшення. Це суттєвий чинник формування місцевої політики в середині 1990-х, коли Києву було зовсім не до Донецька. В процесі регіонального націєтворення чиновники та бандити на диво легко поставили на місце профспілкових лідерів, героїв перших страйків, які на рівних спілкувалися з Горбачовим і Рижковим.

Нову донбаську ідентичність створили зі сплаву тяжкої праці, неприхованого дербану «закромов Родины» чиновниками та безчинств молодиків у шкірянках і спортивних костюмах («осіб адідасівської національності»). Боротьбу за соціальні та політичні права гірникам звели до права отримувати мінімальний споживчий кошик, можливості дивитись російське телебачення, ходити на концерти Баскова та Кобзона й мовчки спостерігати за тим, як нові «хазяї життя» поступово міняють «адідаси» на малинові піджаки, а потім – і на найдорожчі італійські костюми.

В той самий час з'являються перші спроби інтелектуально оформити, окреслити донецький концепт. Від напівсепаратистського «Интердвижения Донбасса» братів Корнілових до культурологічних проєктів з формування донбаської ідентичності. Плекається культ ФК «Шахтар»: якщо з хлібом погано, плебсу можна згодувати хоча б видовища. В 1990-х шахтарі перестають бути впливовою силою. Восстання вони показали себе восени 1993-го, коли після походу на Київ з вимогами роботи і зарплати було ухва-

лено рішення про проведення позачергових президентських виборів.

Згодом, у 1998-1999 роках відбувалися ще марші й робітників, і їхніх друзин, і навіть шахтарів-інвалідів. І кожного разу, щоправда, складалося враження, що їх змушують вирушати на Київ не нужда і право, а місцеві влада й власники шахт, меткомбінатів і рудоуправлінь. З погляду телевізійної картинки, все було супер. Оголені по пояс робітники потужними колонами тоді йшли на столицю. Нещасні ветерани вимагали виплати «регресів». Але їх вже майже не чули. Може, тому, що в самому Донбасі героями стали не спадкоємці слави Стаханова й Ізотова. А ті люди, які нині дружно, за порухом рук Чететова, одностайно голосують «за покращення життя вже сьогодні». ■

ЯК ЦЕ БУЛО

Михайло Волинець
народний депутат (БЮТБ), голова Незалежної профспілки гірників України (з 1995 року), голова Конфедерації вільних профспілок України (з 1997-го).

У 1989 році профспілковий рух лише зароджувався, ще не було незалежних профспілок, були стихійні страйки робітників. Ми боялися, що нас порозстрілюють, але Горбачов заборонив будь-які утиски. За президентства Кравчука незалежні профспілки не ціпали. Та починаючи від часів правління Леоніда Кучми влада чинить на них тиск, який призвів до того, що частина профспілок стала підконтрольною владі. Почали порушувати кримінальні справи, час від часу відбувалися арешти наших лідерів. Усе це робили, щоб залкати учасників профспілкового руху. Навіть були замовлення на вбивство. Зокрема, щоб залкати мене, замовили вбивство мого сина. Моя сім'я рік прожила за кордоном. Тепер тиск знову ще більший, ніж за Кучми. Від перших осіб держави надійшла команда знищувати профспілки, застосовуються системні дії, спрямовані на виконання цього завдання. Є розпорядження виводити людей із незалежних профспілок, керівники підприємств змушують працівників писати заяви про вихід із них та вступати до тих, які контролює влада. Працівники погоджуються, бо розуміють, що інакше матимуть проблеми з власниками компанії. У грудні минулого року Верховна Рада ухвалила закон про соціальний діалог в Україні. Його автором є депутат-регіонал Василь Хара, який очолює Федерацію профспілок України, підконтрольну владі. Цей закон дає старим (прокладним. – Ред.) профспілкам монополне право на діалог працівників із владою і роботодавцями, укладення колективного договору, представлення інтересів профспілок за кордоном у Міжнародній організації праці. І все ж це не означає, що незалежні профспілки в Україні знищено. Зараз від влади йде стільки негативу, що незалежні об'єднання лише посилюються. Нещодавно ми провели засідання Незалежної профспілки гірників та прийняли рішення про оголошення страйкової готовності. Шахтарі не задоволені низькими зарплатами у вугільній галузі, рабськими умовами праці, тим, що їм не оплачують лікарняного, не дають путівок на відпочинок.

Шевченко у Вашингтоні

Коли постане пам'ятник Джорджеві Вашингтону в Києві?

Автор:
Аркадій
Сидорук

В американській столиці, на трикутному майдані, що межує з респектабельною Массачусетс-авеню, стоїть на гранітному постаменті бронзовий Тарас Шевченко. На пам'ятнику викарбувані слова:

*Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось-таки колись!
«Юродивий», 1857 рік*

ІНІЦІАТОРИ

Ще 1898 року в Пенсильванії було засновано перше на американській землі Товариство імені

Шевченка, що поставило собі за мету побудувати пам'ятник «найбільшому синові України-Руси». Йому не вдалося цього зробити, однак мрія не полишала заокеанських українців. Початок здійсненню задуму поклала опублікована 1956 року на шпальтах нью-йоркської газети «Свобода» стаття професора Івана Дубровського «За пам'ятник Т. Г. Шевченку у Вашингтоні». Автор зауважив, що до цієї справи мають взятися Українське наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка та Український конгресовий комітет Аме-

рики (УККА). У вересні 1960-го за ініціативою голови останнього, Льва Добрянського, було створено Комітет пам'ятника Шевченка. Його очолили президент Головної ради наукових товариств імені Шевченка Роман Смаль-Стоцький, президент Української вільної академії наук у США Юрій Шевельов та Лев Добрянський.

Того самого року оголосили конкурс на проект монумента до 150-ї річниці народження Кобзаря. Прикметно, що в одному з пунктів висловлено було бажання «широких кіл громад-

ськості, щоб поет був зображений у своїх молодих роках...» Ішлося і про те, що «...найважливіше завдання замовників проекту – знайти відповідну ідею пам'ятника, яка б помістись у вигляді національного й вселюдського значення Шевченка». Роботи претендентів приймали до кінця зими 1962 року. Фінансові винагороди за найкращі з них були доволі скромні: переможцеві – \$1500, дві другі нагороди – по \$1000 і дві треті – по \$750. Тож річ була не в грошах, а в мистецькому й громадянському престижі.

Із-поміж 17 проектів журі одностайно визначило найкращим «Прометея» Леоніда Молодожанина з Вінніпега (див. довідку).

ОДИН ПОЕТ І ЧОТИРИ ПРЕЗИДЕНТИ

Раніше українська громада домоглася від Конгресу дозволу на будівництво пам'ятника на публічному місці у Вашингтоні. Це коштувало неабияких зусиль. Тисячі американських українців надсилали листи на Капітолійський пагорб. А тим часом ідею лобували провідники діаспори, передусім Лев Добрянський. До справи взялися республіканці сенатор Джекоб Девітс та конгресмен Елвін Бенлі.

У червні 1960 року резолюцію одностайно схвалила палата представників, а в серпні, напередодні закінчення сесії Конгресу, також одностайно – сенат. 2 вересня її скріпив підписом президент Двайт Айсенгавер, і вона набула чинності як публічний закон 86-749.

Унікальний внесок у вшанування Тараса Шевченка зробили очільники американської держави. Гаррі Трумен був почесним головою Комітету пам'ятника Шевченка, Двайт Айсенгавер остаточно розчистив шлях до того, щоб пам'ятник поетові таки постав у Вашингтоні. Джон Ф. Кеннеді привітав у вересні 1963 року американських українців з освяченням майдану під будівництво пам'ятника і сприяв здійсненню проекту. У вітальному листі він оцінив творчість Кобзаря як «благородну частку» американської історичної спадщини. Ліндон Б. Джонсон так сказав про Шевченка: «Він був більше ніж українцем – він був

державним мужем і громадянином світу. Він був більше ніж поетом – він був безстрашним борцем за права й волю людей».

ПРОТИСТОЯННЯ

Кампанія довкола будівництва пам'ятника Шевченку відзначалась, однак, драматизмом і тривала майже п'ять років. «Стали на герць дві великі потуги – американська і радянська», – пише Антін Драган у книзі «Шевченко у Вашингтоні». Радянське посольство двічі зверталось до держдепартаменту з вимогою не споруджувати монумента. До нього приєднувалось маріонеткове представництво УРСР при ООН.

Войовничі антиукраїнські сили гуртувалися довкола Washington Post. Вона ретельно ліпила з Шевченка образ ненависника католиків, православних, росіян, поляків і євреїв, а водночас «передвісника комунізму». Видання, що мало репутацію респектабельного й ліберального, настирливо домагалось від Конгресу скасування ухваленого ним закону. Напружена ситуація виникла після освячення майдану, коли під впливом опублікованої у Washington Post антиукраїнської статті міністр внутрішніх справ Стюарт Юдалл надумав переглянути вирішене питання. Та в кінцевому підсумку з того нічого не вийшло.

Новому протистоянню поклало початок «Слово до українців, до всієї української громади у США, до Комітету пам'ятника Шевченку в США», розповсюджене посольством СРСР у Вашингтоні поміж українських видань. Услесливе звернення до «земляків поза Україною суціль» змінювалося в ньому прокльонами на адресу «деяких людців», які намагаються використати світле ім'я Шевченка «в своїх брудних політичних цілях».

«Відповідь діячам культури підсовєтської України від діячів української культури в Америці і США» була натомість толерантною до підписантів «Слова...» – «здебільшого шанованих старших та молодших творців і діячів української науки, літератури й мистецтва». Серед них фігурували Максим Рильський, Павло Тичина, Євген Патон, Павло Вірський, Левко Ревуцький, Борис Гмиря, Дмитро Павличко. Ба-

НАПИС НА ПАМ'ЯТНИКУ:

«Цей монумент Тарасові Шевченку, українському поету XIX століття і борцю за незалежність України та за свободу всього людства, який під іноземною російською імперіалістичною тиранією та колоніальним правлінням звертався до Вашингтона з його «новим і праведним законом», було відкрито 27 червня 1964 року...»

гато хто в діаспорі висловлював сумнів, чи всі вони справді те «Слово...» підписували.

У квітні 1963 року мистецька комісія американської столиці затвердила запропонований проект пам'ятника, а також розроблене архітектором Радославом Жуком оформлення майдану, де його мали відкрити. 27 червня 1964 року стало Українським днем в Америці. У святі взяли участь 100 тис. осіб, делегації з Канади, Аргентини, Бразилії, Великої Британії, Німеччини, Франції, Бельгії, Австралії. Були присутні представники уряду США та послы закордонних держав. Президент Айсенгавер, відкриваючи монумент Тарасові Шевченку, назвав його героєм України: «Він запалить тут новий світовий рух [...] невинний рух до незалежності й волі всіх народів і всіх поневолених націй у світі».

У травні 1965-го в підніжжя пам'ятника було вмуровано велику урну з нержавіючої сталі. У ній – земля, яку привезли з Шевченкової могили в Каневі голова міської управи Детройта Маруся Бек та подружжя Калмиків. Укладено в постамент будо й «Пропамятну книгу» з коротким описом історії пам'ятника, список понад 50 тис. американських громадян, переважно українського роду, які вносили добровільні пожертви, інші документи. Відтоді всі найважливіші події українська громада в Америці відзначає біля пам'ятника Тарасові Шевченку. ■

ДОВІДКА

Леонід Молодожанин (Лео Мол)

Уродженець Полонного (нині районного центру Хмельницької області), навчався в Ленінградській та Берлінській академіях мистецтв, Королівській академії красних мистецтв у Гаазі. Зажив славою у світі, особливо в Канаді. Був членом Королівської канадської академії мистецтв, відзначений найвищою державною нагородою – орденом Канади. У Вінніпезі на його честь відкрито «Сад скульптур Лео Мола». Окрім пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні втілює образ Кобзаря ще й у скульптурах у Буенос-Айресі та Санкт-Петербурзі.

ДОРЕЧІ

Рішення звести пам'ятник Шевченку в Москві ухвалили після того, як монумент йому вже стояв у канадському Вінніпезі й було ухвалено закон про будівництво ще одного – у Вашингтоні. Газета української діаспори «Свобода» писала: «Ми певні, що пам'ятник Тарасові у Вашингтоні причиниться до того, що [...] вдячний волелюбний український нарід збудує в Києві пам'ятник Юрію Вашингтонові, американському символі тих найвищих ідеалів, що їх залишив Тарас Шевченко українському народові».

Могили героїв

Вклоніння похованням – це культурний генотип індоєвропейців, які з прадавніх часів вшановували культ предків

Автор:
Олексій
Сокирко

Свого часу Ярослав Гашек широ дивувався, чому людство так затято і віддано вклоняється могилам – королів, пап, святих і не-святих, гідних і негідних того поклоніння. Як історик я розумію Гашека: його нудило від казенної пропаганди цісарського режиму, густо замішаного на перемогах імперії над упослідженими «неісторичними» народами, до яких, між іншим, належали й чехи. Але не менш зрозумілим є і вклоніння похованням – це вже культурний генотип індоєвропейців, які з прадавніх часів вшановували культ предків, що давав їм магічну силу, мудрість і життєву енергію. Парадоксально, але дух і пам'ять про мертвих завжди зміцнювали живих і суцях.

Щоправда, людська пам'ять селективна, тому на меморіали спромагаються не всі небіжчики. У своєму драстичному переліку Гашек чомусь проминув тих, кого почало вшановувати близьке йому ХІХ століття: лідерів та первістків національного відродження. Замість помпезних соборів, де відбувалися коронації і весілля монархів, суспільство почало гуртувати місця поховань лицарів духу, самовідданих борців за незалежність батьківщини, соціальну рівність і демократичні свободи. У другій половині століття європейські народи повсюдно маніфестують свою ідентичність через масові траурні ходи. 1882 року Італія ховає Гарібальді – хоч і визнаного народом, але гнаного й переслідуваного королем Віктором-Емануїлом, що боявся його авторитету і вбачав у ньому мало не нового Бонапарта. Лідер нації стає добровільним вигнанцем і закінчує життя на острові Капрері.

Ближчий приклад – перепоховання праху Ференца ІІ Ракочі, що відбулося 1906 року. Князь Ференц, якого певною мірою можна порівняти з гетьманом Мазепою, на початку ХVІІІ століття підняв потужне антигабсбурзьке повстання, борючись під прапорами з гаслом «За вітчизну й волю!» за незалежність рідної Угорщини. У мовно й релігійно різних Україні та Угорщині тодішні еліти змагалися за збереження своїх політичних прав і автономій, яким загрожував імперський централізм: угорцям – австрійський, українцям – російський. Ференцові ІІ, та й усьому клану Ракочі, судилася не-

щаслива доля, хоча цього не можна сказати про історичну пам'ять про нього. Рід вигас 1756 року, а сам князь після багаторічних поневірянь європейськими країнами в пошуках союзників помер у вигнанні й був похований у турецькому Текирдазі. Як тут не згадати іншого емігранта – гетьмана Пилипа Орлика, що скінчив свої мандри політичного вигнання трохи ближче до рідних країв, у молдавських Яссах. 1906-го прах Ракочі перенесли до Будапешта, а звідти до Кошиць, де він спочив у кафедральному соборі Св. Єлизавети. Східний вокзал «Келети» в угорській столиці, спотворений новочасним Макдональдсом, усе ще пам'ятає ту жалобну ходу, що вилилася в патріотичну маніфестацію під національними триколорами, а вулиця, на якій він розміщений, відтоді має ім'я князя.

Жалобний потяг із труною Кобзаря, велелюдна процесія, що в травні 1861 року супроводжувала його до Чернечої гори, – чи не перші в цій величній і драматичній ході самоусвідомлення нації через смерть своїх провідників, моменті духовного єднання довкола гіркої втрати. До речі, Шевченка одразу по приїзді думали погребти в Києві, але близький приятель Кобзаря і один із розпорядників похорону Григорій Честахівський наполіг на виконанні волі поета, який заповів поховати його в Каневі. Гадаю, теж не випадково. У похоронах Шевченка скрізь відлунювала ко-

зацька символіка: червона китайка, віз і, зрештою, саме місце – Чернеча гора, що виразно нагадувала поховання славних січових лицарів, які спочивали у степу в давніших половецьких і

ПЕРЕПОХОВАННЯ ШЕВЧЕНКА НАВЕСНІ 1861 РОКУ СТАЛО ПЕРШОЮ МАНІФЕСТАЦІЄЮ УКРАЇНЦІВ, ЯКИХ ТОДІ ПОБАЧИЛА ВСЯ ІМПЕРІЯ

скіфських курганах. За живими ще в ХІХ столітті переказами, котрих не міг не чути Шевченко, могили козацьких ватажків наділяли

чарівною силою, довголіттям і даром пророцтва тих сміливців, які б щороку проти Великодня висипали їх землею.

Могили героїв єднають, пам'ятники диктаторам роз'єднують – це вже аксіома. Перепоховання Шевченка навесні 1861 року стало першою маніфестацією українців, яких тоді побачила вся імперія. То була не купка національно стурбованих митців, не професорська тусовка, закохана в пісні та вишиванки. За труною Кобзаря йшов український народ. ■

ЗВУЧАННЯ УКРАЇНСЬКОГО БУТТЯ

Розкрийте «Кобзар» – насправді. Без упереджень. Без різних марновірств. Без псевдокоментаторів. І вслухайтеся в ту музику

Автор:
Вадим
Скуратівський

10 березня
виповнюється

150

років
від дня смерті
Тараса Шевченка

НЕПОТРІБНИЙ ШЕВЧЕНКО?

Майже припинено роботу над Шевченківською енциклопедією в чотирьох томах, яка мала стати наступницею Шевченківського словника 1978 року

Тарас Шевченко за своїми виитоками і значенням – похідне від негативно-унікальної долі українського етносу. Власне, він постав і досі постає як колосальної енергії спроба її подолання. Спроба, яка триває і нині.

Народ десь на порозі нового часу за безлічі драматичних обставин потрапив у пастку історії: довколишні світи безжально й безперестанку, сказати б, «конфіскують» його складові, як-то територія, еліти, самостійна церква, суверенітет особистості, міська цивілізація, унікальна військова (козацька) демократія. Словом, усе, що можна було вкрасти у сусіди. Ба навіть його минуле, затим його мову. Ось так на схилку XVIII століття український багатомільйонний етнос і опинився у трагічній ролі вкрай упослідженого пролетаря, рішуче позбавленого всього, чого було майже вдосталь в інших, більш вдатних народів.

Безкрає і водночас відчужене від позитивних вимірів історії українсько-селянське море. У ньому «своїми» залишалися хіба що мова, фольклор та невізразні спогади про якусь знову ж таки невизрачну героїку. І незбутнє прагнення кращої долі, альтернативи тому відчуженню.

Ось так ніби в самому епіцентрі тієї ізоляції, посередині велетенської етнічної кризи і з'явився Шевченко. Їй на рішучу протипагу. Якимось дивовижним над-Атлантом він, сказати б, підняв небо поруйнованої долі свого етносу, вказав обрії на його шляху до перетворення вже на націю. Вказав на основі згаданих наскільки притлумлених, настільки все ще живиносних залишків в українській долі. Мова. Фольклор. І народна її філософія.

Цій великій трійці Шевченко надає напрочуд сильного світоглядного контуру, худож-

нього оформлення абсолютно врівень з усіма вимогами сучасної йому цивілізації. І навіть понад те. Мову, яку та цивілізація незрідка була готова вважати периферійною селянською говіркою, приреченою на новітній лінгвістичній карті світу, він підняв до діапазону найкрасивіших, найвправніших у світовому поетичному концерті. Так само перетворив і фольклор. Усне, переважно акустичне й музичне, його побутування переніс, не втрачаючи жодної грані тієї музики, того звучання у двовимірний простір книжкової сторінки. Шевченкова поезія – це саме народні «думи», які «стали на папері», зберігаючи все акустичне можуть фольклору, в кожній своїй літері, у кожному складі, слові, періоді резонансу таким можуть. Поезія та – справжнє семіотичне чудо світової літератури, яка зазвичай долає своє фатально неunikне відчуження від фольклору не просто з великими зусиллями, а й з великими втратами.

У Шевченка немає тих утрат. Натомість є загадковий синтез усного й писемного. Того, що звучить, і того, що «стало на папері». Водночас його поезія найпошлідовніше продовжує-аранжує народну альтернативу біжучому, такому вслідженому, важкому, вкрай відчуженому існуванню. Це і є першоскладовий його голос, що віддав, вочевидь, чи не останні, відчайдушні, але ще такі живі тембри згаданого неозорого селянського моря. Так у хорі світової історії вперше на повну силу зазвучала українська партія: я-є, я-буду. Всупереч своєму буцімто фатуму.

Зазвучала та партія в ніби вже зовсім глуху добу національного буття. Зрозуміло, що в Шевченка-поета були, сказати б, асистенти. Це жменька українських інтелектуалів-джентрі, які вряди-вгоди, але згадували свою мову та її трагічне носія. Але взагалі-то голосовий діапазон Шевченка й того маленького кола літературних та інших українських дилетантів просто-таки неможливо порівняти. Як і резонанс усього того кола і ось цього поета. Коло те залишилося хіба що в історико-

літературних розвідках. А Шевченко...

Наші сучасники призабули таку недавно нечувану славу його саме в народному середовищі. Чи не в кожній селянській хаті тоді був Шевченків портрет. А також або сам «Кобзар», або принаймні пам'ять про ті чи ті його рядки.

Що ж, позаминуле століттядесь по смерті Шевченка взялося – в особі петербурзької бюрократії – до адміністративної конфіскації поетової мови. Радянська ж доба, конфіскувавши мільйони й мільйони життів згаданих шевченкових шанувальників, водночас спробувала присвоїти-приватизувати вже й ту нечувану славу. А у відповідь уже по Другій світовій – українсько-селянська легенда: мовляв, колись був видрукований такий «Кобзар» у якому, на відміну від нинішніх, було рішуче «все». Народне шевченкознавство пошепки.

Але ось катастрофа за катастрофою українського села всієї цієї Шевченкової першостихії. Із циклу «В казематі»:

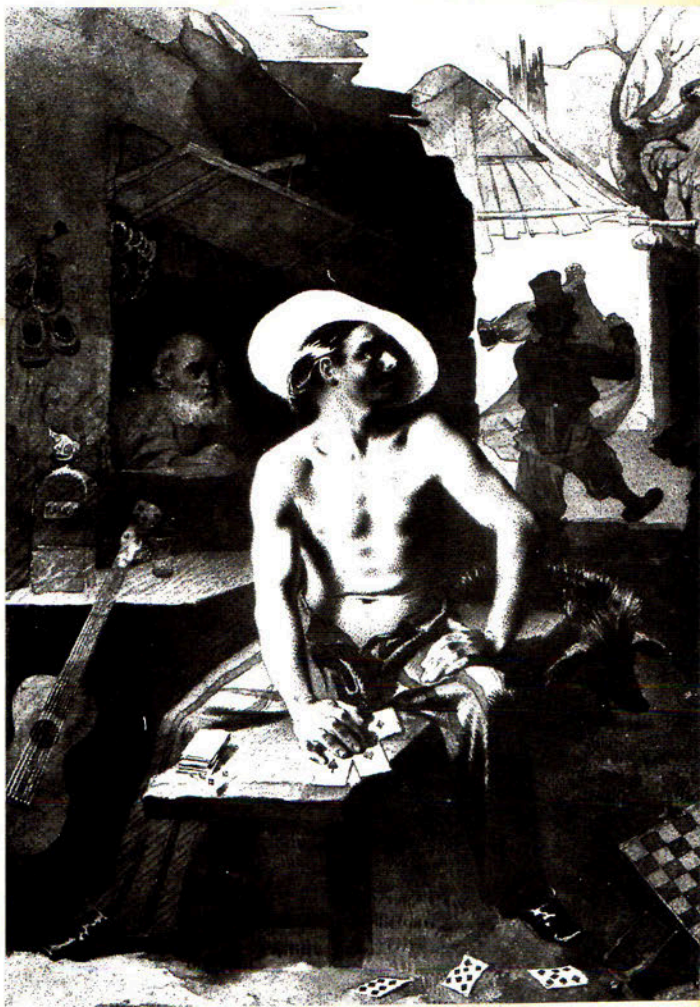
*Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Прислять, лукаві, і в огні
Її, окрадену збудять...
Ох, не однаково мені.*

В огнях світової столітньої війни-XX, де Україна була головною геополітичною картою найтрагічнішого рисунка... В огні страшних політичних експериментів, таких самих технократичних катастроф...

Від тієї моторошної епохи залишилася сила-силенна відповідного рівня пам'ятників, монблани фальсифікованого «шевченкознавства», незліченні формалізовані ритуали довкола тих пам'ятників.

А потому вже навіть не в огні, а ледь у жеврінні бездарної квазісоціалістичної імперії, в її бездарному декадансі Україну таки «збудили». А з нею і генерацію бездарних, незрідка вже зовсім зловорожих «коментаторів» поета. Забагато честі для аналітики тієї купи, але сама її поява сигнальна.

Приголомшений сум'яттям нинішньої історії, заблукавши на її незчисленних чорнотропах, наш сучасник частенько вже зо-

«Програвся в карти». З серії «Притча про блудного сина» (1856–1857). Про деякі аспекти творчості Шевченка можна було говорити лише пошепки

всім безпросвітно не чує тієї взагалі-то неймовірної у світовому літературному обігу музики. Тож розкрийте ту книгу – насправді. Без упереджень. Без різних марновіств. Без фальсифікованих коментарів і без псевдокоментаторів. І вслухайтесь в ту музику.

Звучання її було й залишається посередині нашого світу. Без тієї музики його вже не просто не можна собі уявити, без тієї музики його, напевне, й не було б. ■

ВСЕ ЩЕ НЕЗНАНИЙ

Спогади про Тараса Шевченка та офіційні документи, пов'язані з його життям, у повному обсязі ніколи ніде разом не були видані. Їхні українські переклади, здебільшого з російської, зроблені наприкінці XIX та впродовж XX століть: у 1920-ті – 1940-ві роки в Західній Україні та УРСР, у повоєнні часи в УРСР та США й Канаді. Через це вони мають величезні розбіжності й теж чекають на сучасний переклад, упорядкування, коментарі, біографічні довідки. До того ж більшу частину виданого за радянських часів сфальсифікувала цензура. Не виданим залишилося заплановане 12-томне повне зібрання творів Шевченка.

Спілкувався
Анатолій Дністровий

Фото:
Андрій Ломакін

«Якщо волієте новизни, то ви знайдете її в авторів минулого», – ці слова Хорхе Луїса Борхеса, здається, стали життєвим кредо українського філолога-медієвіста з Харкова. Вже понад 20 років він працює у вскрай складній і не вельми популярній серед академічних любителів швидкого успіху царині – історія української словесності, передусім доби бароко. Про таких, як він, кажуть «міцний горішок». Співрозмовник *Тижня* – професор Леонід Ушкалов.

У. Т.: Пане Леоніде, що вас спонукало зайнятися таким цікавим пластом культури, як давня українська література? Цьому ж мала бути якась неординарна причина?

– Давньою українською літературою я почав займатися одразу після закінчення Харківського університету. Правду кажучи, відповідні університетські курси особливого враження на мене не справили. Тож 1982 року я став наче той Геракл на роздоріжжі. І от тоді мені випадково потрапили до рук «Записки НТШ» зі статтею Дмитра Чижевського «Філософічна метода Сковороди», а ще книжка Владіміра Ерна «Григорій Савич Сковорода: життя й наука» (1912). Ці дві публікації я сприйняв як «голос із неба». Я зрозумів, що десь глибоко-глибоко в століттях є культура, відлуння якої начебто є і сьогодні, але я її не знаю, можу про неї лише здогадуватися, скажімо, з розкішних народних пісень чи зі своїх вражень від спілкування зі звичайними людьми, серед яких виріс. Але чим була ця культура, вони й самі забули. Отак відчинялося віконечко в ту культуру.

У. Т.: Це ж іще був своєрідний інформаційний вакуум?

– Поза сумнівом. Себто я відчув те, що, як казав колись Іван Франко, у нас були «писателі до Котляревського». І чо-

Мислити, як вільні люди

Професор Леонід
Ушкалов про світовий
марш Сковороди,
небезпеки стирання
пам'яті та українське
бароко

гось мені тоді здалося, що ці «писателі» представляли ту «органічну українську культуру», якою марив юний панфутурист Нік Бажан. Пам'ятаєте його: «Я люблю браму Заборовського й Дніпрельстан. Я люблю органічну, міцну й нефальшовану культуру. Таку культуру Україна мала лише одну: культуру феудалізму, культуру Мазепи, знатиме вона й другу: культуру пролетаріату». «Культура пролетаріату» мені якось не дуже імпонувала, а от «феудалізм» – то справді сила. Зрештою, тоді ж була неймовірно

яскрава історія. То хіба могло статися, щоб ця історія не залишала слідів у слові, музиці, архітектурі, малярстві?.. І в такий спосіб я дійшов до того, що називають українським бароко. Водночас страшенно люблю займатися речами, якими ніхто не займається. Принаймні сьогодні, коли про бароко пишуть, пишуть і пишуть, я поволі відходжу від цієї проблематики.

ДІАЛОГ КУЛЬТУР

У. Т.: За часів комунізму була заборона на теологів, письменників, філософів із так званого

уніатського середовища, і наукові студії про них у фаворі не вельми були. Чи змінилася ситуація за доби незалежності на краще?

– Чи змінилася на краще загалом, мені важко судити, бо я чоловік цілком світський. Можливо, змінилася в головах інтелектуалів, тих, хто має першим налагоджувати місточки між народами, культурами, конфесіями. Якщо ж вести мову про посполитий люд, то боюся, що ситуація майже така сама, як і 400 років тому. Ті самі стереотипи, те саме радикальне не-

сприйняття іншого, та сама, даруйте, темрява, – словом, як казав Мелетій Смотрицький, «війна України з Україною».

А щодо інтелектуалів, то всі шанси на порозуміння є. Я можу розмовляти з отцем-езуїтом, якого вперше бачу, як із людиною, котру знаю сто років. Він мені близький, тому що ми з ним однієї крові: читали одні й ті самі книжки, нам цікаві одні й ті самі питання. Інколи я показую своїм приятелям товстезну книжку під назвою «Jezuicka ars historica». У ній один-єдиний кириличний текст

– моя стаття «Українська історія від Хрещення до Руїни з погляду потридентської еkleзіології». Професор-езуїт Людвік Ѓжебень, якому ця робота й присвячена, писав мені, мовляв, нехай ваша стаття буде символом нашого порозуміння... А в четвертому томі збірки «Польща – Україна. 1000 років сусідства» моя стаття йде під однією обкладинкою з енциклою Івана Павла II «Ut unum sint» («Щоб були всі одно»). Пам'ятаю, коли отримав цей том, то кілька днів ходив просто щасливий, бо Іван Павло II є для мене втіленням усіх чеснот.

І для нашої культури цей діалог – надзвичайно важливий і водночас болісний. Йому вже сотні років. А в якому напрямку він розвиватиметься далі – сказати складно. Одне я знаю напевне: що більше він лежатиме в культурній площині, а не в політичній, то краще. Зрештою, про політику (особливо про українську) я маю таку саму думку, як свого часу Тарас Шевченко. Пам'ятаєте, як одного разу, вже після повернення із заслання, на вечірці в Петербурзі він казав, що політика – це зло, і найкраще, якби її взагалі не було.

У. Т.: Чи послабшав в Україні інтерес до вивчення класичних мов? За моїми спостереженнями, молодь зараз більше цікавиться прагматичними мовами.

– Так воно і є, хоч не думаю, що все тут так погано. Наприклад, заходжу в аудиторію філософського факультету Каразінського університету, де має відбутися засідання спецради, і бачу на дошці написані крейдою грецькі слова. Значить, студенти-філософи вивчають грецьку мову. За моїх часів її не вивчали навіть філологи. І це

БІОГРАФІЧНА НОТА

Леонід Ушкалов. Народився 5 листопада 1956 року. Літературознавець-медієвіст, історик української літератури, доктор філологічних наук, професор кафедри української та світової літератури Харківського державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Голова видавничої ради «Збірника Харківського історико-філологічного товариства». Батько письменника Сашка Ушкалова.

означає, що юні леді та джентльмени почуватимуться в колі філософської проблематики куди зручніше, ніж свого часу почувалися в ній я та мій старий друг Олег Марченко, коли писали «Нариси з філософії Григорія Сковороди». А студенти Колегії Патріарха Мстислава, в якій я колись читав курс грецької та римської філософії, вивчають грецьку, щоб розуміти Септуагінту.

Мені здається, що вивчення класичних мов – це форма закорінення в історію, культуру, буття в цілому. Людина, яка закорінена в буття, не може бути вирвана з того, чим вона живе й дихає, вона має на все свій власний погляд.

Між іншим, коли мій син закінчував школу, я хотів віддати його на класичну філологію в університет. Можна було б зайнятися розкішним матеріалом нашої старої літератури. Те, як його зараз намагаються перекладати й тлумачити, трохи... як би це сказати...

У. Т.: Трохи віддає сурогатом?

– Та щось таке... А мені хотілося, щоби був гарно виданий, наприклад, корпус наших старих богословських творів, які сьогодні взагалі мало кому цікаві. А там же просто розкіш. Чого вартий трактат Феофана Прокоповича «*Christianae Orthodoxae Theologiae*»! Колись це був бестселер. У Німеччині з 1772 по 1792 рік, тобто лише за два десятиліття, він тричі виходив друком. І Захід бачив православну доктрину українськими очима, очима Прокоповича.

МАРШ СКОВОРОДИ

У. Т.: Мене приголомшило повідомлення в медіа, що професор Леонід Ушкалов самотужки підготував і видав повну академічну збірку творів Григорія Сковороди. Невже видавці, які спеціалізуються на такій тематиці, були байдужі до цього важливого проекту?

– Я б не сказав, що самотужки. Мені допомагали мої рідні, а також друзі та колеги з України, Канади й Росії. Навіть кошти на видання були міжнародні: частина – з нашої хати, частина – від професора Російського гуманітарного універ-

ситету Олега Марченка, а частина – від професорів Університету Альберти (Канада) Наталії Пилип'юк та Олега Ільницького.

Поки я готував цей проект, була ціла купа тих, хто обіцяв знайти гроші на видання – від високих державних чиновників до різних фондів. Але коли рукопис був готовий, обіцяльники кудись разом мов крізь землю провалилися.

Те, що ми зробили, а це близько 350 примірників, будемо вважати таким собі пілотним накладом. Згодом, можливо, вдасться видати більше, тому що це, як казала Наталія Пилип'юк, «революційне видання». Там і справді чимало нового. Одних приміток і коментарів міститься близько десяти тисяч. А крім того, збірка має просто розкішну електронну конкорданцію (словник мови письмєнника з усіма контекстами, в яких використовуються слова. – Ред.), яку читач може знайти на сайті Університету Альберти. Українська класика до цього часу так взагалі не видавалась...

У. Т.: Чи правда, що за кордоном – на державному та інституційному рівні – Сковороді приділяють значно більше уваги, ніж в Україні? Взагалі наскільки великим у світі на сьогодні є інтерес до староукраїнської словесності?

– Інтерес є. А от наскільки він великий?.. Для зростання інтересу треба, щоб наша держава його підтримувала. Наприклад, на підготовку згаданої конкорданції до творів Сковороди канадський уряд виділив близько \$100 тис. А що в нас? Та нічого.

Нещодавно Ягеллонський університет надіслав мені книжку Дениса Пилиповича «Розмова про духовний світ. Григорій Сковорода: філософія – теологія – містика». Перед цим я отримав від Марі Меттінен з Гельсінкі фінський переклад «Нарциса». Ще раніше Олег Марченко видав у Москві чудову книжку «Григорій Сковорода і російська філософська думка XIX–XX століть». А авторкою найбільшою за обсягом книжки про Сковороду – «Несхожа схожість. Онтопоетика

українського філософа Григорія Сковороди» (2005) – є професор Університету Отто-Фрідріха в Бамберзі Елізабет фон Ердманн... Приємно, що всі ці автори добре обізнані і з моїми працями.

Та водночас я б не перебільшував ролі україністики в академічному середовищі. Якщо поглянути, що таке світова славістика сьогодні, то це на 90% русистика, близько 5% – польоністика, а ще 5% – решта. З відсотками я можу, звісно, помилитися, але місце україністики, напевно, доволі скромне.

ВИБРАНА
БІБЛІОГРАФІЯ

«Нариси з філософії Григорія Сковороди» (1993)

«Світ українського бароко» (1994)

«Григорій Сковорода і антична культура» (1997)

«З історії української літератури XVII–XVIII століть» (1999)

«Українське барокове богослов'я (сім етюдів про Григорія Сковороду)» (2001)

«Григорій Сковорода: семінарії» (2004)

«Есеї про українське бароко» (2006)

«Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів» (2010, упорядкування)

вити високу українську культуру. Більше того, Сковорода – світ-краплинка, в якій можна побачити культуру всієї Європи від стародавніх греків і римлян аж до сьогодні. І другий важливий проєкт – про Шевченка. Умовно я називаю його «Моя Шевченківська енциклопедія». Понад сотня статей вже готова, залишилось написати ще близько семи сотень. Це книжка про Шевченкову візію світу.

У. Т.: Тобто своєрідна семіотика Шевченка?

– Щось таке. Ну от, скажімо, перша стаття – «Автопортрет». Чому Шевченко так любив малювати автопортрети? То зобразить себе піднесеним поетом-романтиком, то намалює в солдатських строях, то голім-голісіньким, чи, як він казав, а la nature!, на березі Каспія. Що це? Нарцисизм? Вдивляння у свою «внутрішню людину»? Щось інше? Словом, мене цікавить, як він сприймає себе, речі, історію, жінок... Хоч би й тих-таки «продажних грацій». Уявіть собі: у Нижньому Новгороді він повертається від «грацій» додому, сідає за стіл і на одному подиху пише знаменитий триптих «Доля», «Муза», «Слава». Поет не повірив сам собі, тому що перед цим сім років не міг написати навіть рядочка поезії. «Невже це наслідок збуджених нервів?» – думає він. Ось вам «продажні грації» в ролі муз. Словом, вісім сотень таких сюжетів – і Шевченко, я сподіваюся, постане перед читачем вільним від тих «посполитих» контекстів, у яких він нині дуже часто фігурує.

СКОВОРОДА – СВІТ-КРАПЛИНКА, В ЯКІЙ МОЖНА ПОБАЧИТИ КУЛЬТУРУ ВСІЄЇ ЄВРОПИ ВІД СТАРОДАВНІХ ГРЕКІВ І РИМЛЯН АЖ ДО СЬОГОДНІ

СЬОГОДЕННЯ І ТРАДИЦІЯ

У. Т.: В Україні є чимало блискучих і авторитетних філологів. Але найбільше я чув – і це без жодного перебільшення – про школу професора Ушкалова. Як ви оцінюєте це явище, чи, може, ви до цього взагалі не маєте жодного стосунку?

– Та не знаю. З тими школами один клопіт. Наприклад, від початку 1990-х говорять про Харківську школу медієвістики, маючи на думці мене, мого давнього друга архієпископа Ігоря Ісиченка та наших вихованців. Але, по-перше, ми дуже різні. А по-друге, і я, й Ісиченко – учні учнів академіка Володимира Миколайовича Перетца, тобто, за ідеєю, продовжуємо традицію знаменитого перетцівського семінару. Виходить, школа київська. Щодо школи Ушкалова – не мені про це говорити... Зрештою, школа – це, мабуть, коли є багато вихованців, відповідні методики тощо. А в мене вихованців мало. У виборі методик вони вільні. Мій педагогічний принцип дуже простий: «Хочеш – роби, як я, не хочеш – роби як знаєш». У будь-якому разі своїх учнів я дуже люблю й покладаю на них великі надії.

У. Т.: У вашій роботі «Есеї про українське бароко» є цікаві паралелі між минулим і модерним літературними світами. Як ви гадаєте, що здатна людина програти, якщо нехтує знанням минулих епох?

– Дуже багато, якщо не сказати все. Оскільки тоді зникає не лише система координат, а взагалі земля під ногами. Це наче стирання пам'яті в якійсь фантастиці-страшилиці. В будь-якому разі, незнання свого минулого – невтішний діагноз і для людини, і для суспільства. Мені здається, що чимало наших сучасних проблем пов'язані саме з пам'яттю, її змістом, структурою. Я не кажу тут про потребу якогось пасеїзму, культу традиції чи що. Я маю на увазі те, що знання минулого – це знання себе. Просто ми маємо навчитися мислити як вільні люди... Коли київський митрополит Петро Могила в XVII столітті говорив «ми», то в нього це «ми» охоплювало і його сучасників, і старокиївських князів, тобто він відчував, що за його плечима є потужна традиція – культурна, церковна, державна. У нього не було комплексів. А ми сьогодні часто, як ті малі діти, не пам'ятаємо не те що старокиївських князів чи Петра Могили, а навіть того, що відбувалося кілька десяти років тому, за життя наших батьків і дідів. ■

У. Т.: Видатний історик словесності Ернст Роберт Курціус написав «Європейську літературу і латинське середньовіччя». Чи планує професор Ушкалов зробити власний подібний opus magnum на українському матеріалі?

– Поки що ні. Найближчим часом я хотів би попрацювати над двома енциклопедіями. Перша – «Григорій Сковорода». На сьогодні накопичена така сила різного матеріалу, що це була б просто надзвичайна книжка. Власне кажучи, це була б річ, гідна належно предста-

Очікуючи на

БАБАЯ

Проект режисера-аніматора Наталі Марченкової – перший український повнометражний анімаційний фільм з елементами 3D

Спілкувався
Ярослав
Підгора-Гвядзовський

Мій син не боїться бабая, про нього йому не розповідали. Однак бабай – невід’ємна складова фольклору, він цінний своєю м’якістю, що відчувається вже у фонетиці самого слова «бабай»: погодьтеся, воно позитивно відрізняється від «чорта» чи «диявола». Бабай є чудовим лексичним трюком і золотою серединою в образній підготовці дитини, що рухається від вигаданих казок і міфотворчості до невігданних жахів реальності. Знімати про таких персонажів корисно і вигідно – їх діти сприймають веселіше. Про нього і взялася Наталя Марченкова робити перший за роки незалежності (за словами генерального продюсера і директора студії «Українафільм» Володимира Сакуна) повнометражний мальований кольоровий мультфільм «Хто боїться дядечка Бабая?», де поєднала фольклор із сучасним баченням анімації. Бабай, чарівне яечко, відьмочки, дід із бабкою, мишка і сила-силенна інших персонажів створюють анімаційну суміш у дусі нашого еkleктичного часу.

У. Т.: Чому героєм мультфільму ви обрали такого негативного персонажа фольклору?

– По-перше, не я вибрала, а сценарист, по-друге, діти тепер такі пронозливі, вони грають у такі страшликістрілялки, що бабай не є для них страшним, понад те, гадаю, він для них смішний. Тому характер бабая у мультфільмі комедійний: він ніби страшний, але його перемагає чарівне напівкурчатко-напівдівчинка. Звісно, ця дівчинка не проста: її мама вилупилася з чарівного яйця, що, з’являючись раз на тисячу років, здатне виконувати будь-яке бажання, тому усі хотіли б його мати. І бабай теж, позаяк

прагнув влади в усьому світі, – такий собі Дарт Вейдер.

У. Т.: Знімати повний метр – неабияка відповідальність. Нині мало хто може за це взятися.

– Так, але ж ви не думаєте, що раніше в Україні не знімали повнометражних мультфільмів? Я вже це роблю впріятє чи вшосте. Просто формат короткого метра ніхто не купує. Студії так вигідно. «Аліса в Країні чудес», «Аліса в Задзеркаллі» – пам’ятаєте такі? Це робилося у нас, хоча

УЖЕ ВИРОСЛО ДВА ПОКОЛІННЯ ЛЮДЕЙ, ЯКІ НЕ ПІДОЗРЮЮТЬ, ЩО Є УКРАЇНСЬКА АНІМАЦІЯ

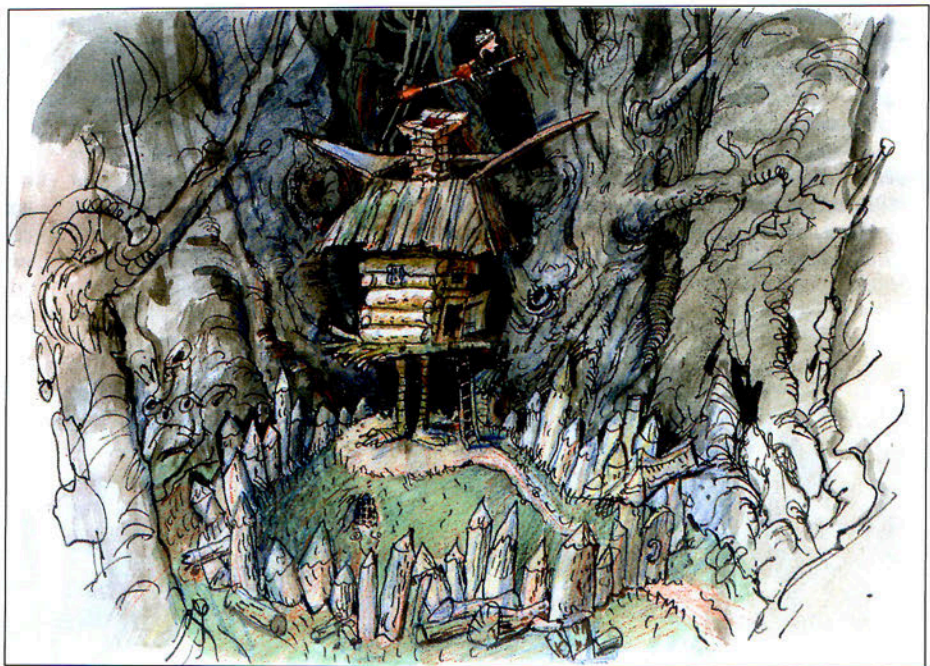
замовлення московське. Нашими є «Пригоди капітана Врунгеля», «Доктор Айболить» і «Острів скарбів». Повнометражні (мульт)фільми продаються, їх купують кінотеатри...

У НЕТРАХ ЛІСУ.
Казкові персонажі воліють ховатися подалі від людей

У. Т.: Мультфільм, що складається з дев’яти частин, потребує великої кількості персоналу. Як ви знаходите май-

стрів, адже всі скаржаться на брак професіоналів?

– В Україні сильна мультиплекційна школа, а жаліються необізнані. Уже виросло два покоління людей, які не підозрюють, що є українська анімація, тому що дивляться здебільшого американське кіно. От нещодавно ми, студія «Українафільм», оголосили набір на курси аніматорів. Люди приходили до нас із круглими очима, позаяк і гадки не мали про наявність в Україні такої студії! А їм по 20–30 років! У мене робитиме мультиплекцію один із тих, хто прославив «Українафільм», – Олександр Лавров: він ще 1959 року закінчив ВДІК і отримав «Золотого черевичка» за мульт «Ведмежатко і той, хто в річці живе». Інші художники, які долучилися до створення «Бабая», трохи молодші, але працювали десятиліттями на нашій студії: Ігор Бородавко, Міша Тітов, Марина Корольова, Віталій Віленко, Андрій Карбоничий, Людмила Ткачикова, Михайло Яремко, Алік Вікен (автор шикарного фільму «Як Петрик П’яточкин слоників рахував»). Бачите, в коморі

лежать коробки з плівкою (показує на купу напівіржавих металевих ящиків, звалених у купу в невеличкій ніші. – Авт.). І там не лише роботи Аліка, там 416 стрічок наших режисерів за 50 років існування студії. Прикро, що про них мало хто знає...

У. Т.: Озвучка – це чи не півуспіху мультфільму. Піксарівські «Тачки» прогрімилі значною мірою завдяки голосу «доктора звука» Юрія Коваленка, який озвучував Сирника. А без Анни Левченко годі уявити kota з «Моєї країни – України». Хто у вас озвучує героїв?

– Я люблю працювати з народними артистами, зокрема з театру імені Лесі Українки – у них чудова дикція. Текст автора читає Анатолій Барчук, Бабая озвучує Віктор Андрієнко, курку – Валерій Чигляєв, відьму – Віктор Семирозуменко, дівчинку – Оля Когут, змія – Олександр Бондаренко, котрий говорить трьома голосами. Аня Левченко озвучує і жабку, і мишку, та ще й співає. Ми вже весь звук записали: і репліки, і музику,

ЛЮДИНО-ПТАХА.
Вона не боїться Бабая

автором якої є композитор Олександр Спаринський. Розбили на монтажні листи і за ними зробили малюнки. Словом, 90 хвилин хронометражу. Коли закінчимо, сказати не можемо. Все складно. Багато роботи, чимало вимушених зупинок, пов'язаних із проблемами фінансування...

У. Т.: На якій стадії виробництва перебуває стрічка?

– Певна робота потребує багато часу і сил. Люди сидять вечорами, ночами, працюють у суботу й неділю, адже фільм буде неймовірно красивий і технічно складний! Художники-постановники – Едуард Кирич та Ірина Смирнова. Все малю-

«ХТО БОЇТЬСЯ ДЯДЕЧКА БАБАЯ?»

Режисер

НАТАЛЯ МАРЧЕНКОВА

Режисер, аніматор, заслужений діяч мистецтв України; працює в мальованій анімації. Закінчила курси художників-аніматорів при Київнаукафільмі (1970) та Київський державний інститут театрального мистецтва імені Карпенка-Карого (1979, майстерня). Як режисер зробила шість мультфільмів (дебютна стрічка «Як їжачок і медведик небо міняли», 1985), як аніматор з 1969 по 2005 рік працювала майже над 40 мультфільмами, чотири з яких повнометражні.

Студія

«УКРАЇНАФІЛЬМ»

Єдина студія анімації в Україні, яка працює на державних дотаціях. У 1959 році на базі студії «Київнаукафільм» створили Творче об'єднання художньої мультиплікації, яке 1990-го переросло в окрему студію «Українафільм». Знані представники: Давид Черкаський («Пригоди капітана Врунгеля», «Острів скарбів»), Володимир Дахно («Енеїда», серіал про козаків), Олександр Татарський («Пластилінова ворона», «Падав торішній сніг»), Ігор Ковальов («До речі про пташок», «Як козаки на весіллі гуляли»). Татарський у 1980-х заснував у Москві першу незалежну анімаційну студію «Пілот», а Ковальов у 1990-х почав працювати в Лос-Анджелесі на студії Klasky Csupo.

Актори

Бабай говорить голосом Віктора Андрієнко, людини-оркестра українського шоу-бізнесу. В 1970-х починав як каскадер. Згодом перекаваліфікувався на актора. В 1990-х став «довгоносиком». Зіграв у півсотні телефільмів і серіалів. Вів шоу на радіо і ТБ. Озвучував українські й американські мультфільми. В «...Бабай» він гаяється за дівчинкою, яку озвучує Ольга Когут, відома акторка театру імені Лесі Українки. Вона знімалася в багатьох телесеріалах, кінофільмах Балааяна, Янчука і Матешка. Співає, мріє випустити свій диск. Лауреат премії «Коронація слова» за сценарій «Стране не хватаєт космонавтов, или «Не спать, дышать!»

ється в кілька шарів, художники підкладають різні фактури, роблять різні кольорові контури. І це вручну, на папері. В мене лежать стоси папок із малюнками: над кожною частиною працює певний художник, якому я даю розкадровку сцен, і вони вже їх промальовують. У нас готовий чорновий монтаж

ПОНАД ПРІРВОЮ.
Долю на козі не об'їдеш

перших двох частин – це 20 хвилин. Наразі все чорно-біле. Але вже є кольоровий трейлер, за яким спеціальна комісія вирішуватиме долю мультфільму: так залишити, чи переробити, чи виділяти ще гроші.

У. Т.: Минуло понад 2,5 року з часу запуску «...Бабая». На-

віть якщо зважити, що значну частину цього терміну проект було законсервовано, чи не швидше було б робити мультфільм на комп'ютері?

– Я бачила документальну стрічку про створення «Аватара» Джеймса Кемерона. Показали величезне складське приміщення, розміром з усю нашу студію, заставлене комп'ютерами і серверами, які цілодобово протягом трьох років прораховували кожний кадр фільму. А в нас один сервер... До того ж усе одно картину треба спочатку побачити в голові, а відтак переносити на екран. Комп'ютер – це просто технічний засіб, що полегшує певні процеси. Ми намагаємося, щоб наша стрічка була цікавою передусім не технічними деталями, а драматургічно, щоб були характери, які захоплюють, події, які б вели глядача впродовж фільму, щоб він співпереживав – ось це має значення. Щоби дитина щось зрозуміла і перейнялася...

У. Т.: На який вік розрахований «Хто боїться дядечка Бабая?»?

– Від семи років. ■

Техніка виконання МАЛЮНОК

Мультфільм «Хто боїться дядечка Бабая» виконаний у традиційній техніці малюнка, в якій режисер Наталя Марченкова є професіоналом («Війна яблук і гусениць» – одна з найвідоміших її мальованих мультиплікаційних стрічок), хоча вона працювала і з ляльками («Залізний вовк»), і в техніці перекладки («Пригоди капітана Врунгеля»). «...Бабай» матиме, так би мовити, синтетичне зображення: окрім малюнка, використовується 3D-технологія, комп'ютер також застосовують для розфарбовування і монтажу. На відміну від багатьох сучасних мультфільмів, «...Бабай» буде позбавлений чор-

Етимологія слова

БАБАЙ

Слово «бабай» тюркського походження і є формою шанобливого звертання до дідуся, який називається «баба» (наприклад, турецька стрічка «Бабай» Аталая Ташдікена оповідає про дідуся та його онуків, а татарський Дід Мороз – це Киш Бабай). Але в слов'янських мовах «бабай» вживається в негативному значенні, це нічне страховисько на кшталт американського бугімена, яким лякають дітей, щоб ті не ходили вночі, швидше засинали й були чем-

ними (телеканал під назвою «Бабай» транслює фільми жаків і трилери).

Бюджет 10 505 430 ГРН

Офіційно мультфільм запущений навесні 2008 року, його бюджет (включно з податками, що сягнули 1,75 млн) становив 10,5 млн грн. Проте робота розпочалася від часу реального виділення коштів – перший транш у розмірі 631 тис. грн (за даними Державної служби кінематографії) надано наприкінці літа. В 2009-му фінансування не було, тож «Хто боїться дядечка Бабая?» був законсервований. Наприкінці 2010 року виділено 1,11 млн. Наразі в бюджеті Служби кінематографії на мультфільм закладено 4,42 млн, проте комісія, ще не переглянувши зробленого, не ухвалила рішення щодо подальшої роботи над «...Бабаям».

ХУДОЖНИКИ-ПОСТАНОВНИКИ І.СМІРНОВА ТА З.КИРІЧ ОБГОВОРЮЮТЬ МАЙБУТНІЙ ПРОЕКТ

КІНО

Чорний лебідь, біла лебідка

Екранізація богословського вислову про «дорогу в пекло, що вистелена добрими намірами»

Переродження, перевтілення, пертурбації – улюблена тема Даррена Аронофскі. Річ лише в тому, в який бік ведуть зміни. Тільки в «Рестлери» герой прогресував, усі інші головні дійові особи в кіномітці регресують – божевільють, хворіють, проходячи сімома колами болю й страждань у пеклі життя. Без найменших відхилень убик. Ненатурально... У «Чорному лебеді» муки прямолінійні. Театральний режисер (Венсан Кассель) хоче з балерини (Наталі Портман) зробити її антипода, щоб та зіграла в «Лебединому озері» не лише білого лебедя, яким є за натурою, а й чорного. Проте свого наміру Аронофскі досягає надмірною буквальністю – протиставленням білого і чорного кольорів, фізіогномічною схожістю актрис Портман і Мілі Куніс, хворобливим маренням танцюристки, зі спини якої лізе уявне чорне пір'я. Атмос-

«Чорний лебідь».
У кінотеатрах України з 10 березня

феру безуму режисер нагнітає теж у прямий, нав'язливий спосіб, жонглюючи комп'ютерними ефектами відображень у дзеркалах доброї і злої героїні, настроїв якої змінюється, мов у тій пантомімі «Лицедіїв» про Асієя: «Зя?» – «Нізззя!!!»; музикою Чайковського, що весь час лунає поза кадром і в кадрі, з телефону балерини; фрейдистськими образами мами й сучасними вимогами бути кращим. На додаток – хоча куди ще додаток? – Аронофскі насичує тло фільму улюбленим натуралізмом, фізіологічними та психологічними збоченнями на кшталт тілесних ран, параної та лесбійського сексу. Хід, коли герой, прямуючи до мети, втрачає розум, м'яко кажучи, не новий у кіно. У «Сяйві» Скотта

Анонси 11 березня, 18:00 — 13 березня, 19:00 — 15 березня, 19:00

Презентація книжки

Camerata

«Парад прем'єр»

Книгарня «Є»

(Київ, вул. Лисенка, 3)

Український поет і новеліст Сергій Грабар презентує нову прозову книжку «Метаморфози». Збірка містить «місцеві» есеї про Київ та «мандрівні» враження від подорожей до Північного Кіпру і Азербайджану. Героями книги стали Антоній Печерський, Микола Святоша, Святополк II, Варвара Великомучениця, київський архітектор Андрій Меленський тощо. Емоційно-поетична перша частина «Місто» може слугувати своєрідним гідом вулицями сучасного Києва й історичним екскурсом у минуле столиці.

Музична академія ім. Чайковського (Київ, вул. Архітектора Городецького, 1/3)

Білоруський вокальний колектив виступає в Києві не вперше, проте цього разу представить нову концертну програму Mystery. «Кожен новий день – це містерія життя, подій, звуків, містерія світу. Ми запрошуємо в подорож світом загадкових звуків і фантазій», – кажуть музиканти. У творчості гурту відчувається вплив і слов'янського фольклору, й академізму та джазу. Більшість композицій авторські. Використовуючи техніку мікрофонного співу та електронної обробки, Camerata досягає звучання симфонічного оркестру.

Національна філармонія України

(Київ, Володимирський узвіз, 2)

Національному академічному духовому оркестру вже понад 30 років. За цей час колективу вдалося сформувати самобутній репертуар, зробивши значний внесок у розвиток академічного жанру духової музики в Україні. У програмі концерту заявлені найкращі зразки класичної музичної спадщини: твори Георга Фрідріха Генделя, Людвіга ван Бетховена, Ісаака

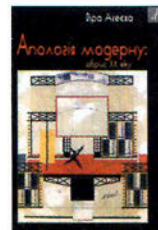
Альбеніса, Джакомо Пуччіні, Фікрета Амірова (переклади для духового оркестру). Диригент – заслужений діяч мистецтв України Геннадій Григор'єв.

КНИЖКИ

Віра Агеєва. «Апология модерну: обрис XX віку»

Авторка охопила гострі кути українського літературознавства, провела «психоаналіз соцреалізму», запропонувала власний канон українського модернізму XX сторіччя. До нього увійшли Леся Українка, Віктор Петров-Домонтович, Юрій Яновський, Максим Рильський, Оксана Забужко і Тарас Прохасько, який, попри належність до постмодерного «станіславського феномену», за Агеєвою, є ланкою в модернізмі, що естетично довершила XX століття.

Іван Андрусяк. «Дуби і леви»

Тема людини і повсякчасного вибору. Назва книжки сприймається в контексті міфологічного мислення; дубами й левами постають рядові УПА, гончарі, іконописці, прості «вуйни Яровихи», які бачаться велетами. Що іділічнішими здаються автору ці «люди з пам'яті», то гострішою видається громадсько-політична позиція Андрусяка-публіциста, який міркує про все: від класичної та сучасної літератури, «смс-вертепу» та симулякрів до «путінопоклонників» й великого адронного колайдера.

Катерина Булах. «День kota»

І доросла, і дитяча література рясніє перетвореннями від Овідія до Кафки. «День kota» виріс із цієї традиції на ґрунті «Золотого осла» Апулея. Героїні Настя й Кароліна проживають день у ролі кішок і встигають не лише навчитися ходити на чотирьох лапах і розуміти котячу мову, а й узріти схожість людського і тваринного світів. Якщо в людському світі іноді складно порозумітися, то годі й уявити, яких зусиль вартує згода між людиною і тим, кого вона прагне приручити.

Гікса персонаж Джеффри Раша довів себе до нервового зриву, прагнучи ідеалу у виконанні Третього фортепіанного концерту Рахманінова. У «Серці Ангела» герой Міккі Рурка, завзято виконуючи завдання замовника, повбивав безліч люду, що аж у фіналі усвідомив. Із Кіану Рівзом в «Адвокаті диявола» сталося щось подібне – спільним був нечистий. Аронофскі в «Чорному лебеді» теж виступає таким собі чортом, котрий наводить ману на героїню. При цьому й виконавиця ролі, Портман, отримала те, що хотіла, – заслуженого «Оскара», і її героїня – овації.

Ярослав Підгора-Гвядзовський

16 березня, 19:00

Chlorcy Kontra Basia

Арт-центр «Квартира»
(Дніпропетровськ, Червона площа, 3)

Натхненні народною культурою тексти і мелодії доповнюються джазовим звучанням, етно і фанком, повертаючи до життя забуті казки та легенди. Барбара Дерлак (вокал, кларнет, в'єтнамська дрімба, біт-бокс), Марцін Ненко (контрабас) і Томаш Валдовскі (перкусія) заявили про себе на одному з найяскравіших етнофестивалів Польщі «Нова традиція», де завоювали II місце. Нині Chlorcy Kontra Basia справедливо вважаються одним із найвидатніших польських неофолкових гуртів. Це перший візит трио в Україну.

17–18 березня, 19:00

«Той, Тот та інші»

Молодий театр
(Київ, вул. Прорізна, 17)

П'єса класика абсурду, угорського письменника і драматурга Іштвана Еркеня демонструє, як серед наївної довірливості і сонної тиші обивательського життя народжується тоталітаризм. Події трагіфарсу розгортаються у тихому курортному містечку. Добропорядні середні бюргери Тоті потурають фанатичному майорові-солдафону, сподіваючись, що їхнього сина переведуть в тил. Нікчемі, що отримав абсолютну владу, може протистояти лише сила сміху та іронії. Режисер-постановник – Бела Миро (Угорщина), переклад – Леся Мушкетик.

17–23 березня

IRISHFEST

Кінотеатр «Київ»
(Київ, вул. Велика Васильківська, 19)

Фестиваль ірландського кіно пропонує увазі глядачів різні за жанрами і тематикою стрічки, відзначені міжнародними нагородами. Відкриватиме фестиваль мультиплікаційний фільм «Таємниця кельтів». Документальне кіно буде представлене стрічкою «Його та її» – пронизливою оповіддю 70 жінок різного віку про життя, любов та сім'ю, та захоплюючою пригодницькою картиною «Вершники хвиль» про сучасних серфінгістів. Також у програмі добірка із шести короткометражок Міжнародного кінофестивалю в Дубліні.

За межа

Спілкувався
Мартін Палмер

Зйомки у психологічному трилері «Чорний лебідь» відомого режисера Даррена Аронофскі стали для Наталі Портман, м'яко кажучи, найбільшим викликом. Вона зіграла Ніну, амбіційну молоду балерину з Нью-Йорка, яка стоїть на порозі прориву в кар'єрі, коли здобуває подвійну головну роль – невинного Білого Лебеда і звабливого лихого Чорного Лебеда в новій розкішній постановці класичного «Лебединого озера». Але що ближче прем'єра, то більше над емоційно вразливою юною танцівницею-перфекціоністкою, яка безжально себе муштрує, висають фізичні та психологічні вимоги, беручи свою страшну данину, коли заздрість і нічні жахиття починають її поглинати.

Аронофскі почав працювати над «Чорним лебедем» одразу після «Рестлера», якого з триумфом сприйняли критики. Там було досліджено подібну ситуацію, щоправда, світи професійного рестлінгу й балету, на перший погляд, абсолютно протилежні. «Дехто називає рестлінг найнижчою з форм мистецтва, а балет – найвищою, та все ж є між ними щось спільне на елементарному рівні. Герої Міккі Рурка й Наталі Портман дуже схожі. Вони обоє митці, які висловлюються тілом і обоє до смерті бояться фізичних травм, бо їхні тіла – єдиний інструмент самовираження. Мені було цікаво шукати зв'язки між цими історіями, які, здавалося б, відбувалися в абсолютно не пов'язаних між собою світах», – каже режисер.

У.Т.: Чи не сумнівалися ви, беручись за роль, через її фізичні та психологічні складнощі?

ею досконалості

Наталі Портман про тонкощі балету й акторства

– Ні. Усе, що мене лякало в ній, водночас і приваблювало. То була чудова нагода кинути виклик собі – емоційно й фізично – і працювати з такими неймовірними людьми, як Даррен Аронофскі, Венсан Кассель і Міла Куніс.

У. Т.: Робота з Дарреном інакша, ніж із рештою режисерів?

– Не знаю, чи він однаковий з усіма, але я ніколи ще не відчувала такого зв'язку, схожого на телепатію, з жодним режисером. Ми на одній хвилині – обоє прихильники досконалості, дуже цілеспрямовані й дисципліновані. Тож Даррен міг промовити півслова, і я розуміла, що він хотів сказати. Ми постійно ніби грали і обоє захоплювалися, коли разом відкривали щось нове. Його присутність відчутна постійно, і він завжди тримає руку на пульсі. Навіть о п'ятій ранку Даррен такий самий зосереджений, як і завжди. А ще він дуже добрий, і я довіряю його думці, тому зробила б що завгодно, аби зіграти цю роль.

У. Т.: Як ви пізнавали світ балету?

– Здебільшого під час тренувань. Моя вчителька Мері Енн Боверз десять років танцювала у Нью-Йоркському міському балеті. Тож, проводячи з нею по кілька годин на день упродовж року, я стільки історій наслухалася! А ближче до початку зйомок мені вдалося побути більше часу з іншими танцівниками й почути їхні розповіді.

У. Т.: Чи схоже чим-небудь життя акторки й балерини?

БІОГРАФІЧНА НОТА

Наталі Портман (справжнє прізвище – Хершлаг) народилася 9 червня 1981-го в Єрусалимі. У три роки переїхала до США з родиною. Навчалася у Гарварді на факультеті психології. 1994 рік – перша роль у кіно (стрічка Люка Бессона «Леон»). Наталі також грає у театрі (найвідоміша робота – бродвейська постановка «Щоденник Ганни Франк», 1997). Вегетаріанка, захисниця тварин. Володіє шістьма мовами

– Подібне є, але є і суттєві відмінності. На мою думку, акторові абсолютно не потрібна та самовідданість і техніка, яка необхідна балерині. У мистецтві балету віртуозності досягають важкою працею і надзвичайною вправністю.

У. Т.: Наскільки потрібні балерині акторські навички?

– У балеті має бути не просто гра на емоційному рівні, а й техніка: поворот ступні, натягнутість носочка, кут згину ноги – все важливо. А ще балерин «спісують» раніше, ніж актрис. У якийсь момент тіло ламається – і ти вже не можеш робити того, що раніше. А в акторів професійна кар'єра довша.

У. Т.: Цю тему висвітлено у фільмі, коли Бет (Вайнону Райдер) знімають із ролі головної балерини трупи на користь вашого персонажа. Можна ототожнити це з відчуттям страху відторгнення як акторки?

– Так, коли жінки старішають, їх замінюють молодшими, новішими моделями. Це ж очевидно в акторському світі. Це впливає з того, як узагалі наше суспільство ставиться до жінок. Певною мірою трансформація Ніни відбувається, коли вона вирішує більше не бути частиною цієї системи й віддалитися у світ, де вона сама, а не правила чоловіків може визначати свої вчинки.

У. Т.: Якби у вас була донька й вона сказала, що хоче стати прима-балериною, ви дозволили б?

– Мабуть, ні (сміється). Звісно, я заохочувала б мрії своєї дитини, до того ж у танцівниках є

щось напрочуд красиве. Це мистецтво без поверхових нагород, воно не приносить грошей, та й слави – хіба що в танцювальних колах. Ним займаються через любов до танцю. Але цей світ буває вельми жорстоким.

У. Т.: Ваш персонаж стає дедалі більш ізольованим і параноїдальним за сюжетом. Як вам це вдалося?

– Даррен ізолював мене від решти команди. До того ж цілий рік я не бралася ні за що, крім роботи, поки готувалася до зйомок. Життя як такого в мене не було, тож і в роль увійти було неважко.

У. Т.: У фільмі складно зрозуміти, де реальність, а де ні. Як було досягнуто такого ефекту?

– Даррен просто ставив мені запитання і змушував приймати рішення. Приміром, казав: «Вона незаймана? Це відбувається насправді?» – адже у фільмі стільки моментів, де важко відрізнити реальність від її уяви. Тому що це дає змогу відчувати, прожити її божевілья.

У. Т.: Як, на вашу думку, Америка поставиться до сексуальності, виявленої у стрічці? Не нервуєте, що доведеться пояснювати чи обговорювати це?

– Це однозначно частина психологічного портрета героїні. Вона звільняється від світу, де так переймається тим, щоб догодити всім, і тепер має навчитися приносити задоволення собі. Так Ніна збирається віднайти свою творчість. Замість того, щоб дивитися на себе очима інших людей, вона створює власне бачення світу крізь це задоволення, що має дуже важливе значення для її розвитку. ■

ФРАНКОФОНІЯ-2011

З 15 по 22 березня відбудеться IV міжнародний фестиваль культури і мистецтв франкомовних країн

Учасниками фестивалю стануть представники 56 країн. Франкофони матимуть нагоду зануритись у різні сфери: літературну, кінематографічну, театральну, музичну та інші. Отримають свій ласий шматок і ті, хто цікавиться художніми перекладами та вивченням мови. Цього року обличчям Франкофонії в Україні став фронтмен гурту «ТНМК» Олег Михайлюта. Фестиваль охопить Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Луганськ, Одесу, Сімферополь, Севастополь, Рівне та Харків.

ПАНОРАМА АФРИКАНСЬКОГО КІНО
 ■ 19 та 20 березня, сеанси о 14:00, 16:00, 18:00
Будинок кіно
 (Київ, вул. Саксаганського, 6)

«Африканське кіно унікальне й незвичне для нашого глядача своїм колоритом, чуттєвістю та розмаїттям. Програму цієї добірки сформували стрічки із Сенегалу, Мавританії, Малі та Кот-д'Івуару. Родзинкою «Панорами...» є французький фільм «Чорна Венера» режисера Абделатіфа Кешиша про чорношкіру служницю, яка викликала фурор в аристократичному колі. Стрічку представить кінокритик Алік Шпилюк.

ВИСТАВКА ФОТОГРАФІЙ «СВЯТО»
 ■ 10–31 березня
Літературно-меморіальний музей О. С. Пушкіна
 (Одеса, вул. Пушкінська, 13)

«Один із провідних французьких фотохудожників Робер Дуано, що з 1950-х років творить поза будь-якими школами, стилями і жанрами. Живі, людяні й несподівані кадри мимоволі здаватимуться знайомими всім відвідувачам.

ЗУСТРІЧ ІЗ СЕРЖЕМ АВЕДІКЯНОМ
 ■ 18 березня, 20:00
Кінотеатр «Київ»
 (Київ, вул. Велика Васильківська, 19)

«Видатний французький театральний і кінорежисер («П'ята мрія», «Ми пили ту саму воду», «Повертаючись» тощо) вірменського походження, аніматор («Один прекрасний ранок», «Лінія життя»), актор («Світанок», «Червоний оркестр» тощо) і продюсер відкриє фестиваль короткометражних фільмів. Творчий шлях Сержа Аведікяна тісно переплітається з Україною, адже він зіграє головну роль і виступить співрежисером стрічки, присвяченої 90-річчю Сергія Параджанова, поява якої очікується 2014-го.

КРУГЛИЙ СТІЛ «ФРАНКОФОНІЯ ТА ЛІТЕРАТУРА: СЛОВА СВОБОДИ»

■ 15 березня, 18:00
Клуб «Культ Ра»
 (Київ, вул. Володимирська, 4)

«Круглий стіл відбудеться за участю канадських і швейцарських письменників Сільв'ян Дююї, Елени Бочорішвілі, Бесси Міфтію і українських авторів Андрія Куркова, Євгенії Кононенко та Міли Іванцової.

КОНЦЕРТ ГІТАРНОЇ МУЗИКИ

■ 16 березня, 17:00
Центральний музей Тавриди (Сімферополь, вул. Гоголя, 14)
 ■ 17 березня, 19:30
Севастопольський центр культури і мистецтв (Севастополь, вул. Леніна, 25)
 ■ 19 березня, 16:00
Донецький будинок працівників культури (Донецьк, вул. Артема, 84)

■ 20 березня, 18:00
Концерт-хол «Колізей»
 (Луганськ, вул. Відродження, 116)

«Абажі – харизматичний музикант-експериментатор з Лівану, що почав грати на гітарі з 11 років, а з часом, подорожуючи світом, опанував перкусію, кларнет, флейту, уд та бузукі, органічно переплітає східні мотиви, блюз та мелодії Індії. Поміж коронних номерів – гра на гітарі смичком.

«КАТРИН Д'Е У ПОШУКАХ ЧАРІВНОГО ПРИНЦА...»

■ 16 березня, 19:00
Будинок актора (Київ, вул. Ярославів Вал, 7)

«Музична вистава швейцарського співака Паскаля МГ – це оповідь у піснях знаменитих французьких шансон'є в супроводі гітари (Анна Кримелла). Вічні як світ теми пошуку чарівного принца (принцеси), старі дитячі казки та геть недитячі питання в поєднанні з гострим, як перець, гумором. У музичній виставі лунатимуть пісні з «меню» відбірної франкомовної естради: Лари Фабіан, Едіт Піаф, Жана-Жака Гольдмана, Барбари та ін.

«НОЧІ ФРАНКОМОВНОГО КОРОТКОГО МЕТРУ»

■ 18 та 19 березня,
Кінотеатр «Київ» (Київ, вул. Велика Васильківська, 19)

Кінотеатр U-cinema
 (Одеса, Французький бульвар, 33)
Кіноцентр «Ера»
 (Рівне, вул. Гагаріна, 51)
Кінотеатр «Перемога» (Севастополь, просп. Генерала Острякова, 70)
Кінотеатр «Космос»
 (Сімферополь, вул. Толстого, 15)

«Шестигодинна програма фестивалю короткого метру буде розбита на кілька тематичних блоків: франко-вірменська анімація, сучасне румунське кіно, стрічки з Марокко, Канади, Бельгії та Швейцарії.

IRISH FEST

ФЕСТИВАЛЬ ІРЛАНДСЬКОГО КІНО

**17-23
БЕРЕЗНЯ**

**КІНОТЕАТР КИЇВ
ТА ЖОВТЕНЬ**

Цинамоновий ДРОГОБИЧ

Тут можна уповні оцінити середньовічну та сецесійну архітектуру, уникнувши натовпів і надмірного гамору

Автор:
Ірина Колодійчик

ТРИВКЕ
ДЕРЕВО.
Дзвіниця
церкви
Св. Юра
(XV–XVII
століття)

Потрапивши до цього невеликого міста на Львівщині взимку, у місяці, які в цьому регіоні через кліматичні примхи останнього десятиліття тішать сонячною та ясною погодою, випадає чудова нагода помилуватися безлістими алеями сецесійної забудови центру чи вслухатись у тривожний крик воронячих зграй, що, наче викликані з готичної казки, кочують поміж деревами в парках.

СІЛЬ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Найпоширеніша легенда розповідає, що майже 900 років тому княже поселення Бич спалили половецькі нападники. Неподалік згарища мешканці заснували Другий Бич – Дрогобич.

ІВАН ФРАНКО ШИРОКО ВИКОРИСТОВУВАВ ТОПОНІМІКУ МІСТА У СВОЇХ РАННІХ ТВОРАХ

Початок місту поклали підземні джерела соляної ропи, з якої десять століть тому стали виварювати сіль. У листі Папи Боніфация IX (1392) до перемиського єпископа Еріха місто згадується як один із центрів солеваріння Європи. У період Київської Русі через Дрогобич проходив так званий Великий Соляний Шлях, а дрогобицьку сіль постачали в європейські держави. У Дрогобичі діє найстаріше в Європі підприємство з виробництва солі (див. *Тиждень*, № 10, 2009). Стара солеварня сусидить із двома дерев'яними церквами: церквою Воздвиження Чесного Хреста з готично-шпичастими банями (XVI століття) та церквою Святого Юра з округлими банями (XV–XVII століття).

Варто відвідати й майстерню відомого художника-іконописця, реставратора, викладача Львівської академії мистецтв Льва Скопа. Цей сивочолий художник вичерпно й доступно, як ніхто інший, розповість про українську дерев'яну архітектуру й галицьку ікону епохи середньовіччя, бо майже 25 років опікується реставрацією тутешніх образів.

ДЕЩО ПРО МЕШКАНЦІВ

До Другої світової війни Дрогобич, як і решту міст Галичини, населяли поляки, українці та євреї, а також менш численні угорці та німці. За останні 50 років людність міста стала одноріднішою, тут мешкають здебільшого українці. Діє також кілька об'єднань польських товариств, є невелика єврейська громада

ФОТО: PHIL

КУЛЬТОВІ СПОРУДИ

Дрогобич забудований за зразком багатьох європейських середньовічних міст: ратуша, міська адміністрація – в центрі, з чотирьох сторін світу – будинки ремісників і торгівців, а по кутках – храми різних конфесій. Таке розташування сакральних споруд уособлювало рівність усіх національно-релігійних громад міста. В середині Дрогобицької ратуші, що височіє над містом, є давній годинник із циферблатами на чотири сторони світу, що відбиває кожну годину.

В одному з кутків міститься костел Святого Бартоломея. На його стінах – численні пам'ятки, за якими можна простежити історію Дрогобича. Мармурове оздоблення дверей із двома мечами – нагадування про полеглих мешканців міста, які брали участь у Грюнвальдській битві. Найбільший релікт у костелі – пам'ятник Катерині Рамултовій, дружині власника місцевих солеварень, встановлений 1572 року. Зображення костелу Бартоломея з дзвіницею та пам'ятника Юрію Дрогобичу, одному з найвідоміших уродженців міста, середньовічному науковцю, ректорові Академії в італійському місті Болонья, можна побачити на сучасних поштівках.

У протилежному закутку площі – мурована церква Святої Трійці, збудована 1690 року як римсько-католицький костел. Українська громада міста 1808 року купила в австрійського уряду храм із приміщеннями під греко-католицьку парафію і школу. За радянських часів будівлю віддали в підпорядкування Руської православної церкви, а зі здобуттям Україною незалежності й переходом до УГКЦ храм перетворено на парафіяльний кафедральний собор Самбірсько-Дрогобицької єпархії.

За кілометр-два від церкви Святої Трійці в бік Трускавця розміщений старий цвинтар. Дослідники стверджують, що дата його заснування – з травня 1790-го. Перше, що впадає у вічі, – капличка польського подружжя Карла і Кароліни Нахліків. Поховано тут і багато інших заможних та освічених поляків. Також тут розташо-

РАТУША.
Ця будівля – одна з найвищих у Галичині

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАК

вана спільна могила вояків ОУН – УПА та окремі – інших борців за українську державність.

КОЛЬОРУ КОРИЦІ

Прикметник «цинамоновий» із польської означає той, що з цинамону, тобто з кориці. Ауру Дрогобича як міста цинамонового кольору створюють будинки з темно-коричневими фасадами. На вулиці Лесі Українки є кілька будівель брунатного забарвлення, споруджених на початку XX століття, які нині належать до корпусів Дрогобицького педагогічного університету. А також старі міжвоєнні

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Церква Св. Юра – дерев'яний храм, перенесений 1647 року в Дрогобич із села Надіїв (Івано-Франківська обл.) разом із дзвіницею. Як каже легенда, його купили дрогобичани за коштуну тоді сіль. У церкві зберігся іконостас XVII століття з традиційними українськими іконами й дерев'яними настінними розписами.

Вілла Б'янки, нині Дрогобицький палац мистецтв, – яскравий приклад архітектурного стилю віденської сецесії на вулиці Тараса Шевченка, по сусідству з кількома іншими будівлями цього стилю.

Дзвіниця і костел Св. Бартоломея – ймовірно, побудовані в XV столітті на місці оборонного замку. Зводився на фундаменті воєводських палат, що розміщувалися всередині замку, спорудженого в часи середньовічної слави Дрогобича. Частиною цієї фортифікації була давньоруська оборонна вежа XIII–XV століть, яку пізніше перетворили на дзвіницю костелу.

Хоральна синагога – збудована в стилі віденської сецесії, нині перебуває в процесі реконструкції.

ЮРІЙ ДРОГОБИЧ (КОТЕРМАК).
Монумент ученому часів
середньовіччя, який взяв ім'я міста

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

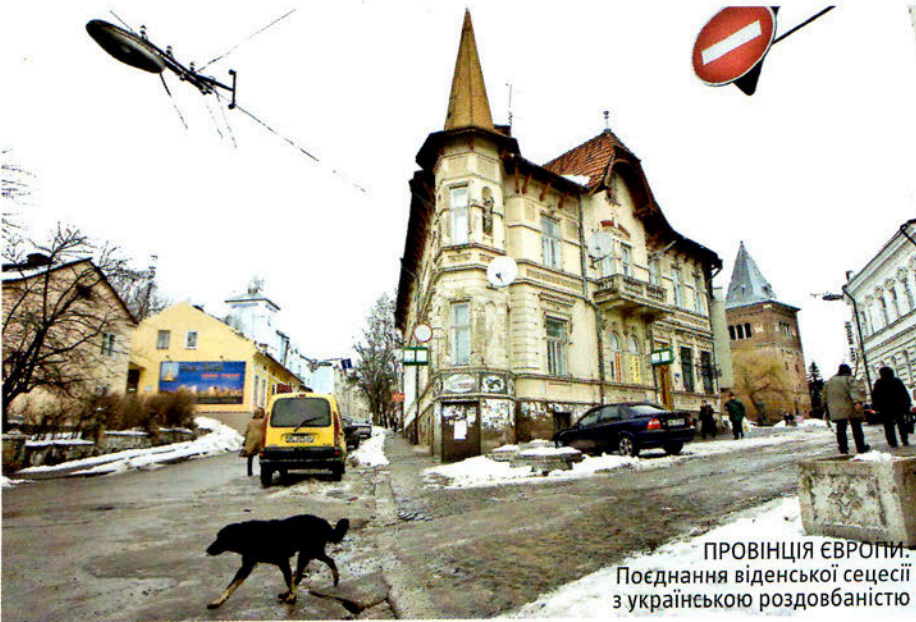
гобицького педагогічного університету, який нині тут міститься.

МИСТЕЦЬКІ ТІНІ

На початку 2001-го в одному зі старих дрогобицьких будинків знайшли фрески відомого художника та письменника-модерніста єврейського походження Бруно Шульда. Він є автором оповідань «Цинамонові крамниці», написаних про своє дитинство, стосунки в сім'ї, яка в міжвоєнні роки мешкала у центрі Дрогобича. На жаль, більшість фресок незаконно вивезли з України, нині вони в Єрусалимі. Проте це не позбавило місто бруношульдівського модерністського ореолу. Чимало ентузіастів творчості Шульда, переважно з Польщі та Ізраїлю, чи просто адепти містичних історій приїжджають сюди, щоб побачити на власні очі місцевість з літературних творів кумира. Діє Музей-кімната Бруно Шульда в головному корпусі Дрогобицького університету, де він у міжвоєнний час працював учителем рисунка.

З Дрогобичем, безумовно, також пов'язане ім'я Івана Франка, який широко використовував топоніміку міста у своїх творах, зокрема в «Воа constrictor» та «Перехресних стежках». Любителі літературного туризму можуть з'їздити й до мальовничого села Нагуєвичі за 10 км від Дрогобича – у музей та батьківську садибу Івана Франка.

Прогулюючись Дрогобичем у м'якому надвечірньому світлі ліхтарів, у тиші, нескладно відшукати Палац мистецтв – не лише щоб відвідати виставку, яка там експонується, а й щоб насолодитися красою темно-зелених тонів цього будинку з білими архітектурними елементами, званого в інші часи Віллою Б'янки. На вечерю варто завітати до однієї з місцевих кав'ярень і, звісно, не забути скуштувати відомий місцевий продукт – дрогобицьку ковбасу. ■

ПРОВІНЦІЯ ЄВРОПИ.
Поєднання віденської сецесії
з українською роздובаністю

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

вілли. Деякі оббиті до половини деревом, що з часом набуло темно-коричневого відтінку. У кінці вулиці – дрогобицька хоральна синагога, збудована у стилі віденської сецесії. Ця монументальна споруда зяла вибитими вікнами, проте в останні роки за сприяння меценатів з усього світу повернула собі дах і час від часу слугує майданчиком для сучасних мистецьких виставок і проєктів.

У величній будівлі з коричнево-червоної цегли на початку вулиці Стрийської, зведеної за австро-угорських часів, колись містилися повітовий суд, в'язниця та податкова інспекція.

Після вересня 1939-го приміщення зайняв НКВС, перетворивши підвал будинку на тюрму і катівню для тисяч людей, тіла яких закопували на подвір'ї. Впродовж 1989–1990 років тут тривали розкопки під орудою товариства «Меморіал». Знайдено останки близько п'ятисот осіб, яких перепоховали на дрогобицькому Полі Скорботи. Тоді Площа Ринок, всіяна розкопанними кістками вбитих, лякала доказами нелюдських злочинів радянської влади. Тепер у будівлі час від часу теж можна побачити людей у мантиях, проте це не судді, а студенти фізикоматематичного факультету Дро-

ЯК ДОЇХАТИ, ДЕ ЖИТИ

Зі Львова до Дрогобича можна дістатися маршрутною. У центрі міста є готель «Тустань» (вул. Шевченка, 1) із недорогими одно- і двомісними номерами (від 150 грн за добу), а на околиці – готель «Лимон» (вул. Козловської, 1) із рестораном, стоянкою, сауною, басейном, тренажерним залом, вартість номерів – 100–400 грн за добу.

НЕВДЯЧНА ПРАЦЯ

Міліцію в нас прийнято тільки лаяти. Таки справді є за що. Проте як часто, зосереджуючись на негативних сторонах діяльності правоохоронців, ми проходимо повз чесних і мужніх людей, які за копійчані зарплати щодня виконують брудну, невдячну, але дуже корисну роботу?! Простий приклад: навколо мого будинку на шляхах виїзду з району до центру й за місто щодня стали чергувати три екіпажі ДАІ. Водійська братія, зрозуміло, забурчала. А разом із тим на дорогах району майже зникли водії – лихачі та грубіяни. Хизуватися гонором тепер надто дороге задоволення. Водій, який щоранку возить дитину до школи, вже тільки за це подякує працівникам ДАІ. ■

Дмитро
Вовнянко

ВЕСНЯНА АНТРОПОЛОГІЯ

Один мій знайомий з Росії – страшенний любитель оцінювати обличчя людей за їхнім походженням: «Отутечки мордва «походила», а в цієї панянки татарва намішана...», – роздумує він вголос. Я посміхаюся, підозрюючи, що окрім татарви в моїх генах і циганва потопталася дешицю, а проте перейняв його звичку роздивлятися людей на вулицях, у метро, в транспорті. І головний мій висновок не антропологічний: щоразу більше молодих приємних людей із європейськими не розгодованими «сальцем з цибулькою» обличчями, розумними не спитими очима, доглянутими й охайними зачісками. Весна тільки підсилює це враження. З весною! ■

Роман
Кабачій

ВЕСНА НА БАЛКОНІ

Весна розпочалася воркотанням голубів на балконі. Пара сизокрилих обрала нашу квартиру місцем зустрічі. Щоранку з першими промінчиками сонця вони починають свою пісню кохання. Голуб завороже голубку, яка так старанно демонструє, що його взагалі не помічає, та все одно повертає до нього голівку. Сонце заглядає через сусідню дев'ятиповерхівку до нашої кімнати, розливається золотом по ліжку – настає новий день. Його щоранку нам на крилах приносять він і вона. Яке то невимовне щастя прокидатися разом із природою серед міського побуту. Жоден будильник не додає стільки щастя від пробудження, як сонце на крилах голубів. ■

Таня
Овчар

Олександр
Михельсон

Олена
Чекан

Ігор
Кручик

**ДЖАМАХІРІЙТЕ
НА ЗДОРОВ'Я!**

Повстання перемагають швидко або не перемагають узагалі. Якщо вони тривають довго, то це вже громадянські війни. Повстання в Лівії теж вже війна. Обом сторонам відступати нікуди, тож, можливо, війна вилетиться в розпад країни, що, враховуючи племінну структуру лівійського суспільства, все одно її не припинить. Мабуть, цей сценарій могла б відвернути інтервенція Заходу, та в тому й річ, що сьогоднішній Захід на це не піде. Він надто цивілізований, він надто гуманний, він надто наляканий Іраком. Йому легше цивілізовано й гуманно спостерігати, як лівійці вбиватимуть одне одного ще рік чи два, чи п'ятдесят... Якщо, звісно, не припиниться поставання лівійської нафти. ■

КОХАННЯ

І де ж він узявся, той скажений, зухвалий вітер? Налетів зненацька, валив-збивав з ніг, жбурляв в обличчя жмені колючого снігу, кілком у горлі не давав не те що дихати – хапнути хоч ковток повітря. І все це так весело й нахабно! З такою силою свого права! Лець добили до дачі, а він вже й затих. Погойдується в срібних березах, гріється в барвах багряного сонця. І в хаті тихо. Дрова потріскують у печі, чайник співає. А ми примостилися на дивані, по черзі читаємо вголос одну на двох книжку. Й де ж той смерч, що штовхнув нас колись одне до одного, закрутив воронкою? І де ми, ті колишні непримиренні вороги-коханці? Та в шибку знову рветься буревій, ось-ось трісне скло, стукає-грюкає: начувайтеся! ■

ВІРТУАЛЬНИЙ ФЕЙС

Отримав запрошення зареєструватися на Facebook. Я в цій соцмережі маю чимало знайомих, але сам нею не користуюся. Однак Facebook – штука активна, й час від часу отакі-от вербувальні листи інтернет-робот розсилає на всі адреси, які знаходить у «господаря». Цього разу запрошення було від сайту. Але ж «фейс» – це обличчя, тобто Facebook, виходить, має бути «книгою персоналій», а не коктейлем фізичних, юридичних і віртуальних осіб. То що це, констатація факту, що соціальними гравцями є не лише люди? Але тоді мережа називалася б Namebook, чи що. Словом, я не зареєструвався – не готовий поприятельськи спілкуватися з юридичними особами, та ще й за сприяння роботів. ■

Покриття
184 країни,
в мережах GSM та 3G

Взяв з собою за кордон
свій мобільний телефон?
і ДЗВОНИТИ будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСім!!

**Безкоштовні
вхідні**
в 73 країнах,
в т.ч. Туреччина, Єгипет
та 43 країни Європи

**Вихідні
дзвінки**
в 122 країнах
в межах \$0,29-\$1,00

Експрес-Звіт:
перегляд витрат
на екрані телефону,
не потребує
Інтернет-доступу

**Варіанти
поповнення**
всі можливі

Тревел Тариф:
\$0,29
між абонентами
мережі ТревелСім
із 72 країн світу

**Зручні
послуги:**
Передзвоніть Мені,
Переказ Коштів,
Локатор тощо

**USA+Canada
no problem!**
пакет GSM-1900
з супер-тарифом :
вхідні \$0,00
вихідні \$0,45

**Точки
продажу**
у всіх областях
України

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,39	0,00	Італія	0,59	0,00	Туреччина	0,55	0,00
Бельгія	0,59	0,00	Кіпр	0,29	0,00	Угорщина	0,59	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Латвія, Литва	0,39	0,00	Фінляндія	0,39	0,00
Велика Британія	0,39	0,00	Німеччина	0,49	0,00	Франція	0,49	0,00
Греція	0,39	0,00	Польща	0,39	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Грузія	0,55	0,00	Росія	0,45	0,00	Чехія	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Словаччина	0,55	0,00	Швейцарія	0,65	0,00
Іспанія	0,59	0,00	Таїланд	0,85	0,25	Швеція	0,39	0,00

Кращий дилер 2007
платиновий партнер 2008
платиновий партнер 2009

довідка та інформація про точки продажу:
(050) 800-1001 (044) 223-8008 (098) 800-1001
w.TravelSiM.ua

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

САЙТ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ: WWW.BOOK-YE.COM.UA
ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42, вул. Саксаганського, 107/47 тел.: (044) 383-61-49,
вул. Велика Васильківська, 38 тел.: (044) 289-77-09

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 272-85-74, вул. Січових Стрільців, 10 тел.: (044) 383-61-49

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-25-02

М. ВІННИЦЯ

пр-т 50-річчя Перемоги, 26 тел.: (0432) 26-59-04

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP